

Βάναυσοι περιορισμοί

Ο Αντίκτυπος της Ευρωπαϊκής Πολιτικής των hotspot στην Ψυχική Υγεία των Αιτούντων Άσυλο στα Νησιά

International Rescue Committee | Δεκέμβριος 2020

Περιεχόμενα

Περίληψη	3
Εισαγωγή	5
Μεθοδολογία της Έκθεσης	6

Ενότητα 1: Ένα επιβαρυντικό για την ψυχική υγεία πλαίσιο: Ανθρωπιστική κρίση, πολιτικό περιβάλλον και Covid-19

α) Η συνεχής επιδείνωση της ανθρωπιστικής κατάστασης στα ελληνικά νησιά	7
β) Επιδείνωση του πολιτικού πλαισίου	9
γ) Τέλεια καταιγίδα: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19	11

Ενότητα 2: Ο σοβαρός αντίκτυπος των πολιτικών περιορισμού στην ψυχική υγεία των ανθρώπων

α) Το πρόγραμμα ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής στήριξης της IRC: κύρια συμπεράσματα	12
β) Αντίκτυπος των αδυναμιών πρόσβασης σε ιατρικές υπηρεσίες, ιδίως στον τομέα της ψυχικής υγείας	18
γ) Αντίκτυπος των αδυναμιών όσον αφορά στην πρόσβαση στην προστασία, στις βασικές υπηρεσίες και σε ένα αποτελεσματικό σύστημα ασύλου	
i) Επισφαλές παρελθόν: Έλλειψη προστασίας	21
ii) Παρόν χωρίς αξιοπρέπεια: Ακάλυπτες βασικές ανάγκες	24
iii) Αβέβαιο μέλλον: Έλλειψη ενημέρωσης, νομικής υποστήριξης και έγκαιρης ένταξης	25

Ενότητα 3: Η προσέγγιση της ΕΕ

Εξασφαλίζοντας ότι το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο αποτρέπει τις αποτυχίες του παρελθόντος και παρέχει τη δυνατότητα μιας νέας αρχής	28
α) Νέες διαδικασίες προκαταρκτικού ελέγχου πριν την είσοδο και διαδικασίες στα σύνορα: ανάγκη παροχής εγγυήσεων	29
β) «Όχι άλλες Μόριες»: Διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών υποδοχής	30
γ) Μια νέα αρχή: Αλληλεγγύη και επιμερισμός ευθυνών	31

Συμπέρασμα	33
Συστάσεις της IRC	34
Βιβλιογραφικές αναφορές	38

Ευχαριστίες

Συντάχθηκε από την Μάρθα Ρούσσου και την Niamh Nic Carthaigh, με ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Victor Beaume

Ευχαριστούμε επίσης τους Δήμητρα Καλογεροπούλου, Γεωργία Καρούτζου, Δήμητρα Μάντζαρη, Κική Μιχαηλίδου, Γεωργία Μπερλέμη, Γιώργο Παπαδημητρίου, Δούκα Πρωτόγηση, Ειρήνη Σεραφείμ, Imogen Sudbery, Lena Donner και Beth Farmer, καθώς και όλο το προσωπικό του προγράμματος ψυχικής υγείας της IRC στη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο. Ιδιαίτερες ευχαριστίες στους ωφελούμενους των

υπηρεσιών ψυχικής υγείας της IRC που μοιράστηκαν τις ιστορίες και την εμπειρία τους μαζί μας. Ευχαριστούμε επίσης τους εκπροσώπους της τοπικής και κεντρικής κυβέρνησης, τους αξιωματούχους κυβερνητικών και διακυβερνητικών φορέων, καθώς και τους εργαζόμενους σε πολυάριθμες ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στους τομείς ιατρικής περίθαλψης, νομικής συνδρομής και προστασίας, οι οποίοι δέχθηκαν να λάβουν μέρος σε συνεντεύξεις για αυτήν την έκθεση.

Εικονογραφήσεις Jocie Juritz/IRC.

Περίληψη

Σχεδόν πέντε χρόνια μετά την ίδρυση των πέντε Ευρωπαϊκά χρηματοδοτούμενων Κέντρων Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) ή «hotspots»¹ στα ελληνικά νησιά, περίπου 15.000 άνθρωποι παραμένουν εγκλωβισμένοι εκεί.²

Έχοντας επιβιώσει εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις κατά την διάρκεια του ταξιδιού τους προς την Ευρώπη, βρίσκονται περιορισμένοι για μήνες σε επικίνδυνες και απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης. Άνθρωποι που έφτασαν στην Ευρώπη για να αναζητήσουν ασφάλεια, ξεφεύγοντας από εμπόλεμες ζώνες, από αφιλόξενες και επικίνδυνες συνθήκες διαβίωσης στις χώρες καταγωγής τους, καταλήγουν να εκτίθενται εκ νέου σε ψυχοτραυματικές καταστάσεις στο παρόν τους, ενώ συχνά φοβούνται για το μέλλον τους.

Τον Σεπτέμβριο του 2018, η International Rescue Committee (IRC) δημοσίευσε την έκθεση «Απροστάτευτοι, Αβοήθητοι, Απελπισμένοι»,³ η οποία περιγράφει πώς οι ελλείψεις και αδυναμίες των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) επέδρασαν αρνητικά στην ψυχική υγεία των αιτούντων άσυλο που ζούσαν στο ΚΥΤ της Μόριας. Δύο χρόνια αργότερα, αυτή η νέα έκθεση επιβεβαιώνει ότι η κατάσταση έχει επιδεινωθεί σημαντικά. Βασισμένη σε νέα στοιχεία δυόμισι χρόνων, έως και τον Οκτώβριο του 2020,

που συλλέχθηκαν από 904 επωφελούμενους των προγραμμάτων ψυχικής υγείας της IRC στη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο, και υποστηρίζονται από μαρτυρίες και συνεντεύξεις, η έκθεση παρουσιάζει προτάσεις για άμεση δράση με στόχο τη βελτίωση της κατάστασης.

Η έρευνα της IRC αποκαλύπτει μαρτυρίες σοβαρών διαταραχών ψυχικής υγείας, όπως συμπτώματα κατάθλιψης, διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD) και αυτοτραυματισμούς, σε ανθρώπους από όλες τις ηλικίες και εθνικά, κοινωνικά και οικονομικά υπόβαθρα. Τρεις στους τέσσερις επωφελούμενους του προγράμματος ψυχικής υγείας της IRC στα τρία νησιά ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα ύπνου, συμπτώματα κατάθλιψης και άγχους. Τουλάχιστον δυο στους πέντε ανέφεραν συμπτώματα PTSD ενώ σχεδόν ένας στους δέκα είχε ψυχωτικά συμπτώματα (όπως ψευδαισθήσεις, σύγχυση και διαταραγμένες σκέψεις) και αυτοτραυματιζόταν. Ένας στους τρεις ανέφερε σκέψεις αυτοκτονίας, ενώ ένας στους πέντε ανέφερε ότι έχει προβεί σε απόπειρα αυτοκτονίας.

Η έκθεση δείχνει ακόμη πώς η πανδημία της νόσου του κορωνοϊού επιδείνωσε περαιτέρω την κατάσταση των ήδη ευάλωτων αιτούντων άσυλο και ταυτόχρονα αποκάλυψε επιπλέον αδυναμίες του ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και υποδοχής. Τα δεδομένα των προγραμμάτων

Δεν είχα ζήσει ποτέ έτσι, φανταστείτε, κοιμόμαστε έξω, με αρουραίους. Είναι πολύ δύσκολο.”

Baimba, 24χρονος από τη Σιέρρα Λεόνε
ΒΙΑΛ, Χίος, Οκτώβριος 2020

της IRC αποκαλύπτουν μια σημαντική επιδείνωση της ψυχικής υγείας των ανθρώπων στα ΚΥΤ μετά την πρώτη επιβολή καραντίνας την άνοιξη του 2020 και τους περιορισμούς κίνησης, που ήταν αυστηρότεροι και μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας από αυτούς που ίσχυαν για τον υπόλοιπο πληθυσμό στην Ελλάδα. Υπήρξε μια ανησυχητική άνοδος στον αριθμό των επωφελούμενων που ανέφεραν ψυχωτικά συμπτώματα, από έναν στους επτά (14%) σε σχεδόν έναν στους τέσσερις (24%). Υπήρξε επίσης μια μεγάλη αύξηση στα άτομα που ανέφεραν συμπτώματα PTSD, τα οποία αυξήθηκαν από σχεδόν στους μισούς (47%) επωφελούμενους της IRC σε σχεδόν δύο στους τρεις (63%), ενώ οι αυτοτραυματισμοί αυξήθηκαν κατά 66%.

Η κρίση αυτή έχει τις ρίζες της στα μακροχρόνια πολιτικά αδιέξοδα και αποτυχίες, τόσο σε εθνικό όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Η αδυναμία των κρατών μελών της ΕΕ να συμφωνήσουν σε ένα δίκαιο σύστημα επιμερισμού της ευθύνης επιδεινώνεται από την επιλογή πολιτικών αποτροπής εισόδου και ελέγχου των συνόρων, εις βάρος του σεβασμού στο δικαίωμα ασύλου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της αξιοπρέπειας και της ευημερίας εκείνων που αναζητούν προστασία. Οι πολιτικές γεωγραφικού περιορισμού που υλοποιούνται ως απόρροια της δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας, σε συνδυασμό με τα επιμένοντα κενά στην υποδοχή και στέγαση των αιτούντων άσυλο, καθώς και στην εξέταση αιτήσεων ασύλου, βλάπτουν σαφώς τους πρόσφυγες που φθάνουν στις ελληνικές ακτές.⁴ Αυτή η προσέγγιση επηρεάζει επίσης σοβαρά τις τοπικές κοινωνίες. Όλο και περισσότερο απογοητευμένοι από την επιδείνωση της κατάστασης στα νησιά τους, οι νησιώτες που κάποτε απολάμβαναν θαυμασμό για τη θερμή υποδοχή και την υποστήριξή τους, άρχισαν σταδιακά να στοχοποιούν τους πρόσφυγες και εκείνους που τους βοηθούν, συχνά υποκινούμενοι από ακροδεξιούς ακτιβιστές.⁵

Χρειάζεται άμεση δράση. Μετά από αρκετά χρόνια αδιεξόδου, οι επικείμενες διαπραγματεύσεις του Συμφώνου της ΕΕ για τη Μετανάστευση και το Άσυλο είναι μια ευκαιρία της Ευρώπης για τη δημιουργία ενός δίκαιου, ανθρωπίνου και βιώσιμου συστήματος που θα λειτουργεί προς το συμφέρον τόσο των αιτούντων άσυλο όσο και των κοινοτήτων υποδοχής. Ανακοινώνοντας το Σύμφωνο, η Πρόεδρος της Επιτροπής Ursula Von der Leyen δεσμεύθηκε να επιτύχει μια ισορροπία μεταξύ αλληλεγγύης και ευθύνης και να διασφαλίσει ότι η Ευρώπη θα διαχειρίζεται τη μετανάστευση με ανθρωπινό και αποτελεσματικό τρόπο. Χρειάζεται ακόμη πολλή προσπάθεια από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ για να γίνει αυτό πραγματικότητα.

Το Σύμφωνο περιλαμβάνει ορισμένα θετικά στοιχεία, αλλά υπάρχουν επίσης στοιχεία που ενέχουν τον κίνδυνο επιδείνωσης της παρούσας κατάστασης. Οι νέες διαδικασίες ελέγχου πριν από την υποβολή αίτησης ασύλου πιθανόν να σημαίνουν μεγαλύτερους χρόνους αναμονής για τους αιτούντες άσυλο στα ΚΥΤ,

ενώ η διεύρυνση των λόγων κράτησης επιτρέπουν στα ΚΥΤ να γίνουν κλειστά κέντρα. Εξακολουθεί να δίνεται προτεραιότητα στην αποτροπή των παράτυπων αφίξεων στην Ευρώπη, αλλά πολύ λίγη έμφαση δίνεται στη δημιουργία ασφαλών και νόμιμων οδών μετανάστευσης. Καθοριστικής σημασίας είναι η απουσία ενός αυτόματου μηχανισμού μετεγκατάστασης, καθώς αυτό σημαίνει ότι μεγάλος αριθμός ανθρώπων θα συνεχίσει να παγιδεύεται στην Ελλάδα. Η κατασκευή νέων κέντρων στα ελληνικά νησιά, σε συνεργασία με την ΕΕ και σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες προτάσεις, υποδηλώνουν τη συνέχιση του υπάρχοντος μοντέλου περιορισμού. Πράγματι, ο προτεινόμενος υποχρεωτικός έλεγχος πριν από την είσοδο (διαδικασία «προ της εισόδου») μπορεί να σημαίνει περισσότερα ΚΥΤ στα σύνορα της Ευρώπης - όχι λιγότερα.

Τα ΚΥΤ και οι απάνθρωπες συνθήκες τους δεν θα έπρεπε να έχουν υπάρξει και σίγουρα δεν πρέπει να αποτελέσουν την μελλοντική προσέγγιση της ΕΕ στη μετανάστευση. Η αναγνώριση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ότι υπάρχει πραγματικά κρίση στα σύνορα της Ευρώπης είναι ευπρόσδεκτη, αλλά οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο που είναι παγιδευμένοι σε άθλιες συνθήκες χρειάζονται περισσότερα από λόγια. Χρειάζονται προστασία που περιλαμβάνει το σεβασμό και την τήρηση των υφιστάμενων νομικών διατάξεων. Χρειάζονται αντιμετώπιση με αξιοπρέπεια, ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα της αίτησής τους για άσυλο. Χρειάζονται επίσης ασφαλείς και νόμιμες οδούς για να φτάσουν στην Ευρώπη. Χωρίς αυτά, γυναίκες, άνδρες και παιδιά θα συνεχίσουν να υποφέρουν άσκοπα, με την αντοχή τους να μειώνεται και την ψυχική τους υγεία να βλάπτεται, ως αποτέλεσμα της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

Φέτος, η επιτυχής μετεγκατάσταση 495 ασυνόδευτων παιδιών από τα ελληνικά νησιά σε κράτη μέλη της ΕΕ μετά την έναρξη της πανδημίας⁶ και οι προσπάθειες μεταφοράς προσφύγων στην ενδοχώρα, είναι απόδειξη ότι η πολιτική βούληση και η συντονισμένη δράση μπορούν να αλλάξουν τις ζωές των ανθρώπων που βρίσκονται στα ΚΥΤ των νησιών. Καθώς ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για το Σύμφωνο, οι ιστορίες αυτής της έκθεσης που μαρτυρούν τους συνεχιζόμενους βάνανους περιορισμούς θα πρέπει να δώσουν τροφή για σκέψη σχετικά με την ανάγκη για πραγματική Ευρωπαϊκή αλληλεγγύη και κατανομή ευθυνών.

Εισαγωγή

Ο μόνος τρόπος βελτίωσης της ζωής μας εδώ είναι να κλείσει ο καταυλισμός. Είναι απίστευτο πως άνθρωποι εξαναγκάζονται να ζουν υπό αυτές τις συνθήκες. Στεναχωριέμαι πολύ που βλέπω γυναίκες και παιδιά σε αυτήν την κατάσταση.”

Fariba, 32χρονη από το Αφγανιστάν.
Hotspot Βαθέως, Σάμος. Σεπτέμβριος 2020

Η προσέγγιση των «hotspot», η οποία θεσπίστηκε από την ΕΕ τον Απρίλιο του 2015, συνιστά εδώ και καιρό ένα αμφιλεγόμενο στοιχείο της απόκρισης της Ευρώπης στη μετανάστευση.⁷

Τα hotspot ή Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) τέθηκαν σε λειτουργία με σκοπό τον συντονισμό της υποδοχής και της ταυτοποίησης των αιτούντων άσυλο στα νότια σύνορα της ΕΕ. Στην πράξη, αυτό είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό πολλών χιλιάδων ανθρώπων στις χώρες άφιξης για πολλούς μήνες, ακόμη και χρόνια. Επιβαρύνοντας έναν μικρό αριθμό χωρών της ΕΕ με δυσανάλογη ευθύνη, έφερε επίσης στο φως τα σημαντικά κενά αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών της Ευρώπης.

Το Σεπτέμβριο του 2018, η International Rescue Committee (IRC) δημοσίευσε μια έκθεση με τίτλο «Απροστάτευτοι, Αβοήθητοι, Απελπισμένοι», στην οποία αναλύονται οι σοβαρές επιπτώσεις της μεταναστευτικής πολιτικής της ΕΕ στην ψυχική υγεία των αιτούντων άσυλο που ζούσαν στο hotspot της Μόριας στη Λέσβο. Δύο χρόνια μετά, η νέα αυτή έκθεση της IRC παρουσιάζει την περαιτέρω επιδείνωση και τη σκληρή πραγματικότητα με την οποία έρχονται αντιμέτωποι όσοι υποχρεώνονται να ζουν σε τρία ελληνικά νησιά, τη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο. Απαιτείται άμεση δράση για τη βελτίωση των δεινών συνθηκών στις οποίες υπόκεινται αυτοί οι άνθρωποι.

Από τη δημιουργία των hotspot άρχισε να εκτυλίσσεται μια προφανής κρίση ψυχικής υγείας και προστασίας. Ωστόσο, τον Μάρτιο του 2020, η εκδήλωση της πανδημίας COVID-19 επιδείνωσε περαιτέρω τον πόνο και την ταλαιπωρία των ήδη ευάλωτων αιτούντων άσυλο στα hotspot των ελληνικών νησιών. Έφερε επίσης στο φως τις πολυάριθμες αδυναμίες του ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου και υποδοχής. Στην Ενότητα 1, η παρούσα έκθεση περιγράφει λεπτομερώς κάποιες πολιτικές πραγματικότητες κλειδιά, τόσο σε επίπεδο Ελλάδας όσο και σε επίπεδο ΕΕ, που συνέβαλαν στη δημιουργία της παρούσας κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Επίσης περιγράφει την επιδείνωση της ανθρωπιστικής κατάστασης. Ζώντας σε συνθήκες συνωστισμού με περιορισμένη πρόσβαση σε νερό, ρεύμα και υγειονομική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένων υπηρεσιών ψυχικής

υγείας, οι αιτούντες άσυλο στα ΚΥΤ της Λέσβου, της Χίου και της Σάμου ζουν σε περιβάλλοντα υψηλού κινδύνου και συμφόρησης. Ωστόσο, εξακολουθούν να έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες ή σε αποτελεσματικά μέσα προστασίας των ιδίων και των αγαπημένων τους προσώπων κατά τη διάρκεια της πανδημίας.

Η Ενότητα 2 της έκθεσης βασίζεται σε στοιχεία δυόμισι ετών, τα οποία συγκεντρώθηκαν από 904 άτομα που υποστηρίχθηκαν από τα προγράμματα ψυχικής υγείας της IRC σε Λέσβο, Χίο και Σάμο. Παρέχει μια συγκλονιστική εικόνα των καταστροφικών επιπτώσεων που έχει το μοντέλο του περιορισμού στην ψυχική υγεία των ανθρώπων που αναζητούν ασφάλεια και προστασία. Επιπλέον, συγκεντρώθηκαν συνεντεύξεις και μαρτυρίες από δεκάδες άτομα που υποστηρίχθηκαν από το πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC και από μέλη του προσωπικού της. Τα εν λόγω στοιχεία ενισχύουν περαιτέρω τα ευρήματα των δεδομένων: οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν υψηλά επίπεδα τραύματος και βλάβης της ψυχικής υγείας τους λόγω του χρόνου που περνούν στα ΚΥΤ των ελληνικών νησιών.

Στην ενότητα 3 διερευνώνται ορισμένες από τις βασικές προτάσεις του νέου Συμφώνου της ΕΕ για τη Μετανάστευση και το Άσυλο, πριν προχωρήσουμε σε συστάσεις τόσο προς την ΕΕ όσο και προς την ελληνική κυβέρνηση. Ενώ ξεκινούν οι διαπραγματεύσεις για το Σύμφωνο, ελπίζουμε ότι η παρούσα έκθεση θα βοηθήσει όσους νομοθετούν από κοινού να σκεφτούν ξανά την ανάγκη πραγματικής αλληλεγγύης και επιμερισμού των ευθυνών στην Ευρώπη με σκοπό την αντιμετώπιση της βλάβης στην ψυχική υγεία που προκαλείται από την τρέχουσα πολιτική προσέγγιση και πρακτική. Η IRC πιστεύει ότι η παρούσα έκθεση θα συμβάλει στην περαιτέρω εντατικοποίηση των προσπαθειών από τις ελληνικές αρχές και τις αρχές της ΕΕ να βοηθήσουν κι άλλο τους ανθρώπους που υφίστανται τις απάνθρωπες συνέπειες της λογικής των hotspot, και των οποίων οι ιστορίες μαρτυρούν τους βάναυσους περιορισμούς.

Μεθοδολογία της Έκθεσης

Τα πορίσματα της παρούσας έκθεσης βασίζονται σε ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία που συγκέντρωσε η IRC σε περίοδο δύομισι ετών, από τον Μάρτιο του 2018 έως και τον Οκτώβριο του 2020.

Πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με άτομα που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC με σκοπό να τοποθετηθούν στο επίκεντρο της έρευνας οι εμπειρίες και οι φωνές εκείνων που ζουν την καθημερινότητα των hotspot στα ελληνικά νησιά και που πλήττονται από τις πολιτικές περιορισμού της ΕΕ.

Δεδομένα

Τα ποσοτικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν από το πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC στα νησιά Λέσβου, Χίου και Σάμου (εφεξής «τα τρία νησιά») μεταξύ Μαρτίου 2018 και Οκτωβρίου 2020, με προγράμματα που ξεκινούν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Περιλαμβάνει τα ανώνυμα αρχεία 904 ατόμων που παραπέμφθηκαν σε θεραπεία και έλαβαν συμβουλευτική από την IRC.

Τα 904 αρχεία συλλέχθηκαν από το προσωπικό της IRC κατά την αρχική αξιολόγηση ψυχικής υγείας που πραγματοποιήθηκε πριν την παροχή των καθιερωμένων υπηρεσιών συμβουλευτικής. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τη συλλογή ανώνυμων ποσοτικών στοιχείων κατά τη διάρκεια της συνέντευξης αξιολόγησης και ότι η IRC θα τα χρησιμοποιήσει για να προσαρμόσει και να βελτιώσει τον προγραμματισμό και τη σύνταξη αναφορών. Τα συνολικά αρχεία περιλαμβάνουν 603 άτομα από τη Λέσβο μεταξύ Μαρτίου 2018 και Οκτωβρίου 2020· 225 από τη Χίο μεταξύ Απριλίου 2018 και Οκτωβρίου 2020· και 76 από τη Σάμο μεταξύ Νοεμβρίου 2019 και Οκτωβρίου 2020.

Συνεντεύξεις

Η IRC συγκέντρωσε ποιοτικά στοιχεία για τα τρία νησιά από τον Αύγουστο μέχρι και τον Οκτώβριο του 2020. Διεξήχθησαν ημιδομημένες ατομικές συνεντεύξεις με 55 άτομα, μεταξύ των οποίων 21 ωφελούμενοι της IRC, εκτός από το προσωπικό της IRC και βασικών επαγγελματιών που εργάζονται στην αντιμετώπιση του προσφυγικού στην Ελλάδα, δηλαδή κρατικών υπαλλήλων και προσωπικού που εργάζεται για διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ.

Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στα αγγλικά ή στη μητρική γλώσσα των συνεντευξιζόμενων με τη βοήθεια διερμηνέα, με σεβασμό προς το φύλο και την κουλτούρα πολιτισμού τους. Όλοι οι ερωτηθέντες παρείχαν προφορική ή γραπτή συναίνεση. Ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας, τον εθελοντικό χαρακτήρα της συνέντευξης και ότι μπορούσαν να αρνηθούν να ερωτηθούν, να αρνηθούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις ή να τερματίσουν τη συνέντευξη οποιαδήποτε στιγμή. Όλα τα ονόματα των ερωτηθέντων άλλαξαν σε ψευδώνυμα για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ασφάλειάς τους.

Περιορισμοί

- Σε ορισμένα σημεία της παρούσας έκθεσης, λόγω του μικρού μεγέθους του δείγματος σε ορισμένα υποσύνολα δεδομένων που αναλύθηκαν, αυξάνεται την πιθανότητα τα εν λόγω ευρήματα να είναι τυχαία.
- Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι τα στοιχεία της IRC αφορούν μόνο τα άτομα που ήταν σε θέση να ξεπεράσουν τα διάφορα εμπόδια και να αποκτήσουν πρόσβαση στο πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC ή παραπέμφθηκαν σε αυτό, και, επομένως, είναι πιθανό να υποτιμά την έκταση των συνθηκών ψυχικής υγείας που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στα τρία ΚΥΤ.
- Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι ανάγκες ψυχικής υγείας υπερβαίνουν τη διαθεσιμότητα των υπηρεσιών στα νησιά. Το πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC έχει περιορισμούς ως προς τον αριθμό των ατόμων που μπορεί να βοηθήσει. Ως εκ τούτου, εστιάζει ρητά στις πιο επείγουσες παραπομπές και δίνει προτεραιότητα σε άτομα με σοβαρά ή κρίσιμα συμπτώματα ψυχικής υγείας. Αυτό αντικατοπτρίζεται στα στοιχεία IRC και θα μπορούσε, συνεπώς, να οδηγήσει σε υπερεκτίμηση της σοβαρότητας των συνθηκών ψυχικής υγείας που αντιμετωπίζουν ολόκληροι οι πληθυσμοί των hotspot.
- Τα ποσοτικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν περιορίστηκαν στα άτομα στα οποία παρέχει βοήθεια η IRC μέσω των προγραμμάτων της ψυχικής υγείας. Κατά συνέπεια, βάσει των στοιχείων, η IRC δεν διατυπώνει στατιστικές αξιώσεις όσον αφορά τον επιπολασμό και τη σοβαρότητα των συνθηκών ψυχικής υγείας μεταξύ του συνολικού πληθυσμού που ζει στα ΚΥΤ.

Ενώ δεν μπορούμε να συνάγουμε συμπεράσματα για το συνολικό πληθυσμό των hotspot, η εικόνα που παρέχουν τα τρία κέντρα ψυχικής υγείας της IRC μαρτυρά παρόλα αυτά πόσο ανησυχητική είναι η κατάσταση ως προς τη σοβαρότητα και το εύρος των προβλημάτων ψυχικής υγείας που αντιμετωπίζουν οι διαμένοντες εκεί.

Είναι καθοριστικής σημασίας και επιτακτική ανάγκη να διεξαχθεί διεξοδικότερη έρευνα για την πραγματική βλάβη και τις επιπτώσεις που έχουν στην ψυχική υγεία οι πολιτικές που εφαρμόζονται στις παραμεθόριες περιοχές της ΕΕ, για να διασφαλιστεί ότι καλύτερη ανταπόκριση σημαίνει υποστήριξη και αντιμετώπιση των αναγκών των ανθρώπων. Αυτό χρειάζεται επίσης για να διασφαλιστεί ότι περαιτέρω συζητήσεις και αποφάσεις ως προς τις υιοθετούμενες πολιτικές σε επίπεδο ΕΕ, εθνικό και τοπικό επίπεδο θα βασίζονται σε πραγματικά στοιχεία και θα καταλήγουν σε κατάλληλες για τον επιδιωκόμενο σκοπό, αποτελεσματικές και ανθρωπίνες υπηρεσίες.

1 Ένα επιβαρυντικό για την ψυχική υγεία πλαίσιο: Ανθρωπιστική κρίση, πολιτικό περιβάλλον και Covid-19

α) Η συνεχής επιδείνωση της ανθρωπιστικής κατάστασης και της κατάστασης προστασίας στα ελληνικά νησιά

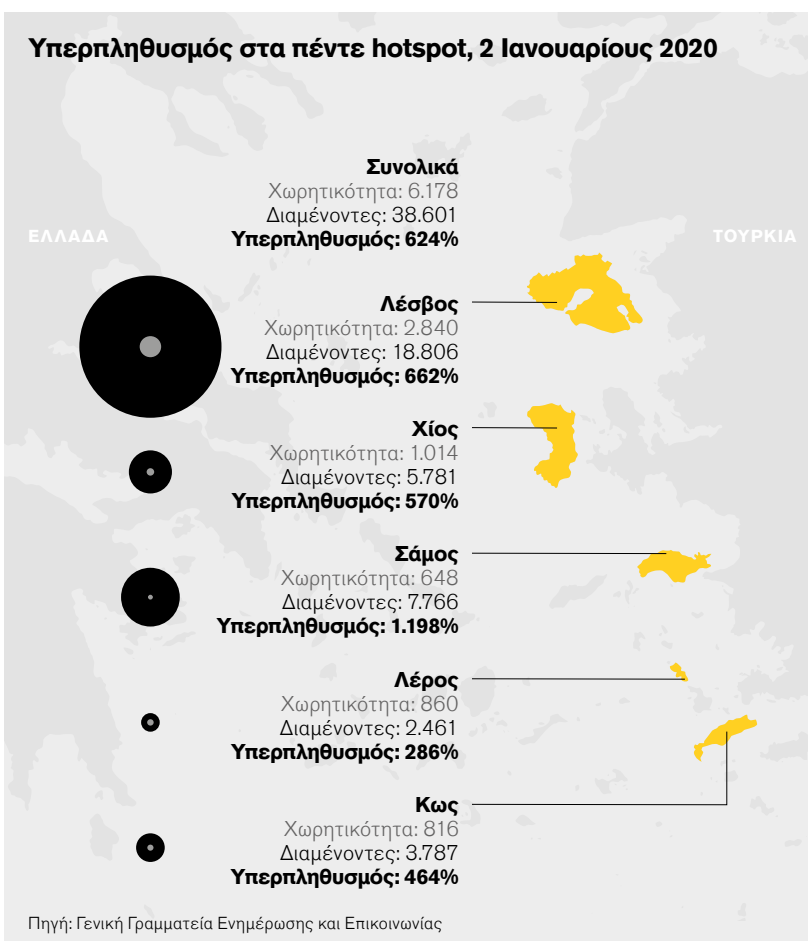
Τα τελευταία τρία χρόνια, επιδεινώνεται συνεχώς η πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες στα νησιά του Αιγαίου. Η κατάσταση έφθασε στο απροχώρητο στις αρχές του 2020, καθώς κλιμακώθηκαν ανησυχητικά ο υπερπληθυσμός και οι

σχετικοί κίνδυνοι για τους διαμένοντες στα ΚΥΤ. Η οριακή κατάσταση συνοδευόταν από την αυξανόμενη δυσφορία εκ μέρους του τοπικού πληθυσμού, λόγω της έλλειψης βιώσιμων εναλλακτικών για τα hotspot των νησιών, όπως και την διογκωμένη αντίσταση των πολλών κατοίκων στην ύπαρξη των ΚΥΤ.⁸

Οι δεινές συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι πρόσφυγες και οι αιτούντες άσυλο το 2020 είναι αποτέλεσμα της μακροπρόθεσμης επιδείνωσης του πολιτικού και κοινωνικού πλαισίου. Στις αρχές του έτους, συνολικά τα ΚΥΤ είχαν

πληθυσμό έξι φορές πάνω από τη χωρητικότητά τους, με τουλάχιστον 38.601 πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο να ζουν στα hotspot των νησιών του Αιγαίου⁹ σε εγκαταστάσεις που είχαν κατασκευαστεί για 6.178 ανθρώπους (βλ. χάρτη αριστερά). Τον Ιανουάριο, ο ακραίος υπερπληθυσμός μέσα στον χειμώνα έφερε όλες τις υπηρεσίες στο όριο της αντοχής τους, αναγκάζοντας τους κατοίκους των hotspot να επιβιώνουν σε απαράδεκτες συνθήκες άκρας ταλαιπωρίας και απόγνωσης, με περιορισμένη πρόσβαση σε νερό και εγκαταστάσεις υγιεινής.¹⁰

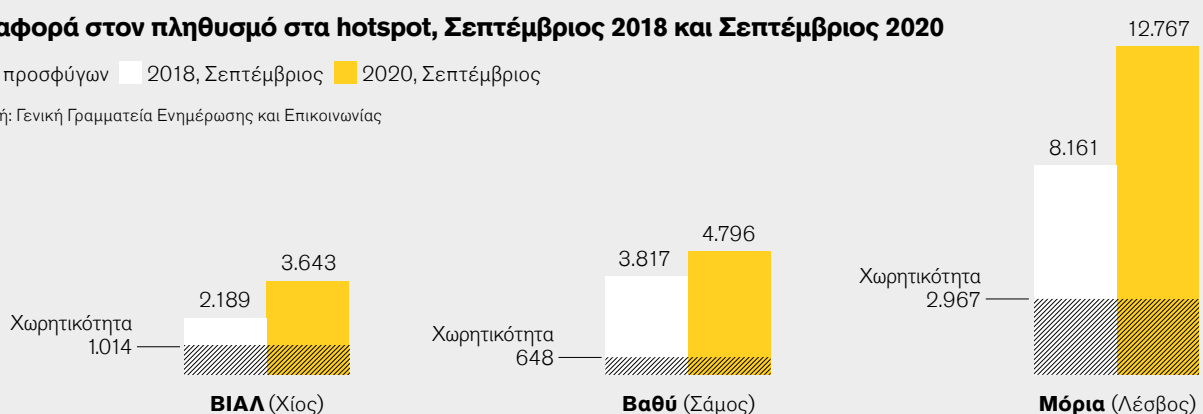
Μέχρι το Σεπτέμβριο, ο αριθμός των διαμενόντων στα ΚΥΤ μειώθηκε λόγω των εντατικών προσπαθειών της ελληνικής κυβέρνησης να προσπαθήσει να αποσυμφορήσει τα ΚΥΤ, ιδίως από τα τέλη Μαρτίου, ως άμεση απάντηση στην απειλή που συνιστούσαν οι υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης λόγω της πανδημίας και στην αδυναμία πρόσβασης στις υπηρεσίες. Ο χαμηλότερος αριθμός συνδέεται επίσης με το κλείσιμο των συνόρων παγκοσμίως λόγω COVID-19 και τις αυξανόμενες καταγγελλόμενες επαναπροωθήσεις (pushbacks) ατόμων που έρχονταν με σκάφη από την Τουρκία, στα οποία δεν επετράπη η είσοδος στην Ελλάδα.^{11,12} Παρά τη μείωση των αφίξεων,

Διαφορά στον πληθυσμό στα hotspot, Σεπτέμβριος 2018 και Σεπτέμβριος 2020

Αρ. προσφύγων 2018, Σεπτέμβριος 2020, Σεπτέμβριος

Πηγή: Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης και Επικοινωνίας

τον Σεπτέμβριο του 2020 ο πληθυσμός των τριών hotspot είχε αυξηθεί κατά 7.000 άτομα σε σύγκριση με την ίδια χρονική περίοδο δύο χρόνια νωρίτερα όταν η IRC είχε παρουσιάσει την προηγούμενη έκθεσή της. (Βλ. γράφημα στη σελίδα 7).

Μέχρι τον Νοέμβριο του 2020, 15.000 άνθρωποι που εξακολουθούσαν να ζουν στα hotspot υπόκειντο στα περιοριστικά μέτρα απαγόρευσης της πανδημίας.¹³ Η πλειοψηφία αυτών έχουν εγκαταλείψει τις χώρες τους προσπαθώντας να γλυτώσουν από πολέμους και επισφαλείς καταστάσεις: σχεδόν οι μισοί εξ αυτών (46%) προέρχονται από το Αφγανιστάν, σχεδόν ένας στους πέντε (19%) από τη Συρία και ένας στους 14 (7%) από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (Βλ. γράφημα δεξιά).¹⁴ Οι γυναίκες και τα παιδιά συνιστούν το ήμισυ του συνολικού πληθυσμού – ένας στους πέντε (22%) είναι γυναίκες, ενώ σχεδόν ένας στους τρεις (28%) είναι παιδιά, η πλειονότητα των οποίων (σχεδόν το 70%) είναι κάτω των 12 ετών. Πρόκειται για ανθρώπους που έχουν περάσει απίστευτες κακουχίες και αναζητούν προστασία και μια καλύτερη ζωή για τους ίδιους και τους αγαπημένους τους. Είναι άνθρωποι σε ιδιαίτερο κίνδυνο.

Οι πυρκαγιές που κατέστρεψαν τη Μόρια το Σεπτέμβριο 2020 έριξαν ξανά το φως των μέσων μαζικής ενημέρωσης στις συνθήκες διαβίωσης που επικρατούν στα hotspot,

Φύλο και εθνικότητες αιτούντων άσυλο στα πέντε hotspot, Νοέμβριος 2020

Πηγή: UNHCR

“Όταν έφτασα στην Ελλάδα, νόμιζα πως η ζωή μου θα άλλαζε επιτέλους. Η φυγή από την πατρίδα μου, το ταξίδι μου μέσω Γουινέας και Ιράν, όλα αυτά ήταν πολύ τραυματικά.”

Baimba, 24χρονος από τη Σιέρρα Λεόνε.
BIAL, Χίος, Οκτώβριος 2020.

επικίνδυνα κοντά στη θάλασσα, στο έλεος των ανέμων και των πλημμυρών. Πολλοί κάτοικοι έχουν χαρακτηρίσει τις συνθήκες σε αυτόν τον νέο καταυλισμό χειρότερες από τη Μόρια, αποκαλώντας τον νέο καταυλισμό «Μόρια 2.0». Αυτό είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα της έλλειψης ενός μακροπρόθεσμου βιώσιμου σχεδίου, συμφωνημένου σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, για να παρέχει ασφάλεια και αξιοπρέπεια σε ανθρώπους που αναζητούν προστασία στην ΕΕ.

β) Επιδείνωση του πολιτικού πλαισίου

Η επιδείνωση της ανθρωπιστικής κατάστασης στα ελληνικά νησιά δεν οφείλεται σε έλλειψη χρηματοδότησης, όπως συμβαίνει συχνά σε άλλες ανθρωπιστικές κρίσεις παγκοσμίως. Ενώ τα κονδύλια της ΕΕ και τα εθνικά κονδύλια θα μπορούσαν να διανεμηθούν καλύτερα και πιο ευέλικτα, η παρατεταμένη κρίση στην Ελλάδα αποτελεί περισσότερο συνέπεια σειράς πολιτικών αποφάσεων και υιοθετούμενων πολιτικών, τόσο στην ΕΕ όσο και στην Ελλάδα. Η έκτακτη κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στα νησιά αντανάκλα τις παρενέργειες μιας πολιτικής αδράνειας, ευρωπαϊκών πολιτικών αποτροπής εισόδου, και παρεπόμενων κενών προστασίας που έχουν δημιουργηθεί στα σύνορα της ΕΕ.

Η απαρχή του μοντέλου περιορισμού εντοπίζεται το 2015 με το κατεπείγον μέτρο που έλαβε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη δημιουργία των 'hotspots'¹⁹ στην Ιταλία και την Ελλάδα, μετά την πρωτόγνωρη αύξηση του αριθμού των μετακινούμενων πληθυσμών εκείνη τη χρονιά. Η πολιτική του περιορισμού επεκτάθηκε το επόμενο έτος με τον «γεωγραφικό περιορισμό» ως απόρροια της εφαρμογής της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας του 2016. Η εν λόγω ρύθμιση περιόρισε κι άλλο κάθε περαιτέρω μετακίνηση από τα ελληνικά νησιά των αιτούντων άσυλο που περίμεναν την απόφαση στην αίτηση προστασίας τους παγιδεύοντας²⁰ ουσιαστικά τους ανθρώπους στα νησιά.²¹ Σε συνδυασμό με τις νέες αφίξεις, παρότι μειωμένες σημαντικά, και τις αργές διαδικασίες ασύλου, αυτό οδήγησε αναπόφευκτα στον υπερπληθυσμό στα ΚΥΤ των νησιών. Τα πρώτα έτη αυτό συνέβαλε στην αύξηση της ανησυχίας των τοπικών κοινοτήτων που όλο και περισσότερο μετατράπηκε σε απογοήτευση και οργή αφού η κατάσταση στα νησιά τους επιδειωνόταν.²²

Πέρα από το μέτρο έκτακτης ανάγκης των hotspot και ένα βραχύβιο πρόγραμμα μετεγκατάστασης²³ σε κράτη μέλη της ΕΕ, που έληξε μετά την εφαρμογή της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας το 2016, έχουν καταβληθεί πολλαπλές προσπάθειες για τη δημιουργία ενός βιώσιμου μηχανισμού επιμερισμού της ευθύνης σε ολόκληρη την Ευρώπη. Μέχρι τώρα αυτές δεν είχαν επιτυχία. Η νομοθεσία της ΕΕ εξακολουθεί να θέτει τα κράτη μέλη που βρίσκονται στα σύνορα της ΕΕ υπό σημαντική πίεση. Για να δώσουμε ένα παράδειγμα, ο Κανονισμός του Δουβλίνου, ορίζει ότι η χώρα που ευθύνεται για την εξέταση της αίτησης ασύλου είναι αυτή από την οποία ο αιτών άσυλο εισήλθε

στην Ευρώπη. Με τα κράτη μέλη της ΕΕ διχασμένα για τον τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης τα τελευταία πέντε χρόνια, η Ελλάδα και η Ιταλία έχουν κατηγορήσει τις εύπορες βόρειες χώρες ότι δεν κάνουν αρκετά, ενώ κάποια κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αντιστέκονται ανοιχτά στην ιδέα να δεχτούν ένα ποσοστό αιτούντων άσυλο.

Πέρα από την έλλειψη αλληλεγγύης και βιώσιμων μέτρων μετεγκατάστασης εντός της ΕΕ, υπήρξε επίσης ανησυχητική έλλειψη συμμόρφωσης με το υπάρχον δίκαιο ασύλου. Μεταξύ των πιο σημαντικών κενών εφαρμογής από τα κράτη μέλη της ΕΕ συγκαταλέγονται η έλλειψη επαρκών μέτρων υποδοχής, που αποδεικνύει σαφώς η κατάσταση στα ελληνικά νησιά, σημαντικά εμπόδια εγγραφής στη διαδικασία ασύλου, επιζήμια και αναποτελεσματική χρήση του Κανονισμού του Δουβλίνου, και μια μορφή «λαχειοφόρου ασύλου» ως αποτέλεσμα της ασυνεπούς λήψης αποφάσεων σε ένα σύστημα που πάσχει από σοβαρή έλλειψη πόρων.²⁴ Επιπλέον, έχουν υπάρξει ευρύτατα αναφορές για επανπροωθήσεις στα σύνορα της Ευρώπης, κατά παράβαση του κοινοτικού και διεθνούς δικαίου.

Στην Ελλάδα, η έλλειψη επαρκούς στήριξης από τους Ευρωπαίους ομολόγους για τον επιμερισμό της ευθύνης για το μεταναστευτικό, σε συνδυασμό με την οικονομική πραγματικότητα, προκαλεί όλο και μεγαλύτερη δυσφορία, ειδικά στα νησιά. Τα πολιτικά κόμματα με σκληρή στάση έναντι του μεταναστευτικού έχουν γίνει περισσότερο δημοφιλή και η σημερινή ελληνική κυβέρνηση έχει καταστήσει την «ασφάλεια των συνόρων» βασική προτεραιότητα, θεσπίζοντας κατασταλτικές δράσεις κατά των νέων αφίξεων. Το Μάρτιο του 2020, η κυβέρνηση αποφάσισε την αναστολή του δικαιώματος ασύλου για έναν μήνα και τη διοχέτευση ανθρώπων που ζητούσαν προστασία σε διαδικασίες επιστροφής.²⁵ Εισήγαγε επίσης νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που έθεταν νέους περιορισμούς στην προστασία των αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται η αυτόματη αναστολή των αιτήσεων ασύλου επί τη βάση πολλών νέων και εκ πρώτης όψεως αυθαίρετων λόγων, όπως π.χ. αν κάποιος είχε μετακινηθεί σε άλλο καταυλισμό. Άλλος ανησυχητικός περιορισμός ήταν ο αποκλεισμός των ατόμων που έχρηζαν μεγαλύτερης προστασίας (όπως οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με αναπηρίες ή τα θύματα βασανιστηρίων) από προτεραιοποίηση εξέτασης της αίτησης ασύλου τους, συμβάλλοντας έτσι στην παρατεταμένη παραμονή τους στα ΚΥΤ. Καθ' όλη τη διάρκεια του 2020, ο ολοένα μεγαλύτερος αριθμός αναφορών παράνομων επαναπροωθήσεων, βίαιων επεισοδίων στα σύνορα, και δημόσιων δηλώσεων που τάσσονταν υπέρ της δημιουργίας κλειστών «ελεγχόμενων» κέντρων στα νησιά, αποτελούν περαιτέρω ενδείξεις της πολιτικής περιορισμού.

Ο ελληνικός λαός φημίζεται για τη φιλοξενία του και έχει παραδοσιακά επιδείξει μεγάλη αλληλεγγύη προς τους αιτούντες άσυλο. Μάλιστα, προτάθηκε για το βραβείο

“

Μιλάτε για κοινωνική απόσταση; Εδώ στο καμπ αυτό δεν είναι δυνατόν γιατί αν θέλεις να πας για φαγητό, στέκεσαι στην ουρά. Θέλεις να πας στο γιατρό; Στέκεσαι στην ουρά.”

Baimba, 24χρονος από τη Σιέρρα Λεόνε.
ΒΙΑΛ, Χίος, Οκτώβριος 2020.

Νόμπελ Ειρήνης το 2016²⁶ για τις ανθρωπιστικές και γενναϊόδωρες δράσεις του προς τους πρόσφυγες. Όμως, ο συνεχής υπερπληθυσμός, οι ανησυχίες για τη δυνητική επέκταση των καταυλισμών, η πτώση του τουρισμού²⁷

“

Δεν μπορούσαμε να φύγουμε από τη Μόρια [το hotspot] για να πάμε στην παραλία ή ακόμα και να καθίσουμε κάτω απ' τα δέντρα. [Κατά τη διάρκεια των έξι μηνών απαγόρευσης μετακινήσεων] είχαμε κολλήσει στον καταυλισμό και δεν μπορούσαμε να βγούμε έξω χωρίς άδεια. Εγώ ανησυχούσα, αλλά η μητέρα μου ήταν πολύ αγχωμένη. Έκλαιγε συνεχώς. Λόγω των προβλημάτων υγείας της φοβόταν πραγματικά τον COVID-19. Δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει την [κοινόχρηστη] τουαλέτα επειδή ήταν πανβρώμικη και δεν μπορούσαμε καν να βρούμε σαπούνι για να πλύνουμε τα χέρια μας.”

Fara, κορίτσι 16 ετών από το Αφγανιστάν,
ΚΥΤ Μόριας, Λέσβος. Αύγουστος 2020.

και η έλλειψη αποδεκτών προτάσεων για την επίλυση των συνεχιζόμενων ζητημάτων έχουν προκαλέσει οργή και δυσφορία, όπως μαρτυρούν οι διαμαρτυρίες στις αρχές του 2020 και οι επιθέσεις κατά των εργαζομένων στο προσφυγικό και των προσφύγων.²⁸ Αυτό επιβαρύνει την ήδη υπάρχουσα απειλητική ατμόσφαιρα που αντιμετωπίζουν καθημερινά οι αιτούντες διεθνή προστασία στα hotspot.

Οι πρόσφατες νομοθετικές προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Σεπτέμβριο του 2020 στο νέο Σύμφωνο της ΕΕ για τη Μετανάστευση και το Άσυλο προσφέρουν ορισμένους νέους και σημαντικούς τρόπους προσέγγισης. Όμως, κινδυνεύουν και να ενσωματώσουν ορισμένα από τα ανησυχητικά στοιχεία των αποτυχημένων μεταναστευτικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα, όπως η επέκταση του περιορισμού και της κράτησης που παρατηρείται στα hotspot.

γ) Τέλεια Καταιγίδα: Αντίκτυπος της πανδημίας COVID-19

Η εκδήλωση της πανδημίας COVID-19 και η αντίδραση των ελληνικών αρχών ανέδειξαν περισσότερο την

έλλειψη πρόσβασης σε υπηρεσίες και τις απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης στα hotspot των νησιών.²⁹ Η πανδημία κατέστησε σαφές ότι οι τρέχουσες πολιτικές, πρακτικές και υποδομές είναι ανεπαρκώς εξοπλισμένες για την προστασία της υγείας και των δικαιωμάτων των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο.³⁰

Ενώ οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο ενθαρρύνονται να απομονωθούν και να κρατήσουν κοινωνικές αποστάσεις για να αποτρέψουν την εξάπλωση του κορωνοϊού, χιλιάδες άνθρωποι στα ΚΥΤ είναι υποχρεωμένοι να ζουν σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους χωρίς επαρκή πρόσβαση σε τρεχούμενο νερό και σαπούνι. Ο φόβος της μετάδοσης του ιού προκάλεσε μεγάλη δυσφορία στους διαμένοντες στα ΚΥΤ. Έτσι άρχισαν να αυξάνονται και οι εντάσεις, με την εκδήλωση πυρκαγιών και διαμαρτυριών στα hotspot στη Λέσβο,³¹ Χίο³² και Σάμο³³ τον Απρίλιο του 2020. Οι καταστροφικές πυρκαγιές που αργότερα έπληξαν το ΚΥΤ της Μόριας στις 9 Σεπτεμβρίου 2020 ήταν ίσως η πιο ανησυχητική ένδειξη των επιπέδων ακραίου φόβου, αγωνίας και θυμού που βίωναν οι εγκλωβισμένοι στα ΚΥΤ.³⁴

Το σχέδιο «Αγνοδίκη» των ελληνικών αρχών τον Μάρτιο είχε ως στόχο την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης στους καταυλισμούς, αλλά δεν κατέληξε στην ανάληψη συνολικής δράσης για την προστασία των αιτούντων άσυλο από τον COVID-19.³⁵ Από την έναρξη της πανδημίας, παρά τις προσπάθειες των αρχών, οι ομάδες της IRC που εργάζονται στα τρία νησιά διαπίστωσαν ανησυχητική έλλειψη συντονισμένης λήψης αποφάσεων μεταξύ εθνικών και τοπικών αρχών. Για παράδειγμα, χρειάστηκαν μήνες για να οριστούν οι περιοχές καραντίνας για τους νεοαφειχθέντες και να αρχίσει η δημιουργία τους, ενώ κλιμάκιο της Πολεοδομίας στη Μυτιλήνη ανάγκασε μια δομή απομόνωσης υπό την αιγίδα ΜΚΟ που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του σχεδίου Αγνοδίκη, να κλείσει στις 30 Ιουλίου.³⁶ Τέλος, με την υποστήριξη της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, άνοιξαν ιατρεία έξω από τα ΚΥΤ της Λέσβου, Χίου και Σάμου, αλλά στη συνέχεια παρέμειναν χωρίς προσωπικό για μεγάλα χρονικά διαστήματα. Εκτός³⁷ από τα σημαντικά κενά όσον αφορά στην ικανότητα απομόνωσης και θεραπείας, υπήρξε επίσης ελάχιστη προσπάθεια πρόληψης, συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες υγιεινής, όπως νερό και σαπούνι, και της μη τήρησης κοινωνικών αποστάσεων στα πυκνοκατοικημένα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης.³⁸

Από τον Μάρτιο του 2020, οι συνεχείς παρατάσεις της καραντίνας (lockdown) και οι περιορισμοί κυκλοφορίας για τους κατοίκους των ΚΥΤ σε σχέση με τα μέτρα που λαμβάνονται για τον γενικό πληθυσμό,³⁹ μπορούν να χαρακτηριστούν ως διακρίσεις και έχουν ακόμη περισσότερο περιορίσει τον χώρο και τις ελευθερίες τους. Εκτός από ότι δεν προστατεύουν πραγματικά τους ανθρώπους από τη μετάδοση του ιού,⁴⁰ οι εν λόγω περιορισμοί έχουν επηρεάσει αρνητικά τα δικαιώματα, τα μέσα διαβίωσης και την ψυχική υγεία.

Τα παιδιά στο ΚΥΤ της Μόριας ζούσαν σε αξιοθρήνητες συνθήκες, που είχε ως αποτέλεσμα τον πόνο, τον υποσιτισμό, την αδιαφορία και την κακοποίηση, τόσο συναισθηματική όσο και σωματική.

Εκτός από αυτό, η εκδήλωση του COVID-19 και οι περιορισμοί κυκλοφορίας, οδήγησαν σε κλιμάκωση της έντασης, της εγκληματικότητας και της αναταραχής. Έτσι ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και παιδιά επλήγησαν σοβαρά, πράγμα που επηρέασε σοβαρά την ψυχοκοινωνική ευεξία και ανάπτυξή τους.

Οι παρενέργειες των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας και των σχετικών μέτρων καραντίνας συνέβαλαν και στην επιδείνωση της ψυχικής υγείας των γονέων, η οποία έχει σοβαρές επιπτώσεις και στα παιδιά. Παρήγαγαν μεγαλύτερη ανασφάλεια, άγχος, καταθλιπτικές διαθέσεις, απελπισία, αδυναμία, ακόμη και επιθετικότητα, με επιζήμιες επιπτώσεις στους γονείς και την κρίσιμη σχέση παιδιών και γονέων. Όλοι αυτοί οι παράγοντες έχουν καταστρεπτική επίδραση στην ευεξία των παιδιών.”

Δούκας Πρωτόγηνος, ψυχολόγος που εργάζεται με την IRC στη Λέσβο από τον Μάρτιο του 2019.

2 Ο σοβαρός αντίκτυπος των πολιτικών περιορισμού στην ψυχική υγεία των ανθρώπων

Τα στοιχεία της IRC που προέρχονται από δύομισι χρόνια υλοποίησης του προγράμματος ψυχικής υγείας σε τρία νησιά φέρνουν στο φως τον τρόπο με τον οποίο η ανθρωπιστική κατάσταση στα ΚΥΤ επιβαρύνει σοβαρά την ψυχική υγεία των αιτούντων προστασία, και το πώς η απόκριση στον COVID-19 έχει επιδεινώσει περαιτέρω την εν λόγω κατάσταση.

α) Το πρόγραμμα ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής στήριξης της IRC: Στοιχεία και συμπεράσματα

Προγράμματα ψυχικής υγείας της IRC στα ελληνικά νησιά

Η IRC Hellas ξεκίνησε ένα πρόγραμμα παροχής υπηρεσιών ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής στήριξης στο νησί της Λέσβου τον Μάρτιο του 2018, σε αιτούντες

άσυλο που κατοικούν στο τοπικό ΚΥΤ. Το πρόγραμμα επεκτάθηκε στα νησιά της Χίου, τον Απρίλιο του 2018, και της Σάμου, το Νοέμβριο του 2019, για την κάλυψη των όλο και μεγαλύτερων αναγκών.

Το πρόγραμμα της IRC προσφέρει ολιστικές υπηρεσίες, οι οποίες περιλαμβάνουν ατομικές και ομαδικές συνεδρίες συμβουλευτικής από ψυχολόγους, καθώς και κλινική κοινωνική εργασία που συμπεριλαμβάνει την ταυτοποίηση των αναγκών και, όπου είναι αναγκαίο, την παραπομπή σε ιδιωτικούς ψυχιάτρους, νευρολόγους και στο τοπικό νοσοκομείο, καθώς και στην Ύπατη Αρμοσθεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) για ασφαλή στέγαση, όπως και σε άλλες ΜΚΟ για νομική υποστήριξη. Η IRC καλύπτει το κόστος των ραντεβού με ιδιώτες ψυχιάτρους και νευρολόγους, όταν χρειάζεται, καθώς και το κόστος της ψυχιατρικής θεραπείας, αν κάποιος δεν έχει πρόσβαση σε σχετική εθνική ελληνική

Επίπτωση της νόσου COVID-19

Οι επιπτώσεις του COVID-19 στα προγράμματα υποστήριξης της ψυχικής υγείας της IRC: προσαρμογή στην τηλεθεραπεία, τις γραμμές βοήθειας και τις προκλήσεις της συμβουλευτικής εξ αποστάσεως

Από την έναρξη της πανδημίας, η πλειονότητα των υπηρεσιών ψυχικής υγείας της IRC παρέχονται εξ αποστάσεως, μέσω τηλεθεραπείας, στο πλαίσιο ενός προσαρμοσμένου προγραμματικού πλαισίου. Στόχος είναι να συνεχιστεί η παροχή βασικών υπηρεσιών ψυχικής υγείας, τηρώντας παράλληλα τις κατευθυντήριες γραμμές για τη δημόσια υγεία.

Οι ομάδες IRC παρέχουν ψυχολογικές πρώτες βοήθειες, ατομική ψυχολογική υποστήριξη και ψυχιατρική φροντίδα εξ αποστάσεως. Βασίζονται σε ποικιλία επικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένων τηλεφωνικών κλήσεων, μηνυμάτων WhatsApp ή μηνυμάτων κινητού τηλεφώνου (SMS). Ταυτόχρονα, η IRC καθιέρωσε ένα σύστημα παραπομπών online και παρείχε τη δυνατότητα εκπαίδευσης και ενίσχυσης των κλινικών δεξιοτήτων του προσωπικού ώστε να είναι σε θέση να προσφέρουν συμβουλευτικές υπηρεσίες με τη χρήση της τεχνολογίας.

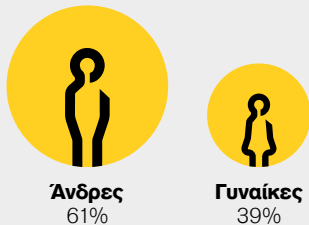
Η IRC επέκτεινε επίσης το πρόγραμμά της για την υποστήριξη των εργαζομένων που απασχολούνται στην πρώτη γραμμή του τομέα της προστασίας και των υγειονομικών, συμπεριλαμβανομένων των Ελλήνων κρατικών ιατρών, των εργαζομένων σε ΜΚΟ ή των εθελοντών της κοινότητας με ιατρικό υπόβαθρο. Η εν λόγω επέκταση πραγματοποιήθηκε με την παροχή μιας εμπιστευτικής τηλεφωνικής γραμμής βοήθειας για μια πιλοτική περίοδο ενός μήνα, μιας σειράς διαδικτυακών

σεμιναρίων σχετικά με τη συναισθηματική αντοχή κατά τη διάρκεια της πανδημίας και την κατάρτιση των εργαζομένων που παρέχουν βοήθεια στην πρώτη γραμμή, όσον αφορά στην παροχή ψυχολογικών πρώτων βοηθειών.

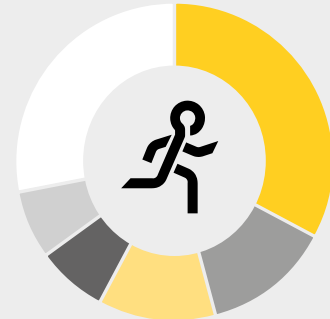
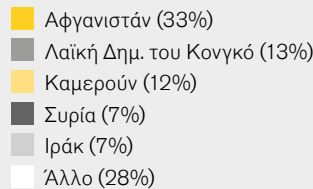
Ενώ το πρόγραμμα προσαρμόστηκε και καινοτόμησε, αντιμετώπισε παρόλα αυτά προβλήματα ως αποτέλεσμα της πανδημίας. Κατά την πρώτη εισαγωγή των περιορισμών μετακίνησης, οι ωφελούμενοι έχασαν τα προγραμματισμένα ατομικά ραντεβού τους. Ακόμη κι όταν κατέστη δυνατή η εξ αποστάσεως συμβουλευτική, πολλοί ωφελούμενοι δυσκολεύονταν να πραγματοποιήσουν τη μετάβαση από την εκ του σύνεγγυς θεραπεία στην τηλεθεραπεία, ενώ οι ψυχολόγοι της IRC έπρεπε να εστιάσουν σημαντικά στην κινητοποίηση και ενθάρρυνση των ωφελουμένων να τους ενθαρρύνουν να συνεχίσουν την προσπάθεια. Η IRC παρείχε επίσης στους ωφελούμενους κάρτες επαναφόρτισης για τα κινητά τους τηλέφωνα, για να διασφαλίσει ότι οι ωφελούμενοι θα είχαν επαρκή πίστωση για να συμμετέχουν στις συνεδρίες τους.

Η εργασία εξ αποστάσεως με διερμηνέα παρουσιάζει επίσης περιορισμούς, αφού οι ψυχολόγοι δεν είναι σε θέση να παρατηρήσουν τυχόν μη λεκτικές ενδείξεις και πρέπει να βασίζονται μόνο στα λόγια των ωφελουμένων και του διερμηνέα. Επιπλέον, στερούμενοι της δυνατότητας να μεταβούν σε ένα κέντρο ψυχικής υγείας της IRC, πολλοί ωφελούμενοι αντιμετωπίζουν σοβαρή έλλειψη ιδιωτικότητας στα ΚΥΤ, καθώς είναι εξαιρετικά δύσκολο να βρουν έναν χώρο όπου θα μπορέσουν να μιλήσουν εμπιστευτικά με τον σύμβουλό τους. Εκτός από την έλλειψη εμπιστευτικότητας, οι τηλεφωνικές κλήσεις και τα μηνύματα WhatsApp είναι επίσης λιγότερο αξιόπιστα και ενδέχεται να επηρεαστούν από τυχόν ασταθή συνδεσιμότητα.

Φύλο επωφελούμενων των προγραμμάτων της IRC στα τρία νησιά, Μάρτιος 2018-Οκτώβριος 2020

Εθνικότητα επωφελούμενων των προγραμμάτων της IRC στα τρία νησιά, Μάρτιος 2018-Οκτώβριος 2020

τεκμηρίωση (Π.Α.Υ.Π.Α.)⁴¹ για την αγορά φαρμάκων δωρεάν ή με χαμηλό κόστος.

Οι συνεδρίες πραγματοποιούνται στα κέντρα ψυχικής υγείας της IRC, τα οποία βρίσκονται στις πόλεις των τριών νησιών, μακριά από τους καταυλισμούς. Αυτό συμβάλλει στη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της ασφάλειας, ενώ παράλληλα δίνει στους ανθρώπους την ευκαιρία να ξεφύγουν από το προβληματικό περιβάλλον των ΚΥΤ, έστω και για λίγο.

Οι συνεδρίες πραγματοποιούνται στα κέντρα ψυχικής υγείας της IRC, τα οποία βρίσκονται στις πόλεις των τριών νησιών, μακριά από τους καταυλισμούς. Αυτό συμβάλλει στη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας και της ασφάλειας, ενώ παράλληλα δίνει στους ανθρώπους την ευκαιρία να ξεφύγουν από το προβληματικό περιβάλλον των ΚΥΤ, έστω και για λίγο.

Οι ομάδες της IRC δέχονται παραπομπές από την Υπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες, τον Εθνικό

Οργανισμό Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ), τις ιατρικές ΜΚΟ και άλλες οργανώσεις προστασίας και νομικής βοήθειας. Το προσωπικό της IRC, σε συνεργασία με άλλους οργανισμούς, διοργανώνει επίσης συνεδρίες πρόληψης και ευαισθητοποίησης για την ψυχική υγεία που απευθύνονται σε πρόσφυγες με επιλεγμένες θεματολογίες, όπως άγχος, διαχείριση του άγχους και διαταραχές του ύπνου. Παρέχει επίσης εκπαίδευση ψυχικής υγείας σε εργαζόμενους του ανθρωπιστικού τομέα.

Από τον Ιούλιο του 2020, το κέντρο ψυχικής υγείας της IRC στη Λέσβο έχει επίσης αρχίσει να παρέχει έναν ασφαλή χώρο για τα παιδιά των ωφελούμενων που παρακολουθούν τις συνεδρίες συμβουλευτικής. Ένας εξειδικευμένος υπάλληλος φροντίζει τα παιδιά, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα σε περισσότερους γονείς να συμμετέχουν στις συνεδρίες.

Στοιχεία IRC: Επισκόπηση των κύριων ευρημάτων

Η IRC συγκέντρωσε στοιχεία από 904 άτομα που συμμετείχαν σε συνεδρίες της IRC στα νησιά της Λέσβου, της Χίου και της Σάμου, για περίοδο 32 μηνών, από τον Μάρτιο του 2018 μέχρι τον Οκτώβριο του 2020. Τα στοιχεία είναι ευρέως αντιπροσωπευτικά των προσφυγικών πληθυσμών που ζουν στους νησιωτικούς καταυλισμούς. Σύμφωνα με στοιχεία του Νοεμβρίου του 2020 από την Υπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες του ΟΗΕ, ο πληθυσμός των καταυλισμών αποτελούνταν από 33% γυναίκες και νεαρά κορίτσια και 67% άνδρες και νεαρά αγόρια.⁴² Το σύνολο των ωφελούμενων της IRC περιλάμβανε 40% γυναίκες (365) και 60% άνδρες (539). Από τα στοιχεία της IRC προκύπτει επίσης ότι η πλειονότητα (72%)⁴³ των ανθρώπων που ζουν στα νησιωτικά ΚΥΤ προέρχονται από χώρες που πλήττονται από συγκρούσεις, όπως το Αφγανιστάν, η Συρία και η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό. Τουλάχιστον τρεις στους πέντε από αυτούς στους οποίους η IRC προσέφερε υπηρεσίες συμβουλευτικής (63%, 570 άτομα) προέρχονται από χώρες όπως το Αφγανιστάν (35%, 315 άτομα), η Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (13%, 117 άτομα), η Συρία (8%, 71 άτομα) και το Ιράκ (7%, 67 άτομα). (Βλ. γραφήματα παραπάνω).

Νομίζω ότι η πιο σημαντική μέθοδος, που με βοήθησε πολύ, ήταν η προσοχή που μου έδωσε η IRC. Η προσοχή που μου έδωσαν, αυτό με ενθάρρυνε, μου έδωσε κίνητρο. Ήθελα να ανοίξω την καρδιά μου.

Για μένα, [η συμβουλευτική συνεδρία] ήταν σαν να ζούσα στον παράδεισο. Ήταν το μέρος όπου μπορούσα να μιλήσω και να ανοίξω την καρδιά μου. Το γεγονός ότι [η IRC] ερχόταν με λεωφορείο να με παραλάβει από τη Μόρια - αποτελούσε απόδειξη αγάπης και σεβασμού. Στο λεωφορείο, έχει ησυχία. Μπορείς να χαλαρώσεις και να κοιμηθείς. Για μια στιγμή, ξεχνάς ότι είσαι πρόσφυγας. Είναι σαν να είσαι Έλληνας υπήκοος.”

Audrey, γυναίκα 32 ετών από το Καμερούν. ΚΥΤ Μόριας, Λέσβος. Σεπτέμβριος 2020.

Ευαλωτότητες των επωφελούμενων του προγράμματος ψυχικής υγείας της IRC

Από τους 904 επωφελούμενους της IRC στη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο (ακριβές νούμερο σε παρένθεση)

Άνθρωποι που χρειάζονται υποστήριξη: κύριες «ευαλωτότητες»

Στην παρούσα έκθεση, ο όρος «ευαλωτότητα» χρησιμοποιείται για να περιγράψει κατηγορίες ατόμων που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν επιπλέον δυσκολίες αν υποχρεωθούν σε φυγή και αναγκαστούν να αναζητήσουν προστασία. Ο όρος «ευαλωτότητα» στο ελληνικό σύστημα ασύλου περιλαμβάνεται στη νομοθεσία⁴⁴ και αναγνωρίζει ότι ορισμένες ομάδες ανθρώπων, όπως οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, οι γυναίκες σε κύηση ή όσοι αντιμετωπίζουν θέματα ψυχικής υγείας, είναι πιθανό να εκτεθούν σε μεγαλύτερους κινδύνους παραβίασης των δικαιωμάτων τους ή σοβαρής βλάβης.⁴⁵ Αναγνωρίζει επίσης ότι ενδέχεται να χρειαστούν αμεσότερη ή πιο εξειδικευμένη υποστήριξη κατά την άφιξή τους.

Μεγάλος αριθμός εκτοπισμένων ανθρώπων που ζουν στα ελληνικά νησιά έχουν υποστεί βία, κακοποίηση και

αμέλεια. Σε πολλούς συνέβη στη χώρα καταγωγής τους, σε άλλους καθ' οδόν και σε ακόμα περισσότερους μετά την άφιξή τους. Ενώ οι άνθρωποι που ζουν στα ελληνικά hotspot έχουν επιβιώσει μετά από πολύ δύσκολες καταστάσεις, η αντοχή τους δοκιμάζεται συνεχώς από τις δύσκολες εμπειρίες στους καταυλισμούς. Αυτό ισχύει κυρίως για άτομα με πρόσθετες ευαλωτότητες, όπως άτομα που έχουν υποστεί βία πριν την άφιξή τους, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας ή της έμφυλης βίας, ή άτομα που υπήρξαν θύματα βασανιστηρίων. Η αυξανόμενη ευαλωτότητα αποτελεί επίσης την πραγματικότητα όσων ανήκουν σε ομάδες που υφίστανται διακρίσεις, όπως είναι η κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ. Επιπλέον, γονείς μονογονεϊκών οικογενειών, άτομα που πάσχουν από χρόνιες ασθένειες και ασυνόδευτα παιδιά, αντιμετωπίζουν κι άλλους κινδύνους. Επίσης συνδέεται με το πλαίσιο των ελληνικών νησιών το γεγονός ότι οι περισσότεροι άνθρωποι φθάνουν μέσω θαλάσσης: οι επιζώντες ναυαγίων και οι συγγενείς θυμάτων ναυαγίων θεωρούνται επίσης ευάλωτοι.

Περίπου ένας στους έξι ανθρώπους που συμμετείχαν στο πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC (16%, 142 άτομα) επιβίωσαν μετά από τουλάχιστον ένα συμβάν έμφυλης βίας, είτε στη χώρα καταγωγής τους είτε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού τους. Τουλάχιστον ένας στους έξι (15%, 139 άτομα) ήταν θύματα βασανιστηρίων. Άλλα 29 άτομα (3%) ανέφεραν ότι ήταν θύματα έμφυλης βίας και βασανιστηρίων. Από όσους έχουν παραπεμφθεί στην IRC για ψυχοκοινωνική στήριξη, ένας στους είκοσι (5%, 47 άτομα) αναγνωρίστηκαν ως μέλη της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ και εξήγησαν ότι είχαν αντιμετωπίσει δυσκολίες λόγω της κατάστασής τους, ενώ ένας στους είκοσι (5%, 46 άτομα) ήταν επιζώντες ναυαγίων ή συγγενείς θυμάτων ναυαγίων.

Στο Αφγανιστάν φοβόμασταν τους βομβιστές αυτοκτονίας και σκέφτηκα ότι αν έφευγα θα σωνόμουν. Όμως εδώ είναι χειρότερα... Ήμουν μάρτυρας πολλών αποπειρών αυτοκτονίας [εδώ]. Προσπάθησα μέχρι και να κρεμαστώ αλλά ο γιος μου με είδε και τηλεφώνησε στον σύζυγό μου. Σκέφτομαι τον θάνατο συνεχώς εδώ: ότι θα ήταν καλό για ολόκληρη την οικογένεια, ότι αν έριχνα ένα φάρμακο στο φαγητό μας και όλοι μας πεθαίναμε θα γλυτώναμε. Όμως μετά κοιτώ την κόρη μου και σκέφτομαι ότι δεν έχει έρθει ακόμη η ώρα της.”

Fariba, γυναίκα 32 ετών από το Αφγανιστάν, μητέρα δύο παιδιών. ΚΥΤ στο Βαθύ Σάμου. Σεπτέμβριος 2020.

Όταν έχασα το μωρό μου, είπα στους γιατρούς: ‘Μα έκανα όλο αυτό το ταξίδι για αυτήν.’ Αισθάνθηκα πως ήταν το τέλος.”

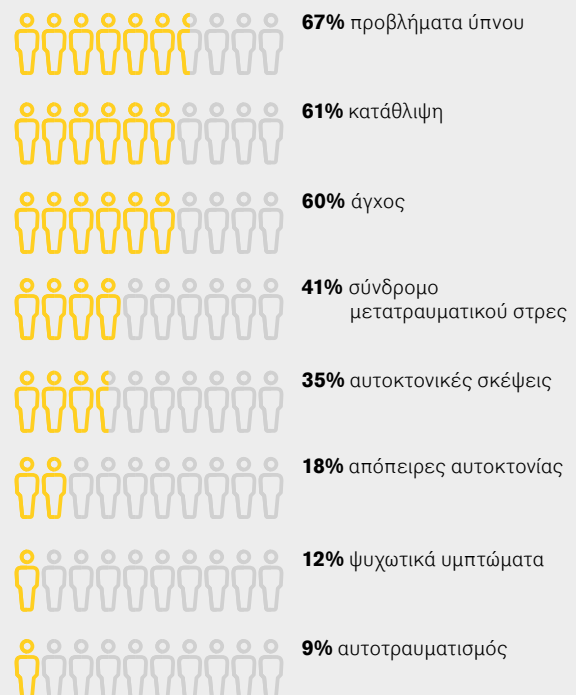
Audrey, 32χρονη από το Καμρούν.
Μόρια, Λέσβος, Σεπτέμβριος 2020.

Αντίκτυπος του περιορισμού στους καταυλισμούς: συνέπειες για την ψυχική υγεία

Όσοι βρίσκονται σε ΚΥΤ των ελληνικών νησιών αναφέρουν μια σειρά σύνθετων και συχνά πολλαπλών συμπτωμάτων ψυχικής υγείας. Παρά την ποικιλομορφία των πληθυσμών που είχαν πρόσβαση στο πρόγραμμα ψυχικής υγείας της IRC κατά τη διάρκεια των δύο ετών εφαρμογής του προγράμματος (Βλ. γράφημα σελ. 14), τα στοιχεία δείχνουν σαφώς ότι τα άτομα που προέρχονται από διαφορετικό υπόβαθρο, ηλικίες, φύλα και εθνικότητες αντιμετωπίζουν παρόμοια εμπόδια και δυσκολίες, όπως και συναφή και συχνά σοβαρά συμπτώματα ψυχικής υγείας.

Από τα 904 άτομα στα οποία παρείχε συμβουλευτική η IRC, δύο στα τρία άτομα (602, 67%) ανέφεραν προβλήματα ύπνου, τρία στα πέντε άτομα (553, 61%) συμπτώματα κατάθλιψης και τρία στα πέντε άτομα (546, 60%) ότι αντιμετωπίζουν άγχος. Τουλάχιστον δύο από τα πέντε άτομα (368, 41%) ανέφεραν συμπτώματα διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD), ενώ περισσότερα από ένα στα δέκα άτομα (112, 12%) εμφάνισαν συμπτώματα ψυχωσικής διαταραχής και περίπου ένα στα δέκα άτομα (78, 9%) αυτοτραυματισμούς. Είναι ανησυχητικό ότι ένας μέσος όρος ενός στους τρεις ανθρώπους (313, 35%) ανέφερε αυτοκτονικές σκέψεις και ένας στους πέντε (166, 18%)

Κύρια συμπτώματα των επωφελούμενων του προγράμματος ψυχικής υγείας της IRC

ανέφερε ότι έχει προσπαθήσει να αυτοκτονήσει, είτε πριν φτάσει στην Ελλάδα, είτε ενώ διέμενε στο hotspot, ή και τα δύο. (Βλ. γράφημα σελ. 15)

Τα υψηλά επίπεδα δυσφορίας και τα σοβαρά συμπτώματα διαταραχής της ψυχικής υγείας, όπως αυτά που αναφέρονται παραπάνω, επηρεάζουν αρνητικά την ικανότητα των ανθρώπων να ανταπεξέλθουν στα πολλαπλά προβλήματα που αντιμετωπίζουν στα ΚΥΤ, συμπεριλαμβανομένης της αναμονής σε ουρές για ώρες για να παραλάβουν το συσσίτιο ή για να καταλάβουν και να προετοιμαστούν για τις περίπλοκες διαδικασίες ασύλου. Επιπλέον, για τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας είναι μεγαλύτερες οι πιθανότητες να στιγματιστούν ή να υποστούν διακρίσεις,⁴⁶ όπως και είναι περισσότερο ευάλωτοι στην εκμετάλλευση ή τη βία, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας.⁴⁷

Πολλοί από τους ανθρώπους που βλέπουμε στοιχειώνονται από προηγούμενα ψυχοπαιστικά γεγονότα που έχουν βιώσει αισθάνονται απόγνωση για την παρούσα κατάστασή τους και ανησυχούν βαθύτατα για το μέλλον τους. Για παράδειγμα, τα θύματα βασανιστηρίων μπορεί να ποφύγουν τις ουρές διανομής φαγητού που σχηματίζονται στα ΚΥΤ τρεις φορές την ημέρα για πρωινό, μεσημεριανό και δείπνο. Οι εν λόγω ουρές που τελούν υπό τον συντονισμό του ελληνικού στρατού μπορεί να είναι τραυματικές για τους ανθρώπους που έχουν υποστεί βασανιστήρια, αφού η παρουσία του στρατού μπορεί να τους πυροδοτήσει τρομακτικές αναμνήσεις του παρελθόντος τους από βασανιστήρια ως αιχμάλωτοι μιας στρατιωτικής ομάδας.

Οι γονείς μονογονεϊκών οικογενειών μπορεί να μην μπορούν να στέκονται για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ουρές αναμονής μεγάλου μήκους για την τουαλέτα ή για το φαγητό, δεδομένου ότι δεν έχουν πουθενά να αφήσουν τα παιδιά τους και, ως εκ τούτου, αντιμετωπίζουν περαιτέρω άγχος ή στέρηση. Τα άτομα με χρόνιες παθήσεις ή αναπηρίες συχνά απελπίζονται όταν δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στις ιατρικές υπηρεσίες που χρειάζονται, γιατί δεν είναι διαθέσιμες στα κέντρα υποδοχής και ταυτοποίησης.

Οι επιζώντες έμφυλης βίας νιώθουν πως δεν μπορούν να αναφέρουν την κακοποίηση που βιώνουν, καθώς δεν υπάρχει επαρκές σύστημα προστασίας για να τους κρατήσει ασφαλείς, και έτσι φοβούνται ότι τα πράγματα θα γίνουν χειρότερα αν ο δράστης που ζει στον ίδιο καταυλισμό μάθει ότι τον ανέφεραν.”

Δήμητρα Μάντζαρη, ψυχολόγος της IRC, Σάμος.
Συνεργάζεται με την IRC από τον Μάρτιο του 2018.

Επίπτωση της νόσου COVID-19

Αντίκτυπος του COVID-19 στους ωφελούμενους της IRC στο πλαίσιο τους προγράμματός της ψυχικής υγείας

Υπάρχει εντυπωσιακή διαφορά στον αριθμό των συμπτωμάτων ψυχικής υγείας που καταγράφηκαν στα τρία νησιά πριν την πανδημία COVID-19 και εκείνων που καταγράφηκαν αμέσως μετά την πρώτη καραντίνα το Μάρτιο του 2020. Η αύξηση αντικατοπτρίζει σημαντική και γενική επιδείνωση της ευεξίας των ανθρώπων (Βλ. γράφημα δεξιά).

Τα δεδομένα πριν την καραντίνα αφορούν 506 άτομα που είχαν λάβει συμβουλευτική μέχρι τις 15 Μαρτίου 2020, πριν την εισαγωγή των μέτρων απαγόρευσης. Τα στοιχεία μετά την καραντίνα αναφέρονται σε μικρότερο αριθμό 150 ωφελούμενων μετά τις 15 Μαρτίου 2020 και έως τα τέλη Ιουλίου 2020.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία το άγχος των ωφελούμενων της IRC αυξήθηκε από σχεδόν τρεις στους τέσσερις (73%, 367/506 άτομα) που ίσχυε πριν την επιβολή της καραντίνας σε σχεδόν τέσσερις στους πέντε (79%, 119/150 άτομα) μετά. Όσοι έπασχαν από κατάθλιψη αυξήθηκαν από 74% (373/506 άτομα) σε 81% (121/150 άτομα). Είναι ανησυχητικό ότι τα άτομα με συμπτώματα κατάθλιψης, διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD) αυξήθηκαν κατά 34%, από σχεδόν το ήμισυ όλων των ωφελούμενων ψυχικής υγείας της IRC πριν την επιβολή της καραντίνας (47%, 240/506) σε πάνω από τρεις στους πέντε (63%, 95/150). Το ποσοστό επωφελούμενων που ανέφεραν αυτοτραυματισμό υπέστη σημαντική αύξηση 66%, περνώντας από το 9% (44/506) στο 15% (23/150) και ο αριθμός όσων εμφανίζουν ψυχωσικά συμπτώματα υπέστη αύξηση της τάξης του 71%, περνώντας από το 14% (73/506) στο 24% (36/150).

Η επιδείνωση της ψυχικής υγείας των ανθρώπων κατά τη διάρκεια της καραντίνας επιβεβαιώνεται από πολλές επιστημονικές εκθέσεις και άρθρα των μέσων ενημέρωσης από την εκδήλωση της πανδημίας και μετά. Η έρευνα και οι εκθέσεις ανθρωπιστικών οργανώσεων⁴⁸ δείχνουν ότι τα επίπεδα άγχους και αγωνίας των προσφύγων έχουν υποστεί αύξηση σε όλον τον κόσμο. Η έρευνα έδειξε επίσης ότι, ενώ τα μέτρα απομόνωσης εισάγονται στον γενικό πληθυσμό, σημειώνεται αντίστοιχη αύξηση στα επίπεδα κατάθλιψης, αυτοτραυματισμού και αυτοκτονικής συμπεριφοράς, ενώ αναμένεται ότι θα αυξηθούν και οι αρνητικοί μηχανισμοί αντιμετώπισης όπως το αλκοόλ και η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών.⁴⁹

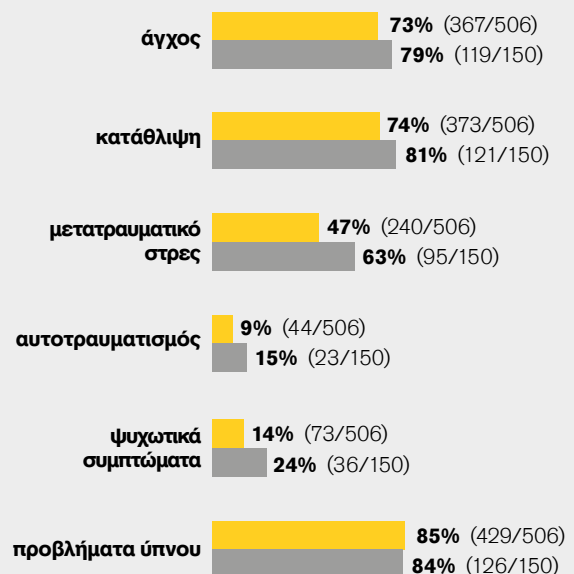
“Όταν η πανδημία ξεκίνησε όλοι ερωτηθέντες της IRC ανέφεραν αισθήματα εγκατάλειψης και ταπείνωσης. Κάποια από τα άτομα που παρακολουθούμε ανέφεραν ότι φοβούνται γιατί δεν υπήρχε τρόπος να προστατευτούν πρακτικά και να τηρήσουν τις κοινωνικές αποστάσεις στους καταυλισμούς.”

Γεωργία Μπερλέμη, ψυχολόγος
Εργάζεται με την IRC στη Σάμο από τον Ιανουάριο του 2019

Συμπτώματα των επωφελούμενων των προγραμμάτων ψυχικής υγείας της IRC, πριν και μετά την πρώτη καραντίνα

■ Πριν την καραντίνα (506 άτομα)

■ Μετά την καραντίνα (150 άτομα)

β) Αντίκτυπος των αδυναμιών πρόσβασης σε ιατρικές υπηρεσίες, ιδίως στον τομέα της ψυχικής υγείας

Παρατηρείται χρόνια έλλειψη επαρκούς πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη για τους αιτούντες άσυλο στα ελληνικά νησιά.⁵⁰ Ενώ όλοι οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα έχουν δικαίωμα πρόσβασης στο δημόσιο σύστημα υγείας για ιατρική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη και ψυχιατρικές υπηρεσίες, η δυναμικότητα του συστήματος δεν είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις ανάγκες τους.⁵¹

Αυτό είναι άκρως ανησυχητικό, δεδομένων των πρόσθετων κινδύνων ή αλλιώς της «διπλής επιβάρυνσης» που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι στα ΚΥΤ λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους. Η ζωή στα hotspot μειώνει τις πιθανότητες επιτυχούς έκβασης για τη θεραπευτική αγωγή χρόνιων νοσημάτων, όπως ο διαβήτης ή η υπέρταση, οι οποίες απαιτούν συγκεκριμένη διατροφή, και προσαρμογές του τρόπου ζωής, τα οποία είναι αδύνατα για όσους ζουν στα hotspot. Ταυτόχρονα, οι συνθήκες στα ΚΥΤ σημαίνουν ότι οι άνθρωποι διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο από μεταδοτικές ασθένειες, όπως οι λοιμώξεις του αναπνευστικού συστήματος, η ψώρα και η γαστρεντερίτιδα.

Εθνικό σύστημα υγείας χωρίς επαρκείς πόρους: τα νοσοκομεία στα νησιά αγωνίζονται να καλύψουν τις ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης

Επί πολλά χρόνια, τα δημόσια νοσοκομεία στα νησιά καταβάλλουν τεράστιες προσπάθειες λόγω των περιορισμένων πόρων και της περιορισμένης χωρητικότητας,⁵² καθώς και λόγω της έλλειψης ειδικευμένων ιατρών.⁵³ Την περίοδο 2009-2013 έγιναν σοβαρές περικοπές στον προϋπολογισμό για την υγεία (5,4 δις ευρώ/ 23,7%).⁵⁴ Οι δραστηκές περικοπές των προϋπολογισμών σε συνδυασμό με την έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού έχουν επηρεάσει αρνητικά την πρόσβαση σε υγειονομική περίθαλψη για όλους όσους ζουν στα νησιά.⁵⁵

Παρά τις προσπάθειες πρόσληψης επιπλέον ιατρών και ειδικευμένου προσωπικού στα τοπικά νοσοκομεία, θέσεις-κλειδιά παρέμειναν κενές.⁵⁶ Ως εκ τούτου, η δυναμικότητα των νοσοκομείων στα νησιά δεν κατάφερε ποτέ να συμβαδίσει με τους αυξημένους αριθμούς των ανθρώπων που χρήζουν βοήθειας. Η πίεση αυτών των πρόσθετων αριθμών εντείνεται επίσης από το γεγονός ότι πολλοί άνθρωποι στα ΚΥΤ αντιμετωπίζουν πολλά και σοβαρά θέματα υγείας. Έτσι ασκήθηκε πολύ μεγαλύτερη πίεση στο σύστημα, επιφέροντας αυξημένους χρόνους αναμονής και συχνές ελλείψεις κλινών. Η έλλειψη χωρητικότητας αποτέλεσε πηγή τεράστιου άγχους για το νοσηλευτικό προσωπικό και αυξανόμενης δυσαρέσκειας για τους τοπικούς πληθυσμούς, οι οποίοι επίσης δεν μπορούσαν πλέον να στηρίζονται στη δική τους υγειονομική υπηρεσία για την κάλυψη των αναγκών τους.

Έχω καθετήρα, γι' αυτό και πρέπει να κοιμάμαι σε καθαρό μέρος, αλλά εδώ στον καταυλισμό που ζω είναι βρόμικα. Χρειάζομαι τακτική ιατρική παρακολούθηση, την οποία δεν λαμβάνω εδώ. Το νοσοκομείο (στο νησί) δε δεχόταν να με δει κατά τη διάρκεια της καραντίνας λόγω COVID. Χρειάζομαι φαρμακευτική αγωγή για τις μολύνσεις μου, καθώς γεμίζω πληγές επειδή κάθομαι συνεχώς [στο αναπηρικό καροτσάκι μου]. Χρειάζομαι τακτικά τσεκ-απ, ακτινογραφίες, τακτική παρακολούθηση από γιατρό. Αλλά εδώ δεν έχω τίποτε.”

Κάραμ, 23χρονος άνδρας σε αναπηρικό καροτσάκι από τη Συρία, ΚΥΤ Μόριας, Λέσβος. Αύγουστος 2020.

Περιορισμένη διαθεσιμότητα βασικής υγειονομικής περίθαλψης στα hotspot

Οι συσσωρευμένες εκκρεμότητες και οι ελλείψεις προσωπικού στα νοσοκομεία αποτυπώνονται στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας περίθαλψης στα hotspot. Ο Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ) είναι υπεύθυνος για την παροχή υγειονομικής περίθαλψης στα ΚΥΤ. Ωστόσο, έχει να αντιμετωπίσει συστηματικά ελλείψεις προσωπικού⁵⁷ και το προσωπικό του ΕΟΔΥ στα νησιά αναφέρει συνεχώς την έλλειψη χώρου περίθαλψης, φαρμάκων και εξοπλισμού. Αυτό δημιουργεί σημαντικές καθυστερήσεις και συσσώρευση εκκρεμοτήτων, με δυσμενείς επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική υγεία των αιτούντων άσυλο στα hotspot.

Το προσωπικό του ΕΟΔΥ είναι υπεύθυνο για την ιατρική αξιολόγηση όλων των ανθρώπων που φθάνουν στα νησιά και αναζητούν προστασία, προκειμένου να εντοπίζει τα ευάλωτα άτομα ή τα άτομα με ιατρικές παθήσεις που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Λόγω του περιορισμένου αριθμού του προσωπικού του ΕΟΔΥ για τη διενέργεια αυτών των αξιολογήσεων, συχνά δεν εντοπίζονται τα συμπτώματα των ανθρώπων, ιδίως τα λιγότερο «ορατά», συμπεριλαμβανομένων των συμπτωμάτων που συνδέονται με την ψυχική υγεία.⁵⁸ Όταν αργότερα εντοπίζονται πιθανές διαταραχές, τα συμπτώματά τους συχνά έχουν επιδεινωθεί.

Μέλη προσωπικού του ΕΟΔΥ⁵⁹ έχουν αναφέρει στην IRC ότι ο οργανισμός τους δεν διαθέτει επαρκές ειδικευμένο ιατρικό προσωπικό, για παράδειγμα ψυχιάτρους, παιδοψυχιάτρους, δερματολόγους, πνευμονολόγους και οδοντιάτρους, προκειμένου να καλύψει μερικές από τις πιο επείγουσες ανάγκες που συναντώνται στα hotspot. Επίσης, αναφέρουν έλλειψη ιατρικού εξοπλισμού, όπως μηχανήματα ακτινών Χ, απινιδωτές και γυναικολογικές καρέκλες εξέτασης. Αυτό σημαίνει ότι το προσωπικό του ΕΟΔΥ πρέπει να γράφει παραπεμπτικά σημειώματα από τα ΚΥΤ στα νοσοκομεία για εξετάσεις τις οποίες θα

Δε μπορούσα να κοιμηθώ. Έκλαιγα ασταμάτητα. Ήμουν χαμένη και οι άλλοι πρόσφυγες με λυπούνταν. Ο γιατρός ανησυχούσε πολύ για μένα. Ήμουν εξουθενωμένη. Σκεφτόμουν ακόμη και την αυτοκτονία.”

Audrey, 32χρονη από το Καμερούν.
Μόρια, Λέσβος, Σεπτέμβριος 2020.

μπορούσε να είναι σε θέση να πραγματοποιήσει μέσα στα ΚΥΤ. Αυτό προκαλεί καθυστερήσεις σε κρίσιμες σημασίας διαγνώσεις και θεραπευτικές αγωγές ενώ δημιουργεί περαιτέρω συσσώρευση περιστατικών στα νοσοκομεία. Επιπλέον, λόγω της κακής διαρρύθμισης του χώρου και του συστηματικού υπερπληθυσμού στα hotspot, ο χώρος δεν επαρκεί για την εξέταση και χορήγηση αγωγής σε όλους όσους χρειάζονται πρωτοβάθμια φροντίδα εκεί. Επομένως, ακόμα και όταν υπάρχει περισσότερο προσωπικό, ο περιορισμένος χώρος καθιστά την ταυτόχρονη εξέταση πολλών ατόμων απαγορευτική.

Τα τελευταία τέσσερα χρόνια, η ιατρική βοήθεια στα νησιά έχει στηριχτεί σε μεγάλο βαθμό στο εθελοντικό ιατρικό προσωπικό και τις ΜΚΟ που επεδίωξαν να καλύψουν κρίσιμα κενά υποστελέχωσης. Για παράδειγμα, στον καταυλισμό της Μόριας, όλες οι υπηρεσίες πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης παρέχονταν από ΜΚΟ πριν τις πυρκαγιές του Σεπτεμβρίου.⁶⁰ Ωστόσο, ο αριθμός των εθελοντών και η χρηματοδότηση για ΜΚΟ μπορεί να παρουσιάζουν διακυμάνσεις, επομένως αυτό δεν συνιστά μια βιώσιμη απάντηση στις πραγματικές ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης των αιτούντων άσυλο

στα νησιά. Επιπροσθέτως, οι γιατροί που δεν είναι εγγεγραμμένοι στο σύστημα της Ελλάδας δεν έχουν άδεια άσκησης ορισμένων βασικών καθηκόντων, όπως η συνταγογράφηση παραπεμπτικών σημειωμάτων σε νοσοκομείο ή η συνταγογράφηση φαρμάκων.

Κρίσιμα κενά στην παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας

Από τα στοιχεία του προγράμματος ψυχικής υγείας της IRC, διαφαίνεται πως υπάρχει σημαντική ανάγκη για την παροχή άρτιας ψυχιατρικής περίθαλψης στους αιτούντες άσυλο στα νησιά για την αντιμετώπιση προϋπάρχοντος τραύματος (από πολέμους, συγκρούσεις, εκτοπίσεις ή βία) αλλά και διαταραχών ψυχικής υγείας που πυροδοτήθηκαν ή επιδεινώθηκαν από τις δυσχερείς συνθήκες στα hotspot.

Δεν υπάρχουν διαθέσιμες επαρκείς συμβουλευτικές υπηρεσίες από εξωτερικές πηγές για την κάλυψη των αναγκών όλων των ανθρώπων που χρειάζονται αυτή την υποστήριξη. Ενώ υπάρχουν ψυχολόγοι κρατικών υπηρεσιών στα ΚΥΤ που μπορούν να παραπέμψουν τους ανθρώπους σε εξωτερικές συμβουλευτικές υπηρεσίες, όπως αυτές της IRC, οι ίδιοι δεν παρέχουν

συμβουλευτικές υπηρεσίες. Όμως, ένα από τα πιο εξόφθαλμα κενά στην παροχή ψυχιατρικής περίθαλψης είναι η έλλειψη ψυχιάτρων για τους ανθρώπους στα ΚΥΤ. Τον Νοέμβριο του 2020, κανένας ψυχίατρος δεν εργαζόταν σε hotspot στα νησιά, ενώ οι ΜΚΟ που παρείχαν υπηρεσίες ψυχικής υγείας στις οποίες περιλαμβανόταν υποστήριξη από ψυχίατρο συνέχιζαν να λειτουργούν χρησιμοποιώντας το πλήρες δυναμικό τους και με μεγάλες λίστες αναμονής.

Η κατάσταση είναι εξίσου σοβαρή έξω από τα ΚΥΤ. Αυτό αποτυπώνει τη σκληρή πραγματικότητα, ότι δηλ. υπάρχει έλλειψη προσωπικού και ειδικών ψυχικής υγείας σε όλη την Ελλάδα.⁶¹ Τον Ιούνιο του 2019, υπήρχαν μόνο τέσσερις ψυχίατροι και ένας παιδοψυχίατρος στα δημόσια νοσοκομεία για όλα τα νησιά του Αιγαίου που φιλοξενούν hotspot.⁶² Αυτές οι πέντε θέσεις κατατέθηκαν στη Λέσβο και τη Χίο, καλύπτοντας τις ανάγκες τόσο του τοπικού πληθυσμού όσο και του πληθυσμού των προσφύγων. Την ίδια περίοδο, παρατηρήθηκαν σημαντικά κενά στις προσλήψεις, με κενές θέσεις για εννέα ψυχιάτρους και δύο παιδοψυχιάτρους. Παρά τα οικονομικά κίνητρα, πολλοί γιατροί δεν θέλουν να μετακομίσουν στα νησιά για να εργαστούν εκεί.⁶³

Στη Λέσβο, η παρατεταμένη έλλειψη ψυχιάτρων για την κάλυψη βαρδίων στο τοπικό νοσοκομείο έχει καταλήξει σε εξαιρετικά περιορισμένη δυνατότητα νοσοκομειακής περίθαλψης ασθενών σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης. Αυτή είναι η κατάσταση από τότε που η IRC άρχισε για πρώτη φορά να διεξάγει το δικό της πρόγραμμα ψυχικής υγείας στο νησί, το 2018. Στη Σάμο και τη Χίο, τα γενικά νοσοκομεία δεν διαθέτουν ψυχιατρικές υπηρεσίες για εσωτερικούς ασθενείς. Η εν λόγω έλλειψη δυνατότητας ψυχιατρικής περίθαλψης στα νοσοκομεία σημαίνει ότι πολλοί άνθρωποι στα hotspot μένουν χωρίς θεραπευτική αγωγή για πάρα πολύ καιρό, γεγονός που θέτει την υγεία τους σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Ενώ οι ντόπιοι που ζουν στα νησιά μπορούν να παραπεμφθούν σε ένα νοσοκομείο της ενδοχώρας για ψυχιατρική περίθαλψη, αυτό σπανίως μπορεί να συμβεί με όσους διαμένουν στους καταυλισμούς. Λόγω του γεωγραφικού περιορισμού, οι αιτούντες άσυλο που χρειάζονται επείγοντως ψυχιατρική περίθαλψη παραμένουν στα νησιά. Λόγω της μη δυνατότητας εκούσιας παραπομπής σε ένα νοσοκομείο της ενδοχώρας για ενδονοσοκομιακή ψυχιατρική περίθαλψη, άτομα έχουν κρατηθεί ακόμα και σε αστυνομικά κελιά υπό καθεστώς «προστατευτικής κράτησης», γεγονός σαφέστατα οδυνηρό τόσο για τους ασθενείς όσο και για τις οικογένειές τους.⁶⁴

Επίπτωση της νόσου COVID-19

Μειωμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης

Κατά τη διάρκεια των πρώτων 42 ημερών των περιοριστικών μέτρων κυκλοφορίας λόγω της πανδημίας COVID-19 στην Ελλάδα, από τα τέλη Μαρτίου έως τις αρχές Μαΐου 2020, η ικανότητα των εθνικών υπηρεσιών υγείας να χειριστούν τον τακτικό φόρτο εργασίας μειώθηκε και το σύστημα παραπομπής για όσους διαμένουν στα ΚΥΤ υπέστη πλήγμα. Μόνο επείγοντα περιστατικά γίνονταν δεκτά στα νοσοκομεία και όλα τα προγραμματισμένα ραντεβού για εξωτερικούς ασθενείς ακυρώθηκαν ή αναβλήθηκαν.⁶²

Παράλληλα, μειώθηκε το δυναμικό των περισσότερων ΜΚΟ και ιατρικών ομάδων εθελοντών ενώ λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών δεν μπορούσε να μεταβεί στα νησιά νέο προσωπικό και εθελοντές, περικόπτοντας δραστικά την ικανότητα ανταπόκρισης στις ανάγκες των αιτούντων άσυλο.

Επιπλέον, η προσοχή του ιατρικού προσωπικού μοιραζόταν ανάμεσα στο σύνηθες πολυάσχολο καθημερινό πρόγραμμά τους και τις εργασίες προετοιμασίας για τη νόσο COVID-19 που προστέθηκαν. Δραστηριότητες που υποστήριζαν την ψυχική υγεία αναστάληκαν, στις οποίες συγκαταλέγονταν η εξατομικευμένη συμβουλευτική, η γιόγκα ή ο διαλογισμός, καθώς και σχολικές και αθλητικές δραστηριότητες. Το αποτέλεσμα ήταν η επιδείνωση της ψυχικής κατάστασης κάποιων ανθρώπων και η ανησυχητική αύξηση ανθρώπων που έχρηζαν υπηρεσιών ψυχικής υγείας και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης.

γ) Αντίκτυπος των αδυναμιών όσον αφορά στην πρόσβαση στην προστασία, στις βασικές υπηρεσίες και σε ένα αποτελεσματικό σύστημα ασύλου

i) Επισφαλές παρελθόν: Έλλειψη προστασίας

Η ασφάλεια και η δυνατότητα κάλυψης βασικών αναγκών αποτελούν τους θεμελιώδεις λίθους για την ευεξία όλων των ανθρώπων.⁶⁵ Ωστόσο, όσοι ζουν στα ΚΥΤ των νησιών αναφέρουν συχνά ότι ζουν υπό το καθεστώς διαρκούς φόβου βίας και συχνά αποκαλύπτουν εμπειρίες βίας, ως θύματα ή ως μάρτυρες.

Κατά τη διάρκεια συμβουλευτικών συνεδριών με την IRC, πολλοί άνθρωποι μοιράστηκαν εμπειρίες κλοπής, συμπλοκών στον καταυλισμό, μαχαιρωμάτων ή σεξουαλικής βίας.⁶⁶ Αυτό το γεγονός συνάδει με τις εκθέσεις πολλών μέσω ενημέρωσης και ΜΚΟ,^{67,68} σχετικά με τις επισφαλείς καταστάσεις στους καταυλισμούς και τις πολλαπλές απειλές που αντιμετωπίζει ο κόσμος εκεί. Για παράδειγμα, πριν οι πυρκαγιές του Σεπτεμβρίου καταστρέψουν τον καταυλισμό της Μόριας, μόνο μέσα στους πρώτους εννέα μήνες του 2020, τουλάχιστον 50 άνθρωποι είχαν τραυματιστεί σε συμπλοκές ενώ επτά είχαν μαχαιρωθεί μέχρι θανάτου.⁶⁹

Οποιαδήποτε στιγμή μπορεί να σε μαχαιρώσουν. Ακόμα και μέσα στη σκηνή σου, κάποιος μπορεί να έρθει και να ζητήσει το τηλέφωνό σου ή χρήματα, με ένα μαχαίρι στο χέρι. Έρχονται στις 3-4 τα χαράματα, ενώ κοιμάσαι βαθιά.

Είναι δύσκολο να ζεις έτσι. Πρέπει να είσαι σε εγρήγορση 24 ώρες το 24ωρο, 7 μέρες την εβδομάδα: όταν πας στην τουαλέτα, όταν πας για ύπνο. Κοιμάμαι με έναν μεταλλικό λαστό δίπλα μου. Αφού η αστυνομία δεν θα με προστατεύσει, πρέπει να προστατεύσω τον εαυτό μου.”

Henri, 32χρονος άνδρας, Καμερούν, ζει στη Μόρια από τον Δεκέμβριο του 2019.
Λέσβος, Αύγουστος 2020.

Η βία είναι μια πραγματικότητα σε όλες τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, αλλά στα hotspot υπάρχει μια ευδιάκριτη απουσία αποτελεσματικής προστασίας και τα θύματα κακοποίησης συχνά αναγκάζονται να συνεχίσουν να ζουν στα μέρη που βίωσαν τη βία, περιτριγυρισμένα από τους δράστες.

Ζούμε σα ζώα. Δεν είναι ανθρώπινες οι συνθήκες εδώ.”

Baimba, 24χρονος από τη Σιέρρα Λεόνε.
ΒΙΑΛ, Χίος, Οκτώβριος 2020.

Ευαλωτότητα και πολυπλοκότητα της βίας στα hotspot

Πρόσθετοι κίνδυνοι για γυναίκες, μέλη της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ και επιζώντες σεξουαλικής και έμφυλης βίας

Οι γυναίκες⁸³ και άτομα από την κοινότητα ΛΟΑΤΚΙ αντιμετωπίζουν επιπλέον κινδύνους στα ΚΥΤ καθώς διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο έκθεσης σε απειλές και βία, συμπεριλαμβανομένης και της σεξουαλικής βίας.⁸⁴ Ο αριθμός αναφορών σεξουαλικής παρενόχλησης και επιθέσεων στα ΚΥΤ είναι σημαντικός.⁸⁵

“

Το πρώτο πράγμα που θα ζητούσα από την αστυνομία να κάνει είναι να βοηθήσει περισσότερο και να δημιουργήσει ένα αίσθημα ασφάλειας επειδή είναι πολύ επικίνδυνα στον καταυλισμό. Η αστυνομία πρέπει να παρεμβαίνει περισσότερο. Με έδειραν μπροστά τους αλλά δεν έκαναν τίποτα».

Μια φορά επιτέθηκαν στην αδελφή μου [εδώ]. Κάποιος έβαλε ένα μαχαίρι μπροστά της και της είπε ότι αν δεν πήγαινε μαζί του, θα της σημάδευε το πρόσωπο. Τη νύχτα, άνδρες μόνοι τους περίμεναν γύρω από τις τουαλέτες και ήθελαν να μας αγγίξουν.”

Fara, 16χρονο κορίτσι από το Αφγανιστάν, που ζει στον καταυλισμό της Μόριας με την οικογένειά της. Λέσβος, Αύγουστος 2020.

Σε όλα τα hotspot, τα μέτρα μετριασμού και αντιμετώπισης του κινδύνου σεξουαλικής βίας είναι ανεπαρκή. Καθημερινές δραστηριότητες, όπως το ντους ή η τουαλέτα, ισοδυναμούν με επικίνδυνη αποστολή, καθώς πολλές εγκαταστάσεις δεν έχουν κλειδαριές. Πολλοί άνθρωποι που λαμβάνουν τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας της IRC αποφεύγουν να απομακρυνθούν από τη σκηνή τους για να χρησιμοποιήσουν τις τουαλέτες ή τις εγκαταστάσεις υγιεινής ή να περιμένουν σε ουρά διανομής φαγητού, επειδή φοβούνται ότι θα υποστούν παρενόχληση ή επίθεση. Ο ελλιπής φωτισμός στα ΚΥΤ και η έλλειψη επαρκούς αστυνομικής παρουσίας καθιστούν επισφαλή ακόμα και τη διαδρομή για νερό ή τον απλό περίπατο τη νύχτα. Ενώ υφίστανται αυτές τις συνθήκες, πολλές γυναίκες και πρόσφυγες ΛΟΑΤΚΙ προσπαθούν επίσης να συμφιλιωθούν με το τραύμα παλαιότερης κακοποίησης που ενδέχεται να έχουν υποστεί. Η συνεχής ανασφάλεια και οι κίνδυνοι που βιώνουν στα hotspot αποτελούν μια διαρκή υπενθύμιση της βίας από την οποία προσπάθησαν να ξεφύγουν.

Ο συνολικός αριθμός ατόμων στα hotspot που έχουν βιώσει σεξουαλική βία είναι άγνωστος, καθώς οι αναφορές αυτού του είδους βίας είναι πολύ λιγότερες από την

πραγματικότητα για πολλούς διαφορετικούς λόγους. Λόγω της ανεπάρκειας πόρων και της υποστελέχωσης των καταυλισμών σε ειδικευμένο προσωπικό, συχνά οι επιζώντες σεξουαλικής βίας δεν εντοπίζονται και συνεπώς, δεν λαμβάνουν την προστασία που χρειάζονται. Επιπλέον, πολλοί, και κυρίως άτομα της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, δεν επιθυμούν να υποβάλουν επίσημη καταγγελία λόγω του κοινωνικού στίγματος, του φόβου για αντίποινα από τους δράστες ή λόγω έλλειψης εμπιστοσύνης στο σύστημα προστασίας. Η υποβολή καταγγελίας στην αστυνομία είναι επίσης δύσκολη, γιατί δεν μπορεί να γίνει εντός των ΚΥΤ, αλλά μόνο αυτοπροσώπως στο τοπικό αστυνομικό τμήμα του νησιού.

Δεν υπάρχουν επίσης ασφαλή καταφύγια στα hotspot για τα θύματα βίας. Η ανάγκη εναλλακτικών καταλυμάτων που θα μπορούσαν να προσφέρουν προστασία στα θύματα βίας υπερβαίνει κατά πολύ τα διαθέσιμα καταλύματα των νησιών.⁸⁶ Ένα πρόγραμμα στέγασης της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες που παρέχει διαμερίσματα σε ευάλωτους αιτούντες άσυλο σε όλα τα νησιά μπορεί, μόνο σε περίπτωση επείγουσας ανάγκης, να προσφέρει ασφαλές καταφύγιο σε ορισμένους επιζώντες σεξουαλικής ή έμφυλης βίας, είτε άνδρες είτε γυναίκες. Ωστόσο, λόγω του περιορισμένου αριθμού θέσεων, σε συνδυασμό με τον χαμηλό ρυθμό εναλλαγής των ανθρώπων που αποχωρούν από αυτό το είδος καταλύματος, οι άνθρωποι που παραπέμπονται σε αυτά ενδέχεται να χρειαστεί να περιμένουν για μήνες μέχρι να ξεφύγουν από τα ΚΥΤ και μερικοί μπορεί να μη μεταφερθούν ποτέ. Επιπλέον, αυτό το πρόγραμμα δεν δέχεται αιτούντες άσυλο με διαταραχές ψυχικής υγείας που εμφανίζουν αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές (π.χ. αυτοτραυματισμοί). Επομένως, αποκλείονται πολλά άτομα που βρίσκονται σε μεγάλη ανάγκη, μεταξύ αυτών άνδρες και γυναίκες επιζώντες σεξουαλικής βίας.

Σε όλη την επικράτεια της Ελλάδας, υπάρχουν συνολικά 21 δημόσιοι ξενώνες για γυναίκες επιζώσες έμφυλης βίας. Αυτά τα καταφύγια υπάγονται στην αρμοδιότητα της Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων και διευθύνονται κυρίως από τους δήμους. Το Βόρειο Αιγαίο διαθέτει μόνο ένα καταφύγιο

“

Συχνά στα ντους με προσβάλλουν λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού μου. Μου επιτέθηκαν άγνωστοι ακόμη και στη σκηνή μου επειδή κυκλοφόρησε η φήμη ότι ήμουν ομοφυλόφιλος.”

Charisma, 32χρονος άνδρας από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, ζει στον ΚΥΤ στο Βαθύ. Σάμος, Σεπτέμβριος 2020.

τέτοιου είδους, στο νησί της Λέσβου, το οποίο καλύπτει τις ανάγκες όλων των γυναικών στη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο. Παρότι οι γυναίκες πρόσφυγες και αιτούσες άσυλο μπορούν, επί της αρχής, να έχουν και αυτές πρόσβαση σε αυτά τα καταφύγια, στην πράξη υπάρχουν πολλά εμπόδια που το καθιστούν αυτό αδύνατο. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η περιορισμένη δυναμικότητα ως προς τον αριθμό και το μέγεθος των ξενώνων, ζητήματα διερμηνείας και δυσκολίες εξασφάλισης πιστοποιητικών υγείας που είναι απαραίτητα για να αποδείξουν τη βία που υπέστησαν. Κατά συνέπεια, στην πράξη, η πρόσβαση για γυναίκες που αιτούνται άσυλο είναι εξαιρετικά περιορισμένη. Για παράδειγμα, την περίοδο που ίσχυαν τα περιοριστικά μέτρα κυκλοφορίας από τον Μάρτιο έως τον Μάιο, ο ξενώνας για κακοποιημένες γυναίκες στη Λέσβο ήταν πλήρης, οπότε και οι γυναίκες από τα ΚΥΤ δεν μπορούσαν να παραπεμφθούν εκεί.

Είναι ξεκάθαρη η ανάγκη να εξασφαλιστεί και να ενισχυθεί η παροχή ασφαλών καταφυγίων για επιζώντες βίας, καθώς και για άλλες ευάλωτες κατηγορίες ανθρώπων στα νησιά. Στις 30 Οκτωβρίου 2020, η ελληνική κυβέρνηση έκλεισε το ΠΙΚΠΑ, ένα ανεξάρτητο καταφύγιο στη Λέσβο που κάλυπτε τις ανάγκες πολλών ανδρών επιζώντων βίας και μετέφερε τους φιλοξενούμενους του στο Καρά Τεπέ, τον δημοτικό καταυλισμό που θεωρείται από πολλούς υπόδειγμα. Έκτοτε, το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου ανακοίνωσε το κλείσιμο του Καρά Τεπέ στις 31 Δεκεμβρίου 2020, χωρίς να προσδιορίσει πού θα μεταφερθούν οι 900 συνολικά φιλοξενούμενοι του σήμερα.

Επίσης, οι άνθρωποι που ζουν στα hotspot δήλωσαν στους συμβούλους της IRC ότι νιώθουν πως οι αστυνομικοί μερικές φορές δεν είναι πρόθυμοι να παρέμβουν όποτε χρειάζεται και ότι απαιτείται επιπλέον αστυνόμευση στους καταυλισμούς.

Όσοι διαμένουν στα ΚΥΤ είναι εκτεθειμένοι σε βίαιες επιθέσεις σε καθημερινή βάση, καθώς και σε κλοπή του φαγητού τους και βασικών ειδών. Επίσης, οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι υποβαθμισμένες και ζουν ακόμα και με αρουραίους και ελάχιστη πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής ή ηλεκτρισμό. Το αποτέλεσμα είναι τα υψηλά και παρατεταμένα επίπεδα δυσφορίας άγχους και φόβου.

Όταν το άγχος είναι ασφυκτικό και παρατεταμένο, αυξάνει τους κινδύνους ψυχικής υγείας και τα ιατρικά προβλήματα. Το μακροχρόνιο σωρευτικό άγχος, όπως αυτό που αναγκάζονται να βιώσουν οι άνθρωποι στους καταυλισμούς, έχει συσχετιστεί με εξασθένηση του ανοσοποιητικού συστήματος και χρόνιες νόσους όπως η καρδιαγγειακή νόσος. Με απλά λόγια, η ζωή στα hotspot μπορεί να καταστρέψει την υγεία.”

Δρ. Γεωργία Καρούτζου, Διευθύντρια Ψυχικής Υγείας της IRC από τον Απρίλιο του 2020.

“

Περιμένουμε για ώρες το φαγητό. Η μητέρα μου πηγαίνει στην ουρά για το φαγητό στις 5 το πρωί και γυρίζει στις 9 ή στις 10. 1.500 άνθρωποι κάνουν ουρά. Καμιά φορά το φαγητό δε φτάνει για τους τελευταίους.”

Fara, 16χρονη από το Αφγανιστάν.
Μόρια, Λέσβος, Αύγουστος 2020.

ii) Παρόν χωρίς αξιοπρέπεια: Ακάλυπτες βασικές ανάγκες

Οι δεινές συνθήκες υποδοχής, καθώς και τα υποβαθμισμένα καταφύγια και τα σοβαρά κενά στην παροχή βασικών υπηρεσιών, όπως νερό και εγκαταστάσεις υγιεινής, καθώς και εκπαίδευση, πληροφόρηση και γενική υποστήριξη, δημιουργούν αλλά και επιδεινώνουν τα προβλήματα ψυχικής υγείας για τα άτομα που ζουν στα hotspot.

“

Εδώ μπορείς να κάνεις δύο-τρία βήματα μπροστά· όμως κάτι θα σε γυρίσει πάντα πίσω. Κοιμάμαι σε μια σκηνή με φίδια, αρουραίους, μες στο κρύο. Εάν με βλέπετε τώρα ζωντανό μετά τον τελευταίο χειμώνα, είναι κάτι που αξίζει να γιορτάσουμε.”

Charisma, 32-year old man from the DRC, living in Vathy camp.
Samos, Greece. September 2020.

Και στα τρία νησιά όπου η IRC υλοποιεί το πρόγραμμα ψυχικής υγείας, ανεπίσημοι οικισμοί εξαπλώνονται πέρα από τα ΚΥΤ στις λασπωμένες λοφοπλαγιές και τους ελαιώνες που περιβάλλουν τους καταυλισμούς. Οι κάτοικοι αποκαλούν τους χώρους αυτούς «ζούγκλα». Ελλείπει κατάλληλων καταφυγίων και εγκαταστάσεων υγιεινής, χιλιάδες άνθρωποι ζουν σε καλοκαιρινές σκηνές ή έχουν φτιάξει τα δικά τους καταφύγια από ξύλινες παλέτες και μουσαμάδες, ενώ σκάβουν τις δικές τους τουαλέτες. Οι άνθρωποι που ζουν σε αυτές τις σκηνές είναι εκτεθειμένοι σε τρωκτικά, φίδια, έντομα και σκορπιούς. Επίσης, η ζωή στις σκηνές σημαίνει ότι οι άνθρωποι είναι εκτεθειμένοι σε δριμύ ψύχος τον χειμώνα και καύσωνα το καλοκαίρι. Τον χειμώνα του 2017, τρεις άνθρωποι πέθαναν στον καταυλισμό της Μόριας ως συνέπεια του κρύου και λόγω έλλειψης ασφαλούς θέρμανσης.⁷⁰ Δεν υπάρχει ηλεκτρισμός, άρα δεν υπάρχει θέρμανση για τους περισσότερους και δεν υπάρχει καθόλου φωτισμός το βράδυ. Με τον χειμώνα να είναι πάλι εδώ, είναι αποκαρδιωτικό να βλέπουμε ότι παρά τις εκκλήσεις ανθρωπιστικών οργανώσεων κάθε χρόνο από το 2016,^{71,72,73,74} το 2020 θα είναι άλλος ένας χρόνος κατά τον οποίο χιλιάδες άνθρωποι θα κοιμούνται σε σκηνές.

Οι παράτυποι χώροι που έχουν διαμορφωθεί γύρω από τους επίσημους καταυλισμούς είναι πυκνοκατοικημένοι. Τον Αύγουστο του 2020, σύμφωνα με μια αξιολόγηση ενός προγράμματος ύδρευσης, αποχέτευσης και υγιεινής (WASH),⁷⁵ ο καταυλισμός της Μόριας παρείχε επαρκή αριθμό χρηστικών τουαλετών για έναν πληθυσμό περίπου 5.200 ατόμων, ενώ φιλοξενούσε πάνω από 12.000. Οι συνθήκες είναι εξίσου ανησυχητικές στη Σάμο και τη Χίο. Η «ζούγκλα» γύρω από το ΚΥΤ στο Βαθύ της Σάμου βρίσκεται σε επικλινές έδαφος με περιορισμένη πρόσβαση με το αυτοκίνητο ενώ μεγάλες εκτάσεις δεν διαθέτουν σύνδεση ύδρευσης ή αποχέτευσης. Η έλλειψη τουαλετών και βασικών εγκαταστάσεων υγιεινής έχει ως αποτέλεσμα μεγάλες ουρές και, αναπόφευκτα, παρατηρούνται αυξημένες περιπτώσεις αμόδευσης στον εξωτερικό χώρο. Με τη σειρά του, αυτό όχι μόνο εγκυμονεί κινδύνους για την υγεία αλλά συνιστά και σοβαρή προσβολή της αξιοπρέπειας των ανθρώπων.

Στο νέο ΚΥΤ της Λέσβου, έχουν καταβληθεί σημαντικές προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών. Ωστόσο, σύμφωνα με μια αξιολόγηση που έγινε στις 10 Νοεμβρίου από υπεύθυνους οργανισμούς για τις συνθήκες WASH στον καταυλισμό, διαπιστώθηκε ότι ήταν ακατάλληλη για χρήση τουλάχιστον μία στις τρεις (35%) από τις 422 χημικές τουαλέτες που ήταν διαθέσιμες για πάνω από 7.500 ανθρώπους που διέμεναν εκεί, ενώ καμία δεν ήταν προσβάσιμη για άτομα με σωματικές αναπηρίες. Η πρόσβαση σε ζεστό νερό είναι πολύ περιορισμένη και δεν υπάρχει ουσιαστική πρόσβαση σε ηλεκτρισμό στον καταυλισμό.^{76,77} Το ΚΥΤ δεν έχει συνδεθεί ακόμα με το σύστημα ύδρευσης του νησιού· έτσι οι άνθρωποι πρέπει να χρησιμοποιούν κουβάδες για να κάνουν ντους ή πλένονται στην κρύα θάλασσα, ενώ οι θερμοκρασίες πέφτουν κατακόρυφα.

iii) Αβέβαιο μέλλον: Έλλειψη ενημέρωσης, νομικής υποστήριξης και έγκαιρης ένταξης

Η διαδικασία ασύλου προκαλεί μεγάλο άγχος στους ανθρώπους στα hotspot και παρατηρείται ανησυχητική έλλειψη επαρκούς στήριξης τους για να μπορέσουν να την κατανοήσουν. Η έλλειψη πρόσβασης σε αξιόπιστη πληροφόρηση δημιουργεί μεγάλη σύγχυση και αβεβαιότητα. Ενώ είναι διαθέσιμα ενημερωτικά φυλλάδια που περιγράφουν τη διαδικασία σε διάφορες γλώσσες, αυτή η πολύπλοκη και ολοένα μεταβαλλόμενη διαδικασία απαιτεί διεξοδικότερη υποστήριξη και καθοδήγηση. Το ελληνικό σύστημα ασύλου δεν προσφέρει νομική υποστήριξη πριν τη συνέντευξη για άσυλο και υπάρχουν ελάχιστοι δικηγόροι ΜΚΟ που μπορούν να βοηθήσουν τους αιτούντες άσυλο με τις υποθέσεις τους. Το αποτέλεσμα είναι οι άνθρωποι να μην ξέρουν τι να περιμένουν ή τι αναμένεται από αυτούς. Δεν μπορούν

Είμαι εδώ [στον καταυλισμό] εδώ και έναν χρόνο και τέσσερις μήνες. Τώρα που απέκτησα το καθεστώς του πρόσφυγα, με ενημέρωσαν από το πρόγραμμα στήριξης προσφύγων HELIOS⁸⁷ ότι θα πρέπει να βρω σπίτι και να πληρώσω προκαταβολικά τα ενοίκια δύο μηνών. Θα πρέπει να ανοίξω τραπεζικό λογαριασμό και να λάβω χαρτιά για να μπορέσω να αποζημιωθώ για το νοίκι αυτό.

Όμως πού θα βρω τα χρήματα για να νοικιάσω σπίτι για δύο μήνες; Πού; Έχω χάσει τον ύπνο μου με αυτή τη σκέψη. Μου δημιουργεί μεγάλο άγχος. Δεν θα έχω ούτε στέγη ούτε χρήματα να αγοράσω φαγητό.”

Jerome, 34χρονος από το Τόγκο.
Μόρια, Λέσβος, Ελλάδα. Αύγουστος 2020.

να κατανοήσουν πλήρως τη διαδικασία που θα καθορίσει ολόκληρο το μέλλον τους.

Πρόσφατες νομικές μεταρρυθμίσεις⁸⁸ είχαν σοβαρές επιπτώσεις. Στο παρελθόν, οι αιτούντες άσυλο που είχαν κριθεί ως ευάλωτοι από τις κρατικές αρχές απαλλάσσονταν από ταχείες, συντομευμένες διαδικασίες στα σύνορα. Αυτοί οι άνθρωποι, καθώς και αυτοί με παθήσεις ψυχικής υγείας, απαλλάσσονταν επίσης από τον γεωγραφικό περιορισμό που αναγκάζει τους αιτούντες άσυλο να παραμείνουν στα ελληνικά νησιά. Ωστόσο, μετά τον Ιανουάριο του 2020, αυτό δεν ισχύει πλέον: ακόμα και αν προσδιοριστούν ως ευάλωτοι, οι άνθρωποι ενδέχεται να χρειαστεί να αντιμετωπίσουν μια ταχεία διαδικασία με κατά πολύ μειωμένες ασφαλιστικές δικλίδες, χωρίς να έχουν τη δυνατότητα να φύγουν από τα νησιά.

Η εφαρμογή διαδικασιών ασύλου μπορεί να αποδειχτεί εφιαλτική για τους ανθρώπους που πρέπει να διοχετεύσουν μεγάλο μέρος της ενέργειάς τους απλά και μόνο στην καθημερινή τους επιβίωση. Ρεαλιστικά, οι αιτούντες άσυλο που ζουν σε απελπιστική κατάσταση στα hotspot και ανησυχούν αν θα έχουν αρκετό φαγητό και νερό, ή αν θα παραμείνουν οι ίδιοι και οι οικογένειές τους ασφαλείς και υγιείς, έχουν ελάχιστες πιθανότητες να καταφέρουν να εστιάσουν όπως πρέπει στην αίτησή τους για άσυλο, ιδίως χωρίς δικηγόρο να τους κατευθύνει. Συνεπώς είναι δύσκολο να αποδεχτούμε ότι αυτή η διαδικασία προσφέρει μια δίκαιη ευκαιρία στους αιτούντες άσυλο να εκπληρώσουν τις αυστηρές απαιτήσεις μιας συνέντευξης ασύλου. Χωρίς αξιόπιστες νομικές συμβουλές ή αξιοπρεπείς συνθήκες υποδοχής και διαβίωσης, είναι αδύνατο για πολλούς ανθρώπους να κατανοήσουν πλήρως ή να επικεντρωθούν ολοκληρωτικά στη διαδικασία αίτησης για προστασία, όπου πρέπει να

αναφέρουν λεπτομερώς κάθε ημερομηνία και αλληλουχία γεγονότων που τους οδήγησαν στην Ελλάδα και να παρουσιάσουν ισχυρά επιχειρήματα για διεθνή προστασία.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, οι αρχές παρέχουν «επαρκή στήριξη» στους ευάλωτους αιτούντες. Αυτή περιλαμβάνει παροχή πληροφοριών για τη διαδικασία και τα δικαιώματά τους, διερμηνεία και πρόσβαση σε πληροφορίες για την ατομική τους υπόθεση. Μια ταχεία διαδικασία στα σύνορα είναι απίθανο να βοηθήσει όμως τα άτομα να νιώσουν ασφαλή ή ότι υποστηρίζονται επαρκώς κατά τη συζήτηση της αίτησής τους, καθώς οι άνθρωποι χρειάζονται χρόνο και ασφάλεια για να γνωστοποιήσουν τραυματικές προσωπικές ιστορίες, ακόμα και στον ίδιο τους τον δικηγόρο. Επιπλέον, η διαδικασία της συνέντευξης πρέπει να συνεκτιμά κατάλληλα τις παθήσεις ψυχικής υγείας που ενδέχεται να επηρεάζουν τη μνήμη και την ικανότητα του αιτούντος να διατυπώσει το αίτημά του με τρόπο που πληροί τις απαιτήσεις.

Ακόμα και αν κάποιος εξασφαλίσει θετική απόφαση για την αίτηση προστασίας του, η αβεβαιότητά του συνεχίζεται. Έως τον Μάιο του 2020, η ελπίδα κάθε αιτούντος άσυλο ήταν να του χορηγηθεί το καθεστώς του πρόσφυγα. Μόλις το εξασφάλιζε, θα λάμβανε οικονομική υποστήριξη έως και για έξι μήνες και

κατάλυμα για να μπορέσει να προσαρμοστεί στη ζωή έξω από τα ΚΥΤ. Θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει αυτό το δίκτυ οικονομικής ασφάλειας προκειμένου να αντιμετωπίσει συχνά πολύπλοκα εθνικά συστήματα, όπως η λήψη αριθμού φορολογικού μητρώου, το άνοιγμα τραπεζικού λογαριασμού, ασφαλές κατάλυμα και αναζήτηση εργασίας. Αυτό σήμαινε ότι μπορούσε να σταματήσει το ταξίδι του πρόσφυγα, εγκαταλείποντας τα νησιά και ξαναρχίζοντας τη ζωή του. Από τον Μάιο όμως, λόγω των νομοθετικών αλλαγών, η λήψη θετικής απόφασης για μια αίτηση ασύλου αυξάνει ακόμη περισσότερο το άγχος τους. Τώρα, οι αναγνωρισμένοι πρόσφυγες λαμβάνουν υποστήριξη μόλις για έναν μήνα μετά την κοινοποίηση της θετικής απόφασης για την αίτηση ασύλου τους. Μετά από μόλις τέσσερις εβδομάδες, οι άνθρωποι πρέπει να φροντίσουν τον εαυτό τους μόνοι τους.⁷⁸

Αυτό είναι ιδιαίτερα προβληματικό καθώς οι άνθρωποι δεν λαμβάνουν καμία υποστήριξη ένταξης καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου. Παρά το ευπρόσδεκτο έκτακτο μέτρο που θεσπίστηκε τον Σεπτέμβριο του 2020 να παρέχεται στους αναγνωρισμένους πρόσφυγες των νησιών κατάλυμα σε ξενοδοχεία της ενδοχώρας επί δύο μήνες, αυτή η λύση δεν είναι βιώσιμη. Απλά καθυστερεί την ανέχεια που

Κάθε μέρα είναι μέρα αναμονής, για το αν θα γίνει ή όχι δεκτή η αίτησή σου - δεν υπάρχει τίποτα να κάνεις.”

Hassan, 46χρονος από τη Συρία.
BIAΛ, Χίος, Οκτώβριος 2020.

αναπόφευκτα καταλήγουν να βιώσουν πολλά άτομα.⁷⁹ Επιπλέον, όλα τα καταλύματα στα ξενοδοχεία θα παύσουν να παρέχονται στις 31 Δεκεμβρίου 2020.⁸⁰ Εφόσον δεν παρέχεται επαρκής υποστήριξη ένταξης, υποσκάπτονται οι ικανότητες αντιμετώπισης των ανθρώπων όταν λάβουν το καθεστώς του πρόσφυγα. Πρόκειται για μια αντιπαραγωγική κατάσταση, όχι μόνο για τους πρόσφυγες αλλά και για την κοινότητα που τους υποδέχεται.⁸¹ Δεδομένης της διάρκειας των διαδικασιών ασύλου στην Ελλάδα, τα μέτρα στήριξης της ένταξης θα πρέπει να αρχίζουν από το στάδιο της υποδοχής προκειμένου να μειωθούν οι κίνδυνοι κοινωνικού αποκλεισμού των ανθρώπων και άσκησης ακόμα μεγαλύτερης πίεσης στην ψυχική υγεία τους.

Επίπτωση της νόσου COVID-19

Η πανδημία προκαλεί σοβαρές καθυστερήσεις στις διαδικασίες ασύλου

Η πανδημία προκάλεσε περαιτέρω καθυστερήσεις στις αιτήσεις ασύλου και επέφερε την αναστολή της καταχώρισης νέων αιτήσεων και συνεντεύξεων στα τέλη Μαρτίου και καθ' όλη τη διάρκεια του Απριλίου 2020. Αφού το σύστημα έκλεισε, δεν υπήρξε καμία καταχώριση αίτησης ασύλου στην Ελλάδα τον Απρίλιο.⁸⁸

Οι καθυστερήσεις και οι ακυρώσεις ραντεβού άφησαν τους ανθρώπους να αιωρούνται, εντείνοντας το άγχος και την αβεβαιότητα όσων έπρεπε να τηρήσουν βασικές προθεσμίες για την εγγραφή, τη συνέντευξη ή το αίτημα επανένωσης με την οικογένειά τους. Το αποτέλεσμα ήταν ότι η ψυχική υγεία των ανθρώπων, που ήδη δοκιμαζόταν λόγω των απειλών της νόσου COVID-19, επηρεάστηκε αρνητικά, ακόμα περισσότερο.

Μόλις τον Μάιο η υπηρεσία ασύλου τέθηκε και πάλι σε λειτουργία. Όμως, οι άνθρωποι στα ΚΥΤ έπρεπε να συνεχίσουν να τηρούν τους περιορισμούς μετακινήσεων. Στην πράξη, αυτό δημιούργησε σημαντικά εμπόδια στην πρόσβαση σε νομική βοήθεια. Είχαν επιβληθεί αυστηροί περιορισμοί στην είσοδο των δικηγόρων στους καταυλισμούς και όποτε κατάφερναν να εισέλθουν, μπορούσαν να δουν μόνο τους υφιστάμενους πελάτες τους. Όσοι δεν είχαν εξασφαλίσει ακόμα νομική υποστήριξη δεν μπορούσαν να την αποκτήσουν, καθώς δεν τους επιτρεπόταν να μετακινηθούν στα γραφεία των δικηγόρων έξω από τα hotspot. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα δεν μπόρεσαν καν να φθάσουν στην υπηρεσία ασύλου, γεγονός που προκαλούσε ακόμα μεγαλύτερο άγχος.

3 Η προσέγγιση της ΕΕ

Πίστευα ότι η Ευρώπη θα ήταν καλύτερη από εκεί που ήμουν. Για μένα, η Ευρώπη ήταν ό,τι έβλεπα στην τηλεόραση: διαφορετική κουλτούρα, διαφορετικός τρόπος ζωής. Και πίστευα ότι τελικά θα είχα την ελευθερία μου εδώ. Πίστευα ότι κανένας δεν θα μπορούσε να μου κάνει κακό στην Ευρώπη. Οι άνθρωποι μεταναστεύουν παντού στον κόσμο, συνέχεια. Και φαίνεται ότι μερικοί μπορούν να πάνε σε ένα αεροδρόμιο και κάποιος θα είναι εκεί όταν φθάσουν για να τους φροντίσει, να τους οδηγήσει σε ένα ασφαλές μέρος. Και αν είναι παιδιά, θα φροντίσουν να πάνε στο σχολείο και να συνεχίσουν να ζουν μια καλή ζωή. Τώρα ξέρω ότι η πραγματικότητα είναι διαφορετική. Παρόλα αυτά, ελπίζω η υπόλοιπη Ευρώπη να είναι διαφορετική από εδώ (το hotspot). Ακόμα και αν δεν δέχονται πρόσφυγες στην υπόλοιπη Ευρώπη, ελπίζω ότι, παρόλα αυτά, θα τους βάζουν σε ένα καλό μέρος. Όχι σε σκηνή, όχι σε ένα μέρος όπως αυτό εδώ.”

Aram, 20χρονη γυναίκα από το Ιράκ
ΚΥΤ ΒΙΑΛ, Χίος, Οκτώβριος 2020.

Εξασφαλίζοντας ότι το νέο Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο αποτρέπει τις αποτυχίες του παρελθόντος και παρέχει τη δυνατότητα μιας νέας αρχής

Το πολυαναμενόμενο νέο Σύμφωνο της ΕΕ για τη Μετανάστευση και το Άσυλο υποσχέθηκε ένα «νέο ξεκίνημα» για την προσέγγιση της μετανάστευσης της Ευρώπης. Ήταν μια σημαντική ευκαιρία να σπάσει το πολιτικό αδιέξοδο σε σχέση με πολυπόθητες μεταρρυθμίσεις, να αναμορφωθεί το τρέχον σύστημα και να αρχίσουν οι προσπάθειες να δοθεί τέλος στην εξελισσόμενη ανθρωπιστική κρίση που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο στα σύνορα της Ευρώπης.

Το Σεπτέμβριο του 2020, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Σύμφωνο που περιγράφει το νέο πλαίσιο για τη διαχείριση του ασύλου και της μετανάστευσης,⁸⁹ έγιναν σημαντικά βήματα μπροστά· υπήρξαν όμως και αιτίες ανησυχίας.⁹⁰

Ειδικότερα, υπήρξαν θετικές προτάσεις μεταρρύθμισης του συστήματος του Δουβλίνου, σχέδια ενίσχυσης των οικογενειακών δεσμών με έναν διευρυμένο ορισμό της οικογένειας (για να συμπεριλάβει αδέρφια και ένα ευρύ φάσμα μελών της οικογένειας στην περίπτωση ασυνόδευτων παιδιών) και θέσπισης νέων κριτηρίων, όπως τα

εκπαιδευτικά διπλώματα, κατά την ανάθεση αρμοδιοτήτων εξέτασης αιτήσεων ασύλου μεταξύ κρατών μελών. Υπήρξε επίσης ευπρόσδεκτη και εποικοδομητική εστίαση στην πραγματικότητα ότι η μετανάστευση είναι απαραίτητη και θετική για την Ευρώπη, καθώς και ότι ήταν ξεκάθαρα η κατάλληλη στιγμή σε σχέση με το νέο σχέδιο δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη, που δημοσιεύτηκε αργότερα, το Νοέμβριο του 2020.⁹¹ Επιπλέον, μετά από πολλές αναφορές παράνομων επαναπροωθήσεων ανθρώπων που αναζητούν προστασία από διάφορες χώρες, όπως Ελλάδα,⁹² Ουγγαρία, Κροατία⁹³ και Μάλτα,⁹⁴ το Σύμφωνο πρότεινε να θέσει τις χώρες της ΕΕ με εξωτερικά σύνορα υπό πιο στενή παρακολούθηση για να διασφαλίσει ότι σέβονται το δικαίωμα αναζήτησης ασύλου και δεν παραβιάζουν τη νομοθεσία ή τα δικαιώματα των ανθρώπων σε κίνηση.

Επιπλέον, η σύσταση μιας αποκλειστικής ειδικής ομάδας ΕΕ-Ελλάδας για τη βελτίωση της κατάστασης στη Λέσβο αποτέλεσε μια πολλά υποσχόμενη εξέλιξη. Επιφορτισμένη με τη βελτίωση της κατάστασης στο νησί με βιώσιμο τρόπο, η κοινή ειδική ομάδα έλαβε την εντολή να «συμβάλει στην αποτελεσματική διαχείριση της μετανάστευσης και στη διασφάλιση επαρκών συνθηκών διαβίωσης, στην επίτευξη μεγαλύτερης βεβαιότητας μέσω ταχύτερων διαδικασιών και σε πιο ισορροπημένο επιμερισμό ευθυνών και αλληλεγγύη».⁹⁵ Η IRC ζητά τη σύσταση ειδικής ομάδας εδώ και χρόνια και θα είναι πλέον πάρα πολύ σημαντικό να διασφαλιστεί ότι αυτό το σώμα έχει τους πόρους και το προσωπικό και εστιάζει στην αντιμετώπιση των εξόφθαλμων κενών στη στήριξη των αιτούντων άσυλο. Η Επιτροπή πρέπει να διασφαλίζει ότι προασπίζονται πλήρως τα δικαιώματα των αιτούντων προστασία, καθώς και η πρόσβασή τους σε βασικές υπηρεσίες. Αυτή είναι μια πραγματική ευκαιρία για να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα που παρατίθενται στην Ενότητα 2 της παρούσας έκθεσης, ειδικότερα με την επαρκή παροχή ασφαλούς καταλύματος, ύδρευσης και αποχέτευσης, πρόσβαση σε υγειονομική περιθαλψη και περιθαλψη ψυχικής υγείας, μέτρα περιορισμού και αντιμετώπισης της σεξουαλικής βίας, καθώς και ολοκληρωμένες υπηρεσίες παροχής νομικών συμβουλών και στήριξη καθ' όλη τη διαδικασία ασύλου. Ο αποτελεσματικός συντονισμός ανάμεσα σε τοπικούς, εθνικούς και ευρωπαϊκούς παράγοντες θα έχει κρίσιμη σημασία, κυρίως για να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι μεταφέρονται γρήγορα έξω από τα ΚΥΤ και λαμβάνουν επαρκή στήριξη κοινωνικής ένταξης. Διαφορετικά, οι εν λόγω καταυλισμοί, αντί να αποτελέσουν θετική λύση, θα μπορούσαν να παραμείνουν μακροχρόνιοι χώροι εγκλεισμού, που εμποδίζουν παρά καλλιεργούν την κοινωνική συνοχή.

Η πρόταση της Επιτροπής για το Σύμφωνο, το οποίο πρέπει να περάσει από τη νομοθετική διαδικασία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, θα αποτελέσει αντικείμενο διαπραγματεύσεων τα επόμενα δύο χρόνια. Θα τεθεί σε εφαρμογή από το 2023 και αποτελεί ευκαιρία να καταδειχθεί ότι η προσέγγιση της Ευρώπης για τη μετανάστευση προασπίζει βασικές αξίες της ΕΕ όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ισότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η αποτελεσματική εφαρμογή του είναι περισσότερο αναγκαία σήμερα παρά ποτέ. Όμως,

Πριν μπω στη βάρκα, αποφάσισα να μην κοιτάξω το νερό. Αν κοιτάξεις τη θάλασσα πριν μπεις στη βάρκα, δε μπορείς να μπεις. Προσπαθούσα να φανταστώ πως περνούσα ένα ποτάμι στην Αφρική.”

Audrey, 32χρονη από το Καμερούν.
Μόρια, Λέσβος, Σεπτέμβριος 2020.

τα φαντάσματα των προβλημάτων του παρελθόντος στοιχειώνουν ακόμα την κατάσταση.⁹⁶ Παρά τις αποδείξεις των επιζήμιων επιπτώσεων των υφιστάμενων πολιτικών εδώ και πολλά χρόνια, συμπεριλαμβανομένου του ευρέος αντίκτυπου στις ψυχική υγεία των ανθρώπων που περιγράφεται στην παρούσα έκθεση, οι νέες προτάσεις του Συμφώνου για τη μεταρρύθμιση του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου περιέχουν ανησυχητικές ενδείξεις ότι θα συνεχίσουν να επαναλαμβάνονται πολλά από τα στοιχεία της τρέχουσας, προβληματικής αντιμετώπισης της μετανάστευσης στην Ευρώπη.

Ειδικότερα, το νέο Σύμφωνο της ΕΕ φαίνεται να ανασκευάζει το αποτυχημένο μοντέλο των hotspot, θέτοντας στενότερα χρονικά περιθώρια για τις διαδικασίες ασύλου με κίνδυνο να υποσκάψουν την πρόσβαση σε πλήρη και δίκαιη διαδικασία ασύλου και να αυξήσουν τους λόγους κράτησης των ανθρώπων, με σκοπό τη διαχείριση των νεοαφιχθέντων κατά μήκος των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Αν αυτό γίνει πραγματικότητα, θα αποτελεί τη θεσμοθέτηση ενός έκτακτου μέτρου, ενός μέτρου που έχει δείξει τις αδυναμίες του ξεκάθαρα και συστηματικά. Όπως καταδεικνύουν οι μαρτυρίες από τη Λέσβο, τη Χίο και τη Σάμο, αυτό θα μπορούσε να επηρεάσει σοβαρά τη ζωή και την ψυχική υγεία όσων θα βρεθούν αντιμετώπι με αυτές τις νέες διαδικασίες.

α) Νέες διαδικασίες ελέγχου πριν την είσοδο και διαδικασίες συνόρων: ανάγκη παροχής εγγυήσεων

Η αναγνώριση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ότι η Ευρώπη δεν μπορεί πλέον να αφήνει τους αιτούντες να περιμένουν επί μήνες ή ακόμη και χρόνια μέχρι να εκδοθεί απόφαση σχετικά με την αίτηση ασύλου τους είναι ουσιαστική και ευπρόσδεκτη. Ωστόσο, οι νέες προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον υποχρεωτικό προκαταρκτικό έλεγχο πριν την είσοδο,⁹⁷ μέσω της πρότασης Κανονισμού για τον έλεγχο στα εξωτερικά σύνορα και την αναθεωρημένη πρότασης Κανονισμού για τις διαδικασίες ασύλου, καθώς και για την αυξημένη χρήση της ταχείας διαδικασίας στα σύνορα με έκδοση αποφάσεων εντός 12 εβδομάδων και της ταχείας διαδικασίας επιστροφής αιτούντων με αρνητική απόφαση, εγείρει σημαντικά ζητήματα αναφορικά με τη δυνατότητα διασφάλισης της δίκαιης, εξατομικευμένης αξιολόγησης των αιτημάτων προστασίας. Η πρόταση τα κράτη μέλη να εκδίδουν απόφαση ασύλου και επιστροφής ταυτόχρονα, χωρίς να ορίζεται σαφώς η απαίτηση αξιολόγησης σημαντικών εγγυήσεων που αφορούν τη μη επαναπροώθηση, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και την προστασία της οικογενειακής και

ιδιωτικής ζωής, αποτελεί παραβίαση των διεθνών νομικών υποχρεώσεων των κρατών.⁹⁸ Επιπλέον, πολλοί εκφράζουν τον φόβο ότι η νέα αυτή προσέγγιση θα μπορούσε να οδηγήσει σε μεγαλύτερα διαστήματα κράτησης, για περισσότερους αιτούντες, σε περισσότερα σημεία, ακόμη και εκτός της γεωγραφικής επικράτειας της ΕΕ.⁹⁹

Η ενιαία διαδικασία στα σύνορα είναι ο ακρογωνιαίος λίθος των νομοθετικών προτάσεων της Επιτροπής. Ένας από τους στόχους της είναι η επιτάχυνση των διαδικασιών χορήγησης ασύλου, χωρίς ωστόσο να αναφέρεται πώς αυτό θα επιτευχθεί, πέρα από τη μείωση των ασφαλιστικών δικλείδων και την εισαγωγή ενός συστήματος διαλογής. Στο πλαίσιο της νέας διαδικασίας στα σύνορα, οι αιτούντες άσυλο¹⁰⁰ θα αντιμετωπίζονται σαν να μην έχουν εισέλθει στο έδαφος της ΕΕ. Στη συνέχεια, θα ελέγχονται, θα υποβάλλονται σε διαδικασία ασύλου και, σε περίπτωση αρνητικής απόφασης, η διαδικασία επιστροφής θα τίθεται σε ισχύ εντός σύντομων προθεσμιών και με περιορισμένες ασφαλιστικές δικλείδες, εντός πιθανότατα κλειστών κέντρων. Αυτό ενέχει κινδύνους όχι μόνο για τα θεμελιώδη δικαιώματα αλλά και για την ψυχική υγεία των ανθρώπων. Επιπλέον, η προτεινόμενη διαδικασία ενδέχεται να μην είναι ρεαλιστική. Η διάρκεια και η δίκαιη διεξαγωγή των διαδικασιών στα σύνορα θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από τις δυνατότητες των εθνικών αρχών, των δικηγόρων και των δικαστών, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Αντί να προσφέρουν μια πιο δίκαιη και έγκαιρη διαδικασία ασύλου, οι νέες προτάσεις επιτάχυνσης των διαδικασιών ενέχουν τον κίνδυνο να επιδεινώσουν το άγχος και την οδύνη αυτών των ανθρώπων αντί να τα μειώσουν. Όπως έχει ήδη αναλυθεί στην παρούσα έκθεση, οι άνθρωποι με τους οποίους δουλεύει η IRC, αντιμετωπίζουν ήδη έντονη αβεβαιότητα στο πλαίσιο της τρέχουσας διαδικασίας ασύλου, σε σχέση με τα δικαιώματα και τις προοπτικές τους. Η περιορισμένη και ad hoc πρόσβαση στη νομική βοήθεια προκαλεί ήδη αυξημένα επίπεδα άγχους στους αιτούντες διεθνούς προστασίας. Το γεγονός ότι, σύμφωνα με τις νέες προτάσεις, τα άτομα που υποβάλλονται σε προκαταρκτικό έλεγχο πριν την είσοδο μπορεί να μην έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο ή διερμηνέα αναμένεται να επηρεάσει σημαντικά την ικανότητά τους να διαχειριστούν αποτελεσματικά αγωγικές διαδικασίες.¹⁰¹ Οι νέες προτάσεις θα μπορούσαν να επηρεάσουν θεμελιώδη δικαιώματα των αιτούντων άσυλο, όπως η άμεση πρόσβαση στη διαδικασία χορήγησης ασύλου, οι συνθήκες υποδοχής, η πρόσβαση σε αποτελεσματική προσφυγή, η ελευθερία και η δυνατότητα παραμονής στο έδαφος της χώρας μέχρι την ολοκλήρωση της εξέτασης του αιτήματός τους.¹⁰²

Οι νέες διαδικασίες προκαταρκτικού ελέγχου πριν την είσοδο και οι ταχείες διαδικασίες στα σύνορα αναμένεται και να υπονομεύσουν τις προσπάθειες αποτελεσματικής ταυτοποίησης και αξιολόγησης των ευάλωτων ατόμων. Η διαχείριση της ψυχικής υγείας είναι περίπλοκη σε οποιοδήποτε πλαίσιο και απαιτεί χρόνο, εμπιστοσύνη και πόρους. Όμως η εστίαση των νέων διατάξεων της ΕΕ σχετικά με τον προκαταρκτικό έλεγχο πριν την είσοδο στο

«άμεσα αναγνωρίσιμο» και «ορατό» τραύμα, θα μπορούσε να προκαλέσει συστηματικά κενά ταυτοποίησης των ατόμων που πάσχουν από ψυχικές νόσους ή των ευάλωτων ομάδων όπως τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα και οι επιζώντες σεξουαλικής βίας, εμπορίας ανθρώπων ή βασανιστηρίων. Στα hotspots έχουν ήδη παρουσιαστεί σοβαρά προβλήματα εντοπισμού των λιγότερο «ορατών» ευάλωτων χαρακτηριστικών, ενώ μετά τη νέα ελληνική νομοθεσία του 2020 καταργήθηκαν σημαντικές ασφαλιστικές δικλείδες για τις ευάλωτες κατηγορίες ατόμων.¹⁰³ Οι προτάσεις του νέου Συμφώνου αναμένεται να προκαλέσουν ακόμη μεγαλύτερες ρωγμές στο σύστημα, με αποτέλεσμα αυτοί οι άνθρωποι να περνούν απαρατήρητοι. Είναι πολύ σημαντικό η ανάγκη ταχύτητας να μην επισκιάσει την ανάγκη διασφάλισης από την ΕΕ και τα κράτη μέλη μιας πλήρους και ασφαλούς διαδικασίας ασύλου.

β) Όχι άλλες Μόριες; Η ανάγκη αξιοπρεπών συνθηκών υποδοχής

Όπως έχει δείξει ξεκάθαρα η κατάσταση στα ελληνικά νησιά, η φιλοξενία των αιτούντων άσυλο σε ΚΥΤ και καταυλισμούς για μεγάλα χρονικά διαστήματα προκαλεί αυξημένο άγχος και αβεβαιότητα. Η πολιτική, οι αδυναμίες των πολιτικών, οι περίπλοκες διαδικασίες ασύλου και οι ανεπαρκείς πόροι για την κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων, έχουν παγιδεύσει πολλές χιλιάδες ανθρώπους σε αναξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, με καταστροφικές συνέπειες για την ψυχική τους υγεία. Λόγω της απουσίας ενός ουσιαστικού επιμερισμού των ευθυνών εντός της ΕΕ και της αποτυχίας της ελληνικής κυβέρνησης να εκπληρώσει τις ευρωπαϊκές και διεθνείς της δεσμεύσεις, σημειώνεται συστηματική και εκτενής παραβίαση των προτύπων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και των ευρωπαϊκών οδηγιών για το άσυλο και την υποδοχή.¹⁰⁴

Τον Σεπτέμβριο του 2020, η Επίτροπος Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ, Ylva Johansson, δήλωσε ότι χάρη στο Σύμφωνο δεν θα υπάρξουν «άλλες Μόριες» ή υπερπληθείς καταυλισμοί.¹⁰⁵ Η δέσμευση ότι η Μόρια λειτούργησε ως εγερτήριο σάλπισμα ώστε να διασφαλιστεί ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν θα συνεχίσουν να φιλοξενούνται σε τόσο απάνθρωπες συνθήκες ήταν ιδιαίτερα ευπρόσδεκτη. Παρόλο όμως που οι πρόσφατες προτάσεις επιτάχυνσης των διαδικασιών στα σύνορα και των διαδικασιών χορήγησης ασύλου έχουν ως στόχο την ταχεία μετακίνηση των ανθρώπων από τα σύνορα της Ευρώπης, θα είναι δύσκολο η νέα διαδικασία συνόρων να μην οδηγήσει σε de facto κράτηση όσων αναμένουν την απόφαση για την αίτηση ασύλου τους. Επίσης, δεν υπάρχει εγγύηση ότι τα κράτη μέλη, και ιδίως αυτά που βρίσκονται στα ήδη επιβαρυνόμενα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, θα μπορέσουν να συμμορφωθούν με τις προτεινόμενες βραχύτερες προθεσμίες.

Η πρόταση για τη νέα διαδικασία «προκαταρκτικού ελέγχου στα σύνορα» συνεπάγεται ότι οι αιτούντες άσυλο κατά πάσα πιθανότητα θα παραμένουν στα εξωτερικά σύνορα

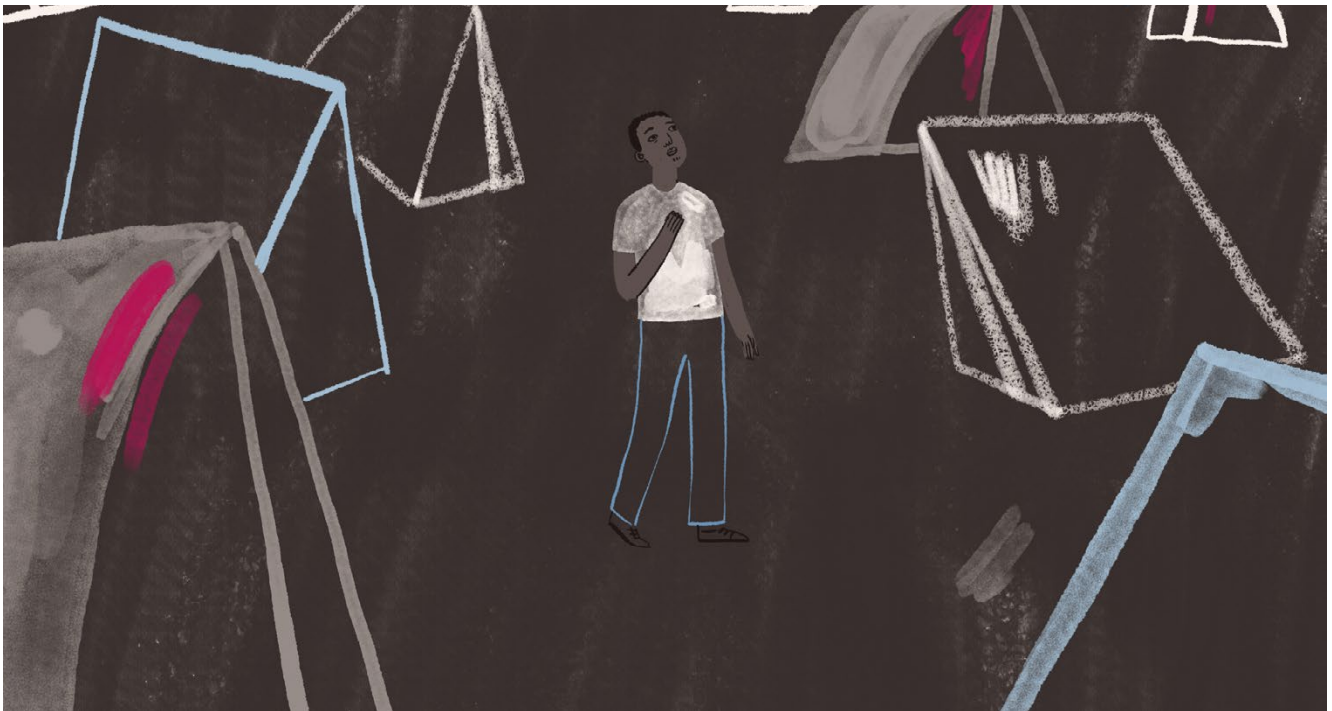
της ΕΕ. Ομοίως, τα άτομα που εντάσσονται στην τρίμηνη διαδικασία συνόρων θα κρατούνται στα εξωτερικά σύνορα ή κοντά σε αυτά.¹⁰⁶ Σε περιπτώσεις «ανωτέρας βίας», όπως αυτές ορίζονται από την ελληνική κυβέρνηση,¹⁰⁷ η διάρκεια των διαδικασιών χορήγησης ασύλου και των διαδικασιών στα σύνορα, καθώς και η επιτρεπόμενη χρονική περίοδος κράτησης, μπορούν να παραταθούν στις 20 εβδομάδες.¹⁰⁸ Επιπλέον, δεδομένου ότι οι χώρες που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης θα συνεχίσουν να δέχονται τον υψηλότερο αριθμό αιτήσεων ασύλου προς επεξεργασία, και εφόσον η εκτέλεση των επιστροφών θα είναι δύσκολη,¹⁰⁹ σοβεί ο κίνδυνος να επαναληφθούν τα σοβαρά λάθη που είναι σήμερα ιδιαίτερα εμφανή στα ελληνικά νησιά, όπως και να κρατούνται οι άνθρωποι για μεγαλύτερα χρονικά διαστήματα. Εφόσον συμβεί αυτό, οι επανειλημμένες υποσχέσεις για «όχι άλλες Μόριες» θα είναι κενές περιεχομένου.

γ) Μια νέα αρχή: Η ανάγκη ουσιαστικής αλληλεγγύης και επιμερισμού ευθυνών

Σε μια Ένωση χωρίς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, η οποία υπερηφανεύεται για το γεγονός ότι η αλληλεγγύη αποτελεί θεμελιώδη αξία της, η γεωγραφική θέση δεν θα έπρεπε να είναι ο μόνος παράγοντας που καθορίζει την ευθύνη για την υποδοχή των νέων αφίξεων. Αντιθέτως, όλα

τα κράτη μέλη θα έπρεπε να αναλαμβάνουν την ευθύνη της αξιολόγησης των αιτήσεων ασύλου και οι νεοαφιχθέντες θα έπρεπε να μετεγκαθίστανται από τα συνοριακά κράτη μέλη για αυτόν τον σκοπό. Όμως, μέχρι στιγμής κάτι τέτοιο δεν έχει συμβεί. Αντιθέτως, τα τρέχοντα ad-hoc προγράμματα είναι μικρής κλίμακας, ενώ οι πρόσφατες προτάσεις δεν καταφέρνουν να εισαγάγουν ένα σύστημα αυτόματης μετεγκατάστασης ευρείας κλίμακας.

Για του λόγου το αληθές, οι παλαιότερες προτάσεις για ένα υποχρεωτικό σύστημα ανακατανομής των αιτούντων άσυλο, τις οποίες υποστήριζαν πολύ καιρό τα κράτη μέλη του Νότου της Ευρώπης, απορρίφθηκαν λόγω ελλιπούς στήριξης από επαρκή αριθμό κρατών μελών. Αντικαταστάθηκαν όμως από ένα πιο περίπλοκο σύστημα, όπως ορίζεται στο νέο Σύμφωνο, μέσω του οποίου μπορούν να ενεργοποιηθούν διαφορετικές μορφές αλληλεγγύης.¹¹⁰ Τα νέα μέτρα αλληλεγγύης προσομοιάζουν περισσότερο σε ένα προαιρετικό σύστημα αλληλεγγύης, καθώς εφαρμόζονται ευέλικτα ανάλογα με τις συνθήκες, μέσω μετεγκατάστασης, επιχειρησιακής στήριξης (και προς τρίτες χώρες) ή χορηγίας επιστροφών. Τα μέτρα αλληλεγγύης γίνονται υποχρεωτικά μόνο σε καταστάσεις «μεταναστευτικής πίεσης» (υψηλού αριθμού αφίξεων) και αποβίβασης στο έδαφος κράτους μέλους ύστερα από επιχείρηση έρευνας και διάσωσης.¹¹¹

“

Το χειμώνα κάνει πάρα πολύ κρύο και η σκηνή μου γεμίζει νερό. Το καλοκαίρι, μέσα στη σκηνή έχει αποπνικτική ζέστη τη μέρα αλλά παγωνιά τη νύχτα. Δε νομίζω να αντέξω ακόμη έναν χειμώνα εδώ.”

Sayo, 17χρονος από τη Σιέρρα Λεόνε.
Βαθύ, Σάμος, Σεπτέμβριος 2020.

Παρότι η Επίτροπος Johannsson έχει βεβαιώσει ότι η τρέχουσα κατάσταση στην Ελλάδα θα μπορούσε να θεωρηθεί κατάσταση μεταναστευτικής πίεσης,¹¹² οι νέες προτάσεις δεν μιλούν για ριζική μεταρρύθμιση του συστήματος του Δουβλίνου· έτσι την εξ ορισμού ευθύνη αξιολόγησης των αιτημάτων ασύλου θα εξακολουθήσει να φέρει πιθανότατα η πρώτη χώρα άφιξης.¹¹³ Γι' αυτό και θα είναι πολύ δύσκολο να ξεπεράσουμε την αρχή της πρώτης χώρας εισόδου ως προτιμώμενη επιλογή μετάβασης κράτους μέλους, με σκοπό να διασφαλίσουμε έναν προβλέψιμο επιμερισμό των ευθυνών. Αυτή η πραγματικότητα, σε συνδυασμό με τις νέες διαδικασίες στα σύνορα, αναμένεται να προκαλέσει αύξηση αντί για μείωση της πίεσης προς τις χώρες των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και να επισκιάσει τις θετικές διατάξεις του Συμφώνου που αφορούν στην ενίσχυση των οικογενειακών δεσμών και τη συμπερίληψη νέων κριτηρίων για τον καθορισμό του κράτους μετεγκατάστασης, όπως τα πτυχία από εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Επιπλέον, η νέα πρόταση για τις «χορηγίες επιστροφής» ως επιλογή ένδειξης αλληλεγγύης εγείρει πολυάριθμους προβληματισμούς που σχετίζονται με πρακτικά και νομικά ζητήματα, καθώς και με θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων.¹¹⁴ Η επιστροφή προς τρίτες χώρες συχνά αποτυγχάνει λόγω της έλλειψης διμερών συμφωνιών. Έτσι, αυξάνεται ο κίνδυνος οι υπήκοοι τρίτων χωρών να αναγκαστούν να παραμείνουν σε de-facto κράτηση, για όσο διαρκεί η διαπραγμάτευση της επιστροφής τους. Επιπλέον, αυτό θέτει τους υπηκόους τρίτων χωρών για τους οποίους εκκρεμεί απόφαση επιστροφής σε περαιτέρω κίνδυνο επιστροφής, εφόσον μια χώρα αποφασίσει να υιοθετήσει την προσέγγιση της «επιστροφής με κάθε κόστος». Αυτός ο κίνδυνος εντείνεται περισσότερο δεδομένου ότι το κράτος μέλος «χορηγός» οφείλει να αναλάβει το άτομο υπό την ευθύνη του μετά από οκτώ μήνες, εφόσον δεν έχει κατορθώσει να πραγματοποιήσει την επιστροφή του.

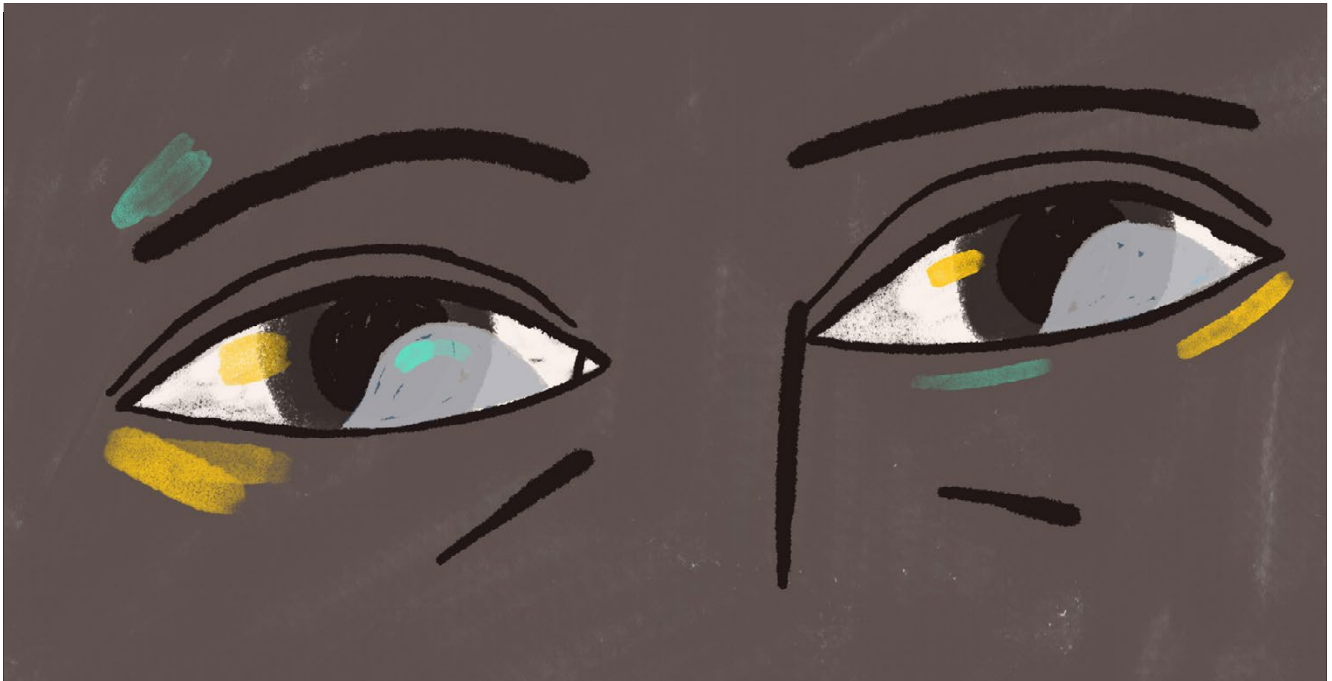
Εξίσου ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι η μεταφορά προς το κράτος μέλος «χορηγό» μπορεί να πραγματοποιηθεί μετά το πέρας της προθεσμίας των οκτώ μηνών που απαιτείται για την ολοκλήρωση της διαδικασίας επιστροφής. Όμως, σύμφωνα με την Οδηγία για την επιστροφή, ο ορισμός της «χώρας επιστροφής» συμπεριλαμβάνει και τη χώρα διέλευσης αλλά και μια «άλλη χώρα». Κατά συνέπεια, οι επαναπατριζόμενοι μπορεί να δεχτούν πιέσεις από ένα κράτος μέλος-χορηγό για να επιστρέψουν σε μια χώρα εταίρο, στην οποία δεν έχουν πάει ποτέ πριν, και όπου μπορεί να αντιμετωπίσουν νομικό κενό. Επιπλέον, εγείρονται ανησυχίες για το τι θα συμβεί σε κάποιον αιτών άσυλο από τα ελληνικά νησιά, για παράδειγμα, που θα αποσταλεί σε κράτος μέλος «χορηγό» του οποίου η κυβέρνηση δεν δέχεται να προχωρήσει στη μετεγκατάστασή του στο πλαίσιο της αλληλεγγύης, αλλά επιλέγει να εκκινήσει διαδικασία επιστροφής του εκτός Ευρώπης, χωρίς εντέλει να κατορθώσει να την ολοκληρώσει εντός της προθεσμίας. Τι κίνητρο θα έχει το κράτος μέλος

«χορηγός» να συμπεριφερθεί σωστά στον αιτών όταν φθάσει στο έδαφός του μετά από οκτώ μήνες, και ποιος θα παρακολουθεί αυτή τη διαδικασία; Εγείρει πραγματικούς κινδύνους να καταλήξει να μετακινηθεί από μια de-facto κράτηση στο πρώτο κράτος μέλος σε μια επ' αόριστον μεταναστευτική κράτηση στο κράτος μέλος-χορηγό. Εν συντομία, σε αντίθεση με τον στόχο να μετριαστεί η πίεση στις χώρες πρώτης εισόδου και να διασφαλιστεί ότι όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ συμβάλουν στη δίκαιη κατανομή των ευθυνών, αυτή η επιλογή ενέχει τον κίνδυνο να δημιουργηθούν περαιτέρω σημεία συμφόρησης, καθώς και να αυξηθεί η ανασφάλεια και η ευαλωτότητα των ατόμων που εισέρχονται στην Ευρώπη. Για να αποφευχθεί ένα τέτοιο σενάριο, είναι απαραίτητες οι ουσιαστικές εγγυήσεις, η παρακολούθηση και η λογοδοσία. Είναι επίσης πολύ σημαντικό η Ευρωπαϊκή Ένωση να συμβιβάσει με σαφήνεια, αφενός, την ενίσχυση της κοινωνικής αλληλεγγύης μέσω της μετεγκατάστασης στα κράτη μέλη και την ενδυνάμωση της διαδικασίας χορήγησης ασύλου, και, αφετέρου, την επένδυση σε αξιοπρεπή επιστροφή και στήριξη της ένταξης, διασφαλίζοντας μια προσέγγιση που διέπεται πλήρως από τον σεβασμό των δικαιωμάτων.

Όλα αυτά έχουν σημαντικές προεκτάσεις για τη σωματική και την ψυχική υγεία των αιτούντων. Οι άνθρωποι που φθάνουν στην Ευρώπη με την ελπίδα να βρουν ασφάλεια και προστασία για τους ίδιους και την οικογένειά τους διατρέχουν τον κίνδυνο να βρεθούν παγιδευμένοι σε έναν ατέρμονο κύκλο ταχειών διαδικασιών και κράτησης, υπό τη συνεχή απειλή της επιστροφής και με μια γενική αίσθηση ότι όλες οι χώρες προσπαθούν να αποφύγουν με κάθε κόστος την ευθύνη να τους προστατεύσουν. Θα πρέπει να επιτευχθεί καλύτερη ισορροπία, για να διασφαλιστεί ότι τα κράτη μέλη δεν εστιάζουν πρωτίστως στη χορηγία των επιστροφών σε βάρος άλλων πιο ουσιαστικών μέτρων αλληλεγγύης, όπως η μετεγκατάσταση των αιτούντων άσυλο από τα κράτη μέλη των συνόρων της ΕΕ ή η βελτίωση των συνθηκών υποδοχής.

Φέτος, η μετεγκατάσταση 724 ασυνόδευτων ανηλίκων από τα ελληνικά νησιά εκ των οποίων 495 μεταφέρθηκαν σε κράτη μέλη της ΕΕ, μετά το ξέσπασμα της πανδημίας και της πυρκαγιάς που ισοπέδωσε το ΚΥΤ της Μόριας,^{115,116} αποτελεί απόδειξη ότι η πολιτική βούληση και η συντονισμένη δράση μπορούν να αλλάξουν τη ζωή των ανθρώπων που διαμένουν στα hotspot. Ωστόσο, η πραγματικότητα που δημιουργούν αρκετές από τις προτάσεις του νέου Συμφώνου και η τρέχουσα κατασκευή νέων δομών στα ελληνικά νησιά σε συνεργασία με την ΕΕ, σε συνδυασμό με την αποτυχία των κρατών μελών να υποστηρίξουν ένα μόνιμο σύστημα μετεγκατάστασης, υποδεικνύουν ανησυχητικά ότι το ισχύον μοντέλο περιορισμού θα εξακολουθήσει να υπάρχει. Οι διαπραγματεύσεις για το Σύμφωνο είναι η τελευταία ευκαιρία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των κρατών μελών για να δείξουν στην ΕΕ έναν νέο δρόμο.

Συμπέρασμα

Μου λείπει η λέξη 'μπαμπάς'. Μου λείπουν οι λέξεις 'αγάπη μου' από τη γυναίκα μου. Μου λείπει ο ήχος των βημάτων των παιδιών μου."

Hassan, 46χρονος από τη Συρία.
BIAA, Χίος, Οκτώβριος 2020.

Στην παρούσα έκθεση αναλύσαμε τον τρόπο με τον οποίο οι αιτούντες άσυλο στα ελληνικά νησιά βιώνουν τις συνέπειες πολιτικών επιλογών που τους προκαλούν σοβαρή βλάβη και θέτουν σε ιδιαίτερο κίνδυνο την ψυχική τους υγεία, την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματά τους.

Η αίσθηση της απελπισίας και της απόγνωσης που βιώνουν οι άνθρωποι που βρίσκονται παγιδευμένοι στα hotspots συνδέεται με συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις και πολιτικά κενά, τόσο σε εθνικό επίπεδο στην Ελλάδα όσο και σε επίπεδο της ΕΕ. Συγκεκριμένα, οι βάναυσοι περιορισμοί, όπως περιγράφονται στην παρούσα έκθεση είναι αποτέλεσμα πολλών ετών εφαρμογής όλο και αυστηρότερων περιοριστικών και κοντόφθαλμων μεταναστευτικών πολιτικών στην Ευρώπη, σημαντικών κενών στην ανταπόκριση από την πλευρά της ελληνικής πολιτείας, συμπεριλαμβανομένης και της αδυναμίας συμμόρφωσης με τις ισχύουσες ευρωπαϊκές και διεθνείς δεσμεύσεις της, καθώς και ανεπαρκούς αλληλεγγύης από τα κράτη μέλη της ΕΕ προς τις χώρες που βρίσκονται στα εξωτερικά της σύνορα.

Όπως καταδεικνύεται από την καταστροφική κατάσταση της ψυχικής υγείας των αιτούντων προστασία στα hotspots, μια αληθινά νέα αρχή εξακολουθεί να είναι αναγκαία. Ο περιορισμός σε κλειστούς καταυλισμούς, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη ότι πολλοί άνθρωποι έχουν ήδη υποστεί ψυχικά τραύματα, προκαλεί αναπόφευκτα την εμφάνιση ψυχικών νόσων ή την επιδείνωσή τους για εξαιρετικά

μεγάλο αριθμό αιτούντων. Τα στοιχεία της IRC, μαρτυρίες και συνεντεύξεις, επιβεβαιώνουν αυτό που οι αιτούντες άσυλο, οι κάτοικοι και οι ομάδες ανθρωπιστικής συνδρομής επαναλαμβάνουν εδώ και καιρό: οι πολιτικές κράτησης και αποτροπής σε βάρος ενός βελτιωμένου, δίκαιου και ανθρώπινου κοινού συστήματος ασύλου όχι μόνο δεν λειτουργούν αλλά είναι εξαιρετικά επιβλαβείς.

Η ζωή στα hotspots της Ελλάδας έχει ήδη ανησυχητικές επιπτώσεις στους εκεί διαμένοντες και παράλληλα τους στερεί τη δυνατότητα να συμβάλλουν πλήρως στην τοπική κοινωνία υποδοχής αφού λάβουν το καθεστώς πρόσφυγα. Η εν λόγω προσέγγιση δεν πρέπει να επαναληφθεί κατά την εφαρμογή του νέου Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να αναλάβει σαφή δέσμευση ώστε τα hotspots να μην αποτελέσουν πρότυπο για τη μελλοντική της πολιτική για το μεταναστευτικό.

Έχει έρθει η ώρα η Ελλάδα και η ΕΕ να απομακρυνθούν από μια προσέγγιση του μεταναστευτικού που ορίζεται από τις εκάστοτε κρίσεις και εφαρμόζεται ad hoc, και να κατευθυνθούν προς μια πολιτική που καλύπτει τις ανάγκες των μετακινούμενων πληθυσμών και συνάδει με την πραγματικότητα της μετανάστευσης, τόσο εντός όσο και εκτός της ΕΕ. Για να γίνει αυτό, απαιτείται πολιτικό θάρρος· αν γίνει σωστά όμως, θα μπορούσε να οδηγήσει στη δημιουργία ενός δίκαιου ανθρώπινου και προβλέψιμου συστήματος που τόσο απεγνωσμένα χρειάζεται η ΕΕ, θέτοντας οριστικά τέλος στους βάναυσους περιορισμούς.

Συστάσεις

Η IRC, βασιζόμενη στην εμπειρία της από τη δράση της σε 40 χώρες ανά τον κόσμο και την εφαρμογή προγραμμάτων στην Ευρώπη, παρουσιάζει τις παρακάτω συστάσεις για την αντιμετώπιση της κρίσης ψυχικής υγείας στα ελληνικά νησιά αλλά και των κινδύνων του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος για τους ανθρώπους που αποζητούν ασφάλεια και προστασία στην Ευρώπη.

Επισφαλές παρελθόν

Η πλειοψηφία των ανθρώπων που φθάνουν στην Ελλάδα προέρχονται από περιοχές ενόπλων συρράξεων ή εμπόλεμες ζώνες. Πολλοί άλλοι έχουν ζήσει τη βία, την κακοποίηση και στερήσεις στο ταξίδι τους. Ως οι σημαντικότεροι πάροχοι ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας σε παγκόσμια κλίμακα, η ΕΕ και τα κράτη μέλη της είναι σε θέση να συμβάλουν στην αντιμετώπιση των αιτιών των ενόπλων συρράξεων, της ένδειας και της ανασφάλειας. Για να το επιτύχουν θα πρέπει να κάνουν τα εξής:

- **Επέκταση και συντονισμό ασφαλών και νόμιμων μεταναστευτικών οδών για όλους τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο**
Η εστίαση στην πρόληψη της παράτυπης μετανάστευσης χωρίς την παροχή νόμιμων μεταναστευτικών οδών για τους ανθρώπους που χρήζουν προστασίας είναι άδικη και αναποτελεσματική. Παρότι θα πρέπει πάντα να διατηρείται το δικαίωμα υποβολής αίτησης ασύλου στα σύνορα, η επέκταση των ασφαλών και νόμιμων μεταναστευτικών οδών θα μπορούσε να συμβάλει στην μείωση του αριθμού των ανθρώπων που νιώθουν ότι η μόνη τους επιλογή είναι να ξεκινήσουν ένα επικίνδυνο ταξίδι. Συγκεκριμένα, η ΕΕ θα πρέπει να εφαρμόσει άμεσα τις τρέχουσες δεσμεύσεις της σχετικά με τη μετεγκατάσταση και να αυξήσει τους στόχους της το 2021, ώστε να φθάσει τα 250 χιλιάδες άτομα μέχρι το 2025.
- **Διασφάλιση εκτενούς συνεργασίας με τις τρίτες χώρες**
Η διασφάλιση συνεκτικών πλαισίων Ευρωπαϊκής πολιτικής, με βάση την αμοιβαία εμπιστοσύνη και τον σεβασμό των δικαιωμάτων, σε συνάρτηση με τα συμφέροντα των χωρών εταίρων, είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των σύνθετων και αλληλένδετων οικονομικών και αναπτυξιακών προκλήσεων, καθώς και των προκλήσεων του εκτοπισμού πληθυσμών.

- **Εστίαση στην πρόοδο επίτευξης των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) για τα ευάλωτα και εκτοπισμένα άτομα**
Είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η ανθεκτικότητα των ατόμων και των κοινοτήτων στις περιοχές όπου ζουν. Μακροπρόθεσμος στόχος της χρηματοδότησης θα πρέπει να είναι η επίτευξη των ΣΒΑ, με ενισχυμένη εστίαση στη δυνατότητα της ανθρώπινης κινητικότητας για την επίτευξη αναπτυξιακών αποτελεσμάτων.
- **Αξιολόγηση του μακροπρόθεσμου αντικτύπου των εξωτερικών πολιτικών μετανάστευσης της ΕΕ και διασφάλιση μιας προσέγγισης που βασίζεται στην αρχή του «μη βλάπτειν»**
Είναι απαραίτητο να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος των ευρωπαϊκών πολιτικών για την ειρήνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη βιώσιμη ανάπτυξη, ώστε να διασφαλισθεί ότι λαμβάνουν υπόψη τους τις ένοπλες συρράξεις και δεν συμβάλουν ακούσια σε παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες προέλευσης ή διέλευσης, καθώς και σε αυξημένη ευαλωτότητα.
- **Ενίσχυση της ανθρωπιστικής διπλωματίας**
Η ΕΕ διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στην αντιμετώπιση των βασικών αιτιών του εκτοπισμού, μέσω της διπλωματίας, της προώθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, του εμπορίου, καθώς και της αναπτυξιακής, της ανθρωπιστικής και της πολυμερούς βοήθειας. Η ΕΕ οφείλει να χρησιμοποιεί κατά προτεραιότητα την ανθρωπιστική διπλωματία για την αντιμετώπιση εμποδίων στην ανθρωπιστική δράση, ενισχύοντας τον ρόλο της στον συντονισμό και την υποστήριξη των ειρηνευτικών συνομιλιών για την εξεύρεση λύσεων σε ένοπλες συρράξεις, ακολουθώντας διεργασίες σε πολυμερές επίπεδο ώστε να σπάσει τον κύκλο της ατιμωρησίας των επιθέσεων εναντίον αμάχων, αποκαθιστώντας τη λογοδοσία για παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Παρόν χωρίς αξιοπρέπεια

Τόσο η ΕΕ όσο και η ελληνική κυβέρνηση μπορούν και πρέπει να κάνουν περισσότερα ώστε να βελτιώσουν τις αναξιοπρεπείς συνθήκες ζωής στα hotspot της Ελλάδας. Για να το επιτύχουν θα πρέπει να κάνουν τα εξής:

— Πλήρης παροχή πόρων και υποστήριξης στην νέα κοινή ομάδα δράσης ΕΕ-Ελλάδας στη Λέσβο

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού, θα πρέπει να ενισχυθεί ο συντονισμός με όλα τα σχετικά εμπλεκόμενα μέρη στα νησιά, συμπεριλαμβανομένης της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης (ΔΟΜ), των ανθρωπιστικών οργανώσεων και των τοπικών αρχών. Παράλληλα, θα πρέπει να δημιουργηθεί και ένας μακροπρόθεσμος στρατηγικός σχεδιασμός που να απομακρύνεται από την ad hoc απόκριση με βάση τις κρίσεις και να κατευθύνεται προς μια ολοκληρωμένη, προβλέψιμη και σωστά διαχειρίσιμη προσέγγιση που καλύπτει τις ανάγκες των ανθρώπων σε κίνηση, από την υποδοχή των αιτούντων άσυλο μέχρι την ένταξη των αναγνωρισμένων προσφύγων.

— Παροχή ασφαλούς και αξιοπρεπούς υποδοχής σε όλους τους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα

Οι συνθήκες υποδοχής θα πρέπει να πληρούν τα ελάχιστα ανθρωπιστικά πρότυπα, να συνάδουν με την Ευρωπαϊκή οδηγία σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία, και να μην θέτουν πλέον τις ζωές των ανθρώπων σε κίνδυνο. Θα πρέπει να περιλαμβάνει την υποστήριξη και την αύξηση των θέσεων εναλλακτικής και επείγουσας φιλοξενίας για τους επιζώντες σεξουαλικής βίας και άλλων μορφών βίας, καθώς και άλλες κατηγορίες ευάλωτων ατόμων, όπως τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, τα άτομα με αναπηρίες, τα ασυνόδευτα παιδιά και τα άτομα που πάσχουν από ψυχικές νόσους.

— Αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού στα ΚΥΤ των νησιών και επιτάχυνση της διαδικασίας ασφαλούς μεταφοράς των διαμενόντων στα hotspots, με γνώμονα την προστασία της υγείας τους

Λόγω των σκληρών συνθηκών τον χειμώνα και των κινδύνων για την υγεία τους, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής τους υγείας, οι οποίοι επιδεινώνονται από τη συνεχιζόμενη πανδημία, η μεταφορά ή η μετεγκατάσταση των ανθρώπων που διαμένουν στα hotspots θα πρέπει να είναι κατεπείγουσα προτεραιότητα στο βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο μέλλον. Αυτό περιλαμβάνει την αύξηση των μετακινήσεων προς καταλληλότερες συνθήκες φιλοξενίας στην ηπειρωτική Ελλάδα, καθώς και την ενίσχυση της μετεγκατάστασης προς άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, δίνοντας προτεραιότητα στις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού όπως τα ασυνόδευτα παιδιά, οι οικογένειες με παιδιά και τα άτομα με προβλήματα υγείας, μέχρι να τεθεί σε εφαρμογή ένας μονιμότερος, πιο δίκαιος και λειτουργικός μηχανισμός μετεγκατάστασης.

— Διασφάλιση της πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη υψηλής ποιότητας, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών ψυχικής υγείας, για όλους

Για την επίτευξη αυτού του στόχου θα πρέπει να βελτιωθεί σημαντικά η δυναμικότητα του ελληνικού συστήματος υγείας μέσω του ΕΟΔΥ, αυξάνοντας τον αριθμό του κατάλληλα καταρτισμένου προσωπικού για τη διεκπεραίωση συγκεκριμένων διαδικασιών, όπως ιατρικές αξιολογήσεις στο πλαίσιο της διαδικασίας ασύλου και παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας, με ταυτόχρονη αύξηση των διαθέσιμων χώρων εργασίας και παροχή του απαραίτητου εξοπλισμού στο υγειονομικό προσωπικό. Παράλληλα, είναι απαραίτητη η ενίσχυση της ικανότητας των δημόσιων νοσοκομείων των ελληνικών νησιών να ανταποκριθούν στις ανάγκες σωματικής και ψυχικής υγείας των προσφύγων και του τοπικού πληθυσμού, μεταξύ άλλων μέσω της σημαντικής αύξησης του εξειδικευμένου προσωπικού που προσφέρει βοήθεια στους κατοίκους των hotspots, όπως ψυχίατροι, κατά προτεραιότητα.

— Διασφάλιση της παροχής αυξημένης υποστήριξης και ικανότητας αυτοπροστασίας από τον COVID-19 σε όλους τους κατοίκους των hotspots

Αυτό προϋποθέτει μια πιο συντονισμένη προσέγγιση που συνδυάζει την αντιμετώπιση εντός των hotspots με την αντιμετώπιση στον ευρύτερο πληθυσμό της Ελλάδας, σε συνδυασμό με τη βελτίωση της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες όπως νερό και αποχέτευση, καθώς και παροχή στους κατοίκους των ΚΥΤ των ίδιων δικαιωμάτων μετακίνησης και πρόσβασης στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης που απολαμβάνουν οι υπόλοιποι κάτοικοι της χώρας.

— Παροχή τακτικής εκπαίδευσης σχετικά με τις πρώτες βοήθειες ψυχικής υγείας και τα βασικά δικαιώματα των προσφύγων σε όλο το προσωπικό ασύλου, το ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό που εργάζεται με πρόσφυγες

Απαιτείται περαιτέρω εκπαίδευση για την ενίσχυση των ικανοτήτων του προσωπικού που εργάζεται στα hotspots, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών, σχετικά με βασικά ζητήματα προστασίας, συμπεριλαμβανομένων των βέλτιστων πρακτικών αντιμετώπισης της σεξουαλικής και έμφυλης βίας, καθώς και της προστασίας από τη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση.

— **Επίτευξη ισορροπίας μεταξύ της ανάγκης ταχύτητας και αποτελεσματικότητας και της ευθύνης της ΕΕ και των κρατών μελών να προσφέρουν πρόσβαση σε μια δίκαιη και πλήρη διαδικασία χορήγησης ασύλου, σε συμμόρφωση με την αρχή του «μη βλάπτειν»**

Σε αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει να ενταχθεί στο σύστημα ασύλου κατάλληλα καταρτισμένο βασικό προσωπικό, με στόχο την επιτάχυνση της εξέτασης των αιτήσεων ασύλου, τη διασφάλιση όλων των απαραίτητων εγγυήσεων διεξαγωγής δίκαιων διαδικασιών, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε πληροφόρηση, τη διασφάλιση της ταχείας ανίχνευσης και αντιμετώπισης αναγκών υγείας και ευαλωτότητας, την παροχή υποστήριξης σε όλα τα στάδια της διαδικασίας χορήγησης ασύλου για όλους, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης πρόσβασης σε νομική συνδρομή και υπηρεσίες διερμηνείας, ώστε να μπορέσουν οι αιτούντες να λάβουν καθοδήγηση για αυτές τις περίπλοκες διαδικασίες, καθώς και για τη διαχείριση του άγχους και την προετοιμασία και υποστήριξη των αιτούντων για μια ενδεχόμενη επαναφορά τραυματικών εμπειριών κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων ασύλου τους.

— **Αύξηση των μέτρων προστασίας και ασφάλειας για τους κατοίκους των hotspots**

Υιοθέτηση των απαραίτητων μέτρων για την προστασία των κατοίκων από βίαιες πράξεις, τη θυματοποίηση και τον ρατσισμό. Ενίσχυση των μέτρων προστασίας εντός του καταυλισμού, όπως πρόσβαση σε κατάλληλο φωτισμό και κλειδαριές στις τουαλέτες ή τα ντους.

— **Παροχή υποστήριξης για την κοινωνική ένταξη όλων των αιτούντων άσυλο κατά το στάδιο της υποδοχής**

Αυτό είναι απαραίτητο για να μειωθεί ο κίνδυνος οι αιτούντες να ακολουθήσουν τον δρόμο του κοινωνικού αποκλεισμού και να τεθεί υπό ακόμη μεγαλύτερη πίεση η ψυχική τους υγεία όταν λάβουν καθεστώς πρόσφυγα.

— **Δημιουργία μιας συνεκτικής, μακροπρόθεσμης στρατηγικής στέγασης για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες**

Αυτό είναι απαραίτητο για να αντιμετωπιστεί η νέα πραγματικότητα βάσει της οποίας σύμφωνα με τη νέα ελληνική νομοθεσία μετά την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα οι πρόσφυγες πρέπει να φύγουν από τον χώρο φιλοξενίας τους εντός 30 ημερών αντί για έξι μήνες, που ίσχυε παλαιότερα, με αποτέλεσμα να μειώνεται σημαντικά ο χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους για να προετοιμαστούν.

Αβέβαιο μέλλον

Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της θα πρέπει να ανταποκριθούν άμεσα στο αβέβαιο μέλλον που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο στα ελληνικά νησιά, καθώς και αυτοί που πρόκειται να φθάσουν στην Ευρώπη. Οφείλουν επιπλέον να διασφαλίσουν ότι το νέο σύστημα που θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο του Συμφώνου δεν επαναλαμβάνει το τρέχον μοντέλο των hotspot στην Ελλάδα. Για να το επιτύχουν θα πρέπει να κάνουν τα εξής:

— **Πλήρης στελέχωση στο σύστημα και τις διαδικασίες ασύλου**

Η ΕΕ θα πρέπει να προχωρήσει σε σημαντικές επενδύσεις ώστε να διαθέσει τον απαραίτητο αριθμό καταρτισμένων επαγγελματιών ασύλου, μεταφραστών, διερμηνέων και άλλου υποστηρικτικού προσωπικού που είναι απαραίτητο για τη διασφάλιση της δίκαιης και αποτελεσματικής εξέτασης των αιτήσεων ασύλου. Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει μεταξύ άλλων να βεβαιωθεί ότι τα άτομα που υποβάλλονται σε προκαταρκτικό έλεγχο πριν την είσοδο έχουν πρόσβαση σε επαρκή υποστήριξη, συμπεριλαμβανομένης της νομικής συνδρομής και της διερμηνείας.

— **Προσπάθεια κατάργησης της κράτησης που συνδέεται με τη μετανάστευση**

Θα πρέπει να αποφευχθεί η δημιουργία μεγάλων κλειστών δομών στα σύνορα της ΕΕ. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό δίκαιο, η κράτηση θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως έσχατη λύση, αλλά οι τρέχουσες πρακτικές δεν συνάδουν με αυτήν την απαίτηση. Έχει αποδειχθεί ότι η κράτηση προκαλεί σημαντική βλάβη και η κατάργησή της είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τις ευρωπαϊκές αξίες της αξιοπρέπειας, του σεβασμού και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ΕΕ θα πρέπει επιπλέον να απαγορεύσει την κράτηση παιδιών μεταναστών σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και να αφιερώσει επαρκείς πόρους για την εφαρμογή μη περιοριστικών της ελευθερίας μέτρων για τα παιδιά και τις οικογένειές τους.

— **Διασφάλιση διεξαγωγής όλων των εκ των προτέρων αξιολογήσεων του αντικτύπου των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης της ΕΕ, ώστε να ληφθεί υπόψη ο πιθανός αντίκτυπος τους στην ψυχική υγεία**

Αυτό προϋποθέτει μια εις βάθος διερεύνηση των πραγματικών επιβλαβών επιπτώσεων για την ψυχική υγεία των πολιτικών που εφαρμόζονται στα σύνορα της ΕΕ, με στόχο τα μελλοντικά μέτρα για την υποστήριξη και την αντιμετώπιση των αναγκών των αιτούντων να είναι κατάλληλα για τον σκοπό για τον οποίο προορίζονται, να βασίζονται σε πραγματικά στοιχεία, να είναι αποτελεσματικά και ανθρώπινα.

— **Αύξηση της αποτελεσματικότητας του προτεινόμενου μηχανισμού παρακολούθησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στα σύνορα της ΕΕ**

Αυτό προϋποθέτει να διασφαλιστεί ότι ο μηχανισμός διαθέτει ένα ευρύ πεδίο εφαρμογής, το οποίο καλύπτει όλες τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα σύνορα, διασυνοριακά περιστατικά και επαναπροωθήσεις (pushbacks), καθώς και ότι παραμένει απολύτως ανεξάρτητος από τις εθνικές αρχές, είναι επαρκώς στελεχωμένος, διαθέτει τους αναγκαίους πόρους και φέρει ευθύνη των πράξεών του.

— **Αναθεώρηση της Δήλωσης ΕΕ-Τουρκίας**

Τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να αναθεωρήσουν τη Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και την εφαρμογή της, η οποία πέραν του ότι δημιουργεί νομικά κενά και υπερπληθυσμό ως αποτέλεσμα των σχετικών γεωγραφικών περιορισμών, έχει εδώ και καιρό αποδειχθεί ένα μη προβλέψιμο και μη βιώσιμο πολιτικό εργαλείο για τη διαχείριση των συνόρων.

— **Επιδίωξη ριζικής μεταρρύθμισης του τρόπου οργάνωσης των ευθυνών για τους αιτούντες άσυλο εντός της ΕΕ, για να διασφαλισθεί ένας ισότιμος, αξιόπιστος και λειτουργικός μηχανισμός αλληλεγγύης**

Τα κράτη μέλη που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή, όπως η Ελλάδα, δεν μπορούν να συνεχίσουν να δέχονται μεταναστευτικές πιέσεις που κανονικά θα έπρεπε να επιμερίζονται μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Αυτό προϋποθέτει την επανεξέταση της αρχής της πρώτης χώρας εισόδου για να δημιουργηθεί ένας ουσιαστικός και προβλέψιμος μηχανισμός αλληλεγγύης, στο πλαίσιο του οποίου ο επιμερισμός είναι δίκαιος. Παράλληλα, θα πρέπει να συνεχίσει να παρέχεται στήριξη στην Ελλάδα μέσω της παροχής θέσεων μετεγκατάστασης για τους πλέον ευάλωτους αιτούντες άσυλο και αναγνωρισμένους πρόσφυγες και να συμφωνηθεί ένα δίκαιο, ανθρώπινο και βιώσιμο σύστημα επιμερισμού της ευθύνης για όλους τους αιτούντες διεθνή προστασία στην Ευρώπη.

— **Διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής του νέου Σχεδίου δράσης της ΕΕ για την ένταξη**

Η δυνατότητα που δίνεται στους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο να συμβάλουν στην κοινωνία, τον πολιτισμό και την οικονομία είναι προς όφελος όλων - τόσο της χώρας υποδοχής όσο και των προσφύγων. Το νέο εξαετές Σχέδιο Δράσης που δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2020 περιέχει πολλές θετικές προτάσεις. Τα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, έχουν όμως την τελική ευθύνη να υιοθετήσουν τις πολιτικές και τη νομοθεσία για την ένταξη. Η πλήρης εφαρμογή του νέου Σχεδίου δράσης της ΕΕ στην Ελλάδα είναι απαραίτητη και αναμένεται να βοηθήσει τους πρόσφυγες να ξαναπάρουν στα χέρια τους το μέλλον τους, αλλάζοντας τη ζωή τόσο των νεοαφιχθέντων όσο και των τοπικών κοινοτήτων υποδοχής τους.

— **Προστασία του ρόλου της ΕΕ ως θεματοφύλακα των Συνθηκών**

Η ΕΕ έχει σημαντική ευθύνη να προστατεύσει τους μετακινούμενους πληθυσμούς με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και στη νομιμότητα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, τον οποίο οφείλει να ενισχύσει, και αφορά τόσο στη στήριξη των κρατών μελών για τη συμμόρφωση με τις δεσμεύσεις τους όσο και στην επιβολή κυρώσεων σε περιπτώσεις παράβασης της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων παραβάσεων που σχετίζονται με το δικαίωμα στο άσυλο και τον σεβασμό της αρχής της μη επαναπροώθησης, δεδομένου ότι αποτελούν βασικά στοιχεία του διεθνούς και του Ευρωπαϊκού δικαίου.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- 1 Σε αυτήν την έκθεση, οι όροι KYT και hotspot χρησιμοποιούνται εναλλακτικά, με το ίδιο νόημα
- 2 14,608 άνθρωποι ζούσαν στα KYT στις 4 Δεκεμβρίου 2020, σύμφωνα με τη Γενική Γραμματεία Ενημέρωση και Επικοινωνίας, <https://infocrisis.gov.gr/11355/apotyposi-tis-ethnikis-ikonas-katastasis-gia-to-prosfygiko-metanasteftiko-zitima-tin-03-12-2020/>
- 3 International Rescue Committee (IRC), 2018, «Απροστάτευτοι, Αβοήθητοι, Απελπισμένοι», Έκθεση της IRC: <https://www.rescue-uk.org/sites/default/files/document/1793/aprostatelytoiavoithitoiapelpismenoi.pdf>
- 4 International Rescue Committee (IRC), Norwegian Refugee Council (NRC) & Oxfam, 2017, 'The reality of the EU-Turkey statement: How Greece has become a testing ground for policies that erode protection for refugees', 'Κοινή έκθεση': <https://www.rescue.org/report/reality-eu-turkey-statement-how-greece-has-become-testing-ground-policies-erode-protection>
- 5 Refugee Support Aegean (RSA), 18 Μαρτίου 2020, 'Χρονολόγιο των επιθέσεων κατά της αλληλεγγύης', Δημοσίευση RSA: <https://rsaegean.org/el/chronologio-ton-epitheseon-kata-tis-allileggysis/>
- 6 Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), 30 Νοεμβρίου 2020, 'Voluntary scheme for the relocation from Greece to other European countries', https://greece.iom.int/sites/default/files/201204_0.pdf
- 7 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE), 2016, 'The implementation of the hotspots in Italy and Greece', ECRE Report, Διαθέσιμη στο: <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/12/HOTSPOTS-Report-5.12.2016..pdf>
- 8 International Rescue Committee (IRC), 3 Μαρτίου 2020: 'As Greece reaches breaking point, the International Rescue Committee urges Europe to step in', Δελτίο Τύπου της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://www.rescue-uk.org/press-release/greece-reaches-breaking-point-international-rescue-committee-urges-europe-step>
- 9 Γενική Γραμματεία Πληροφοριών και Επικοινωνίας της Ελλάδας, 2 Ιανουαρίου 2020, 'Αποτύπωση της εθνικής εικόνας κατάστασης για το προσφυγικό/μεταναστευτικό ζήτημα' Διαθέσιμη στο: <https://infocrisis.gov.gr/7367/apotyposi-tis-ethnikis-ikonas-katastasis-gia-to-prosfygiko-metanasteftiko-zitima-tin-2-1-2020/>
- 10 Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR), 7 Φεβρουαρίου 2020: 'UNHCR calls for decisive action to end alarming conditions on Aegean islands', Ενημέρωση της UNHCR, Διαθέσιμη στο: <https://www.unhcr.org/news/briefing/2020/2/5e3d2f3f4/unhcr-calls-decisive-action-end-alarming-conditions-aegean-islands.html>
- 11 Ύπατη Αρμοστεία Προσφύγων των Ηνωμένων Εθνών (UNHCR), 21 Αυγούστου 2020, 'UNHCR concerned by pushback reports, calls for protection of refugees and asylum-seekers', δήλωση της UNHCR, διαθέσιμη στη διεύθυνση: <https://www.unhcr.org/gr/en/16207-unhcr-concerned-by-pushback-reports-calls-for-protection-of-refugees-and-asylum-seekers.html>
- 12 The Washington Post News, 01 Δεκεμβρίου 2020, 'EU border chief urged to quit over migrant pushback claims', άρθρο διαθέσιμο online, διαθέσιμο στο: https://www.washingtonpost.com/world/national-security/frontex-chief-faces-eu-grilling-over-migrant-pushback-claims/2020/12/01/03b69742-33b5-11eb-9699-00d311f13d2d_story.html
- 13 International Rescue Committee (IRC), 24 Μαρτίου 2020, 'Greece: Move Asylum Seekers, Migrants to Safety', Δελτίο Τύπου IRC, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/press-release/greece-move-asylum-seekers-migrants-safety>
- 14 Ύπατη Αρμοστεία Προσφύγων του ΟΗΕ (UNHCR), 'Aegean islands weekly snapshot, 24-30 August 2020', Διαθέσιμο στο: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/78667>
- 15 Ευρωπαϊκή Επιτροπή (EC), 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'Μετανάστευση: ευρωπαϊκή ειδική ομάδα για τη διευθέτηση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης στη Λέσβο', Δελτίο Τύπου Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1728
- 16 Refugee Support Aegean (RSA), 24 Σεπτεμβρίου 2020, 'European Court of Human Rights orders Greece to safeguard asylum seekers' life and limb on Lesbos', Δημοσίευση RSA, Διαθέσιμη στο: <https://rsaegean.org/en/european-court-of-human-rights-orders-greece-to-safeguard-asylum-seekers-life-and-limb-on-lesvos/>
- 17 Refugee Support Aegean (RSA), 1 Δεκεμβρίου 2020, 'Μόρια 2: Στο έλεος του χειμώνα οι εγκλωβισμένοι πρόσφυγες', Δημοσίευση RSA, Διαθέσιμο στο: <https://rsaegean.org/el/moria-2-sto-eleos-tou-cheimona-oi-egklovismenoi-prosfyges/>
- 18 Oxfam - Greek Council for Refugees (GCR), 21 Οκτωβρίου 2020, 'Ενημερωτικό Δελτίο του ΕΣΠ & της Oxfam για τη Λέσβο, Κοινό δημοσίευμα των δύο οργανώσεων, Διαθέσιμο στο: https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/bulletin_20201026.pdf
- 19 Δικτυακός τόπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, 'European Migration Network (EMN) glossary: Hotspot Approach', Ιστοσελίδα Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/hotspot-approach_en
- 20 ActionAid, CARE και άλλοι επτά οργανισμοί, 'Εγκλωβισμένοι πάνω από έξι μήνες – Και τώρα;', Κοινή Έκθεση Οργανώσεων, Διαθέσιμη στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/More%20than%20Six%20Months%20Stranded%20-%20What%20Now%20-%20Greek%20final.pdf>
- 21 International Rescue Committee (IRC), 18 Μαρτίου 2020, 'Four years on, the human cost of the EU-Turkey deal is starker than ever: IRC calls on Europe to put fair alternatives in place', Δελτίο τύπου της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/press-release/four-years-human-cost-eu-turkey-deal-starker-ever-irc-calls-europe-put-fair>
- 22 International Rescue Committee (IRC), 25 Φεβρουαρίου 2020, 'Riot police arrive on Lesbos as construction of new reception centres commences– now is the time for Greece and the EU to address what is happening, for refugees and locals alike', Δελτίο Τύπου IRC, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <https://www.rescue-uk.org/press-release/riot-police-arrive-lesvos-construction-new-reception-centers-commences-now-time-greece>
- 23 Βάση Δεδομένων Πληροφοριών Ασύλου (AIDA), ως ενημερώθηκε στις 23 Ιουνίου 2020, 'Relocation', Έκθεση Κράτους από την Ελλάδα, Διαθέσιμη στο: <https://www.asylumineurope.org/reports/country/greece/asylum-procedure/relocation>
- 24 ECRE, Φεβρουάριος 2020, 'The New Pact: An opportunity seized or squandered?', Δήλωση ECRE, Διαθέσιμη στο: <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2020/02/PACT-Statement-February-2020.pdf>
- 25 Human Rights Watch (HRW), 20 Μαρτίου 2020, 'Greece: Grant Asylum Access to New Arrivals', Άρθρο HRW, Διαθέσιμο στο: <https://www.hrw.org/news/2020/03/20/greece-grant-asylum-access-new-arrivals>

- 26 UNHCR, 7 Οκτωβρίου 2016, 'Έθελοντές που έσωζαν ζωές στη Λέσβο, υποψήφιοι για το Νόμπελ Ειρήνης', Δελτίο Τύπου, Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/gr/4578-%CE%B5%CE%B8%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%AD%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%AD%CF%83%CF%89%CE%B6%CE%B1%CE%BD-%CE%B6%CF%89%CE%AD%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BB%CE%AD%CF%83%CE%B2%CE%BF-%CF%85%CF%80.html>
- 27 Greek Travel Pages (GTP) News, 18 Ιανουαρίου 2017, 'University Study Reveals Refugee Crisis Repercussions on Greek Island'
- 28 Lesvosnews.net, 5 Μαρτίου 2020, 'Λέσβος: Κάποτε υποψήφια για Νόμπελ Ειρήνης, τώρα εχθρική απέναντι στους πρόσφυγες', Άρθρο, Διαθέσιμο στο: <https://www.lesvosnews.net/articles/news-categories/koinonia/lesbos-kapote-ypopsifia-gia-nompel-eirinis-tora-ehthriki-apeananti>
- 29 Refugee Trauma Initiative (RTI), Ιούνιος 2020, 'The impact of COVID-19 on refugees in Greece', Εκθεση RTI, Διαθέσιμο στο: https://static1.squarespace.com/static/577646af893fc0b5001fbf21/t/5ef0bb675598594c56fcad77/1592835023114/2020-06_RTI_COVID19_REFUGEESEGR.pdf
- 30 International Rescue Committee (IRC), 9 Απριλίου 2020, 'Five reasons why it's near-impossible for refugees to follow guidance on coronavirus', Άρθρο IRC Online, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/article/five-reasons-why-its-near-impossible-refugees-follow-guidance-coronavirus>
- 31 Το Βήμα, 10 Απριλίου 2020, 'Πυρκαγιά στη Μόρια: Κάηκαν τρεις σκηνές στο κέντρο φιλοξενίας', Άρθρο Online, Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2020/04/10/society/pyrkagia-sti-moria-kaikan-treis-skines-sto-kentro-filoksenias/>
- 32 Liberal.gr, 18 Απριλίου 2020, 'Χίος: Ξέσπασε φωτιά στο καταυλισμό της ΒΙΑΛ - Επεισόδια με μετανάστες', Άρθρο Online, Διαθέσιμο στο: <https://www.liberal.gr/news/chios-xespase-fotia-sto-kataulismo-tis-bial-episodia-me-metanastes/297993>
- 33 CNN - Ηλεκτρονική Έκδοση, 26 Απριλίου 2020, 'Σάμος: Φωτιά έξω από το hotspot - Στάχτη δεκάδες σκηνές προσφύγων', Άρθρο Online, Διαθέσιμο στο: <https://www.cnn.com/ellada/story/216978/samos-fotia-exo-apo-to-hotspot-staxti-dekades-skines-prosfygon>
- 34 International Rescue Committee (IRC), 9 Σεπτεμβρίου 2020, 'Over 12,000 people left stranded in Lesvos after a fire engulfs Moria reception centre; IRC providing mental health support to survivors', Δελτίο Τύπου IRC, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/press-release/over-12000-people-left-stranded-lesvos-after-fire-engulfs-moria-reception-centre-irc>
- 35 Ίδρυμα Heinrich Böll (HBS), 12 Οκτωβρίου 2020, 'COVID-19 (also) in Moria: The deficient handling of the pandemic as an attempt to instrumentalize refugees', Άρθρο, Διαθέσιμο στο: <https://gr.boell.org/en/2020/09/22/o-covid-19-kai-sti-moria-i-elleimmatiki-antimetopisi-tis-pandimias-os-ergaleiopoisi-ton>
- 36 Πατροί χωρίς Σύνορα (MSF), 30 Ιουλίου 2020, 'Οι Πατροί Χωρίς Σύνορα αναγκάστηκαν να κλείσουν τη δομή COVID-19 στη Λέσβο', Δελτίο Τύπου MSF, Διαθέσιμο στο: <https://msf.gr/magazine/oi-giatroi-horis-synora-anagkastikan-na-kleisoun-ti-domi-covid-19-sti-lesvo>
- 37 Αστραπάρης, Σεπτέμβριος 2020, «Ξέμειναν από γιατρούς (κορονοϊού) τα ΚΥΤ ΒΙΑΛ, Μόριας και Σάμου», Άρθρο Online, Διαθέσιμο στο: <https://astraparis.gr/xemeinan-apo-giatroys-koronoioy-ta-kyt-bial-morias-kai-samoy/>
- 38 Open Democracy New, 23 Νοεμβρίου 2020, 'The worst mistake of my life': how COVID-19 trapped Europe's asylum seekers in lockdown limbo', νέο άρθρο online, Διαθέσιμο στο: https://www.opendemocracy.net/en/oureconomy/the-worst-mistake-of-my-life-how-covid-19-trapped-europes-asylum-seekers-in-lockdown-limbo/?utm_source=rss&utm_campaign=edpicks&utm_source=Twitter&utm_medium=Editorpicksrss&utm_campaign=RSS
- 39 Πατροί χωρίς Σύνορα (MSF), 4 Σεπτεμβρίου 2020, 'Αδικαιολόγητη και απάνθρωπη η καραντίνα στον καταυλισμό της Μόριας στη Λέσβο', Δήλωση MSF, Διαθέσιμη στο: <https://msf.gr/magazine/adikaiologitika-i-apanthropi-i-karantina-ston-kataylismo-tis-morias-sti-lesvo>
- 40 ActionAid, Amnesty και 24 άλλοι οργανισμοί, 17 Ιουλίου 2020, 'Οργανώσεις στην Ελλάδα αλλά και εθνικοί και διεθνείς φορείς υγείας προειδοποιούν: Οι διακρίσεις δεν προστατεύουν από τον COVID-19', Κοινό Δελτίο Τύπου Οργανώσεων, Διαθέσιμο στο: <https://www.arsis.gr/organoseis-stin-ellada-ethnik/>
- 41 Προσωρινός Αριθμός Ασφάλισης και Υγειονομικής Περίθαλψης Αλλοδαπού
- 42 UNHCR, November 2020, 'Aegean Islands Weekly Snapshot 02 - 08 November 2020', Ιστοσελίδα της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Διαθέσιμο στο: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/82840>
- 43 ό.π.
- 44 Άρθρο 20 Ν. 4540/2018
- 45 Η IRC χρησιμοποιεί τον ίδιο ορισμό ευαλωτότητας με τον ελληνικό νόμο, με την προσθήκη ανθρώπων της κοινότητας ΛΟΑΤΚΙ,
- 46 Αμερικανική Ψυχιατρική Ένωση, Αύγουστος 2020, 'Stigma and Discrimination', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.psychiatry.org/patients-families/stigma-and-discrimination>
- 47 Epidemiology and Psychiatric Science Journal [Επιθεώρηση Επιδημιολογίας και Ψυχιατρικής Επιστήμης] (EPS), Απρίλιος 2019, 'Sexual violence and mental health', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6998874/>
- 48 Υπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες του ΟΗΕ (UNHCR), 10 Οκτωβρίου 2020, 'COVID-19 inducing 'widespread despair' among refugees, UNHCR appeals for urgent support for mental health', Δελτίο Τύπου UNHCR, Διαθέσιμο στο: <https://www.unhcr.org/news/press/2020/10/5f80502c4/covid-19-inducing-widespread-despair-among-refugees-unhcr-appeals-urgent.html>
- 49 Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), 'Coronavirus disease (COVID-19) outbreak - Mental health and COVID-19', Δημοσίευση του ΠΟΥ, Διαθέσιμη στο: <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/publications-and-technical-guidance/noncommunicable-diseases/mental-health-and-covid-19>
- 50 Βάση δεδομένων ασύλου (AIDA), επικαιροποιήθηκε στις 23 Ιουνίου 2020, 'Health care', Εκθεση για την Ελλάδα της AIDA, Διαθέσιμο στο: <https://www.asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/health-care>
- 51 International Journal of Environmental Research and Public Health, Αύγουστος 2018, 'Impact of the Refugee Crisis on the Greek Healthcare System: A Long Road to Ithaca', άρθρο διαθέσιμο online, Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/327127074_Impact_of_the_Refugee_Crisis_on_the_Greek_Healthcare_System_A_Long_Road_to_Ithaca
- 52 The Safia blog, 23 Ιανουαρίου 2020, 'Health in crisis: The problem of access to the Greek health system', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://thesafiablog.com/2020/01/23/health-in-crisis-the-problem-of-access-to-the-greek-health-system/>

- 53 Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία, 19 Δεκεμβρίου 2019, 'ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ ΙΑΤΡΩΝ ΚΑΙ ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΩΝ: Έτος 2018': 2018), Δελτίο τύπου, Διαθέσιμο στο: <https://www.statistics.gr/documents/20181/da90e698-7e66-fda7-9b86-8647be5f0172>
- 54 Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), 2014, 'The impact of the financial crisis on the health system and health in Greece', Περιπτώσιολογική μελέτη ΠΟΥ, Διαθέσιμο στο: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/266380/The-impact-of-the-financial-crisis-on-the-health-system-and-health-in-Greece.pdf?ua=1
- 55 Διεθνής Αμνηστία, 28 Απριλίου 2020, 'Ανάνηψη τώρα: Το εθνικό σύστημα υγείας μετά από μια δεκαετία λιτότητας', Εκθεση της Αμνηστίας, Διαθέσιμη στο: <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/23269/ekthesi-tis-diethnoys-amnistias-ananipsi-tora-elliniko-systima-ygeias>
- 56 Εθνικός Οργανισμός Δημόσιας Υγείας (ΕΟΔΥ), 16 Ιανουαρίου 2020, 'Ανάρτηση τελικών αποτελεσμάτων PHILOS - Υποέργο 4', Επίσημη ανακοίνωση ΕΟΔΥ, Διαθέσιμο στο: <https://eody.gov.gr/anartisi-oristikon-apotelesmaton-philos-yproergo-4/>
- 57 Refugee Support Aegean (RSA), 18 Ιουνίου 2019, 'Δομική αποτυχία: Γιατί το σύστημα υποδοχής της Ελλάδας δεν κατάφερε να παράγει βιώσιμες λύσεις', Δημοσίευμα RSA. Διαθέσιμο στο: <https://rsaegean.org/el/%ce%b4%ce%bf%ce%b9%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b1%cf%80%ce%b1%cf%84%cf%85%cf%87%ce%af%ce%b1-%ce%b3%ce%b9%ce%b1%cf%84%ce%af-%cf%84%ce%bf-%cf%83%cf%8d%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bc%ce%b1-%cf%85%cf%80%ce%bf%ce%b4/>
- 58 Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR), Αύγουστος 2019, 'Greece Factsheet', Διαθέσιμο στο: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/79299>
- 59 Συνέντευξη της IRC με μέλη του προσωπικού του ΕΟΔΥ, Αύγουστος 2020.
- 60 Σε αυτές περιλαμβάνονται οι ΜΚΟ Boat Refugee Foundation (BRF), Medical Volunteers International (MVI), Kitrinos και οι Πατροί χωρίς Σύνορα
- 61 Διεθνής Αμνηστία, 28 Απριλίου 2020, 'Ανάνηψη τώρα: Το εθνικό σύστημα υγείας μετά από μια δεκαετία λιτότητας', Εκθεση της Αμνηστίας, Διαθέσιμη στο: <https://www.amnesty.gr/news/ektheseis/article/23269/ekthesi-tis-diethnoys-amnistias-ananipsi-tora-elliniko-systima-ygeias>
- 62 Υπουργείο Υγείας της Ελλάδας, Ιούνιος 2019, 'ΤΟΜΕΟΠΟΙΗΜΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΟΝΑΔΩΝ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ', Εκθεση υφιστάμενης κατάστασης, Διαθέσιμο στο: <https://www.moh.gov.gr/articles/health/domes-kai-draseis-gia-thn-ygeia/c312-psyikh-ygeia/5520-ekthesh-sxediasmos-anaptykshs-monadwn-psyxaraws?fdl=15068>
- 63 Cyclades24 Ειδήσεις, 22 Οκτωβρίου 2020, 'Χρ. Ποιός: Ειδικά κίνητρα στους γιατρούς για να εργάζονται στα νησιά', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://cyclades24.gr/2020/10/xr-poiols-eidika-kinitra-stous-giatrous-gia-na-ergazontai-sta-nisia/>
- 64 Έχουν υπάρξει λίγες κατ' εξαίρεση περιπτώσεις στις οποίες η δημόσια ψυχιατρική υπηρεσία, ο εισαγγελέας και η Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΥΥΤ) συντόνισαν τις ενέργειές τους προκειμένου κάποιο άτομο από τα ΚΥΤ να μεταφερθεί και να νοσηλευθεί στην ενδοχώρα. Αυτές οι περιπτώσεις όμως είναι εξαιρετικά σπάνιες και μόλις λήξει η νοσηλεία τους, τους στέλνουν πίσω στα hotspot.
- 65 Simply Psychology, 20 Μαρτίου 2020, 'Maslow's Hierarchy of Needs', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>
- 66 Κατά τη διάρκεια συμβουλευτικών συνεδριών με την IRC, πολλοί άνθρωποι μοιράστηκαν εμπειρίες κλοπής, συμπλοκών στον καταυλισμό, μαχαίρωμάτων ή σεξουαλικής βίας. Αυτό το γεγονός συνάδει με τις εκθέσεις πολλών μέσων ενημέρωσης και ΜΚΟ, σχετικά με τις επιβαλλόμενες καταστάσεις στους καταυλισμούς και τις πολλαπλές απειλές που αντιμετωπίζει ο κόσμος εκεί. Για παράδειγμα, πριν οι πυρκαγιές του Σεπτεμβρίου καταστρέψουν τον καταυλισμό της Μόριας, μόνο μέσα στους πρώτους εννέα μήνες του 2020, τουλάχιστον 50 άνθρωποι είχαν τραυματιστεί σε συμπλοκές ενώ επτά είχαν μαχαίρωθεί μέχρι θανάτου.
- 67 Πατροί χωρίς Σύνορα (MSF), Ιούνιος 2019, 'Médecins Sans Frontières' submission to the United Nations Committee Against Torture prior to the periodic review of Greece', Online υποβολή του οργανισμού MSF στον δικτυακό τόπο του Γραφείου του Ύπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, Διαθέσιμο στο: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CAT/Shared%20Documents/GRC/INT_CAT_CSS_GRC_35376_E.pdf
- 68 Ιστοτόπος Infomigrants, 30 Ιανουαρίου 2020, 'Afghan youth arrested over Moria camp stabbing', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.infomigrants.net/en/post/22445/afghan-youth-arrested-over-moria-camp-stabbing>
- 69 Έθνος ειδήσεις, 28 Ιουλίου 2020, 'Μόρια: Έβδομος νεκρός από μαχαίρωμα από την αρχή του χρόνου', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: https://www.ethnos.gr/ellada/117250_moria-ebdomos-nekros-apo-mahairoma-apo-tin-arhi-toy-hronoy
- 70 Ηλεκτρονική έκδοση Καθημερινής, 29 Νοεμβρίου 2017, 'Μια εβδομάδα, τρεις θάνατοι, καμία ευθύνη', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/investigations/936387/mia-evdomada-treis-thanatoi-sti-moria-kamia-eythyni/>
- 71 International Rescue Committee (IRC), 14 Δεκεμβρίου 2016, 'EU leaders need to take immediate action to save lives in Greece this winter', Δελτίο τύπου της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://www.rescue-uk.org/press-release/eu-leaders-need-to-take-immediate-action-save-lives-greece-winter>
- 72 International Rescue Committee (IRC), 21 Δεκεμβρίου 2017, 'Greece: urgent need to move asylum seekers from islands', Δελτίο τύπου της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://www.rescue-uk.org/press-release/greece-urgent-need-to-move-asylum-seekers-islands>
- 73 Διεθνής Αμνηστία, 30 Νοεμβρίου 2018, 'Another winter of discontent on the Greek islands', Άρθρο στον δικτυακό τόπο της Αμνηστίας, Διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2018/11/another-winter-of-discontent-on-the-greek-islands/>
- 74 The Atlantic News, 15 Νοεμβρίου 2019, 'Greece's Moria Refugee Camp: A European Failure', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/11/greece-moria-refugee-camp-a-european-failure/601132/>
- 75 Watershed Greece, 4 -8 Αυγούστου 2020, 'Moria RIC Greece', Αξιολόγηση ιδρύματος Watershed.
- 76 Refugee Support Aegean (RSA), 1 Δεκεμβρίου 2020, 'Moria 2.0: Trapped refugees at the mercy of winter', Δημοσίευμα RSA, Διαθέσιμο στο: <https://rsaegean.org/en/moria-2-0-trapped-refugees-at-the-mercy-of-winter/>
- 77 Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR) - Περιφερειακό Γραφείο, 23 Νοεμβρίου 2020, 'Greece Update #10', Ενημέρωση UNHCR, Διαθέσιμο στο <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/83238>
- 78 Action for Education, Are you Syrious και 18 άλλες οργανώσεις, 8 Σεπτεμβρίου 2020, 'The first coronavirus case in Moria stresses the urgent need for a comprehensive integration policy and measures to safeguard the health of everyone', Κοινό δελτίο τύπου οργανισμών, Διαθέσιμο στο: https://www.solidaritynow.org/en/moria_covid/

- 79 Infomigrants, 30 Οκτωβρίου 2020, 'Victoria Square: 'Greece and Europe have failed, together', άρθρο διαθέσιμο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.infomigrants.net/en/post/28213/victoria-square-greece-and-europe-have-failed-together>
- 80 Tornos news, 5 Σεπτεμβρίου 2020, 'Minister: All 49 remaining hotels for refugees closed by end of 2020', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.tornosnews.gr/en/tourism-businesses/hotels/41454-minister-all-49-remaining-hotels-for-refugees-closed-by-end-of-2020.html>
- 81 Διεθνής Επιτροπή Διάσωσης (IRC), Σεπτέμβριος 2020, 'The time is now: A plan to realise the potential of refugees in Greece', Έκθεση της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/report/time-now-plan-realise-potential-refugees-greece>
- 82 Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ), επικαιροποίηση 11 Νοεμβρίου 2020, 'Policy responses for Greece', Άρθρο online του ΠΟΥ, Διαθέσιμο στο: <https://www.covid19healthsystem.org/countries/greece/livinghit.aspx?Section=3.3%20Maintaining%20essential%20services&Type=Section>
- 83 Human Rights Watch (HRW), Δεκέμβριος 2019, 'Greece: Camp Conditions Endanger Women, Girls', Άρθρο του οργανισμού HRW, Διαθέσιμο στο: <https://www.hrw.org/news/2019/12/04/greece-camp-conditions-endanger-women-girls>
- 84 The New Humanitarian, 28 Φεβρουαρίου 2020, 'Greek migrant camps endanger women and girls, says new report', ειδησεογραφικό άρθρο, Διαθέσιμο στο: <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2020/02/28/Greek-migrant-camps-SGBV-women-girls>
- 85 Διοτίμα, 6 Απριλίου 2020, 'Απροστάτευτα τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας στη Μόρια', Δελτίο τύπου συλλόγου Διοτίμα, Διαθέσιμο στο: <https://diotima.org.gr/deltio-tyyoyu-aprostatelyta-ta-thimata-endooikogeneiakis-vias-sth-moria/>
- 86 Βάση Δεδομένων Ασύλου (AIDA), ενημερωμένη στις 23 Ιουνίου 2020, 'Conditions in reception facilities', Έκθεση χώρας AIDA για την Ελλάδα - Διαθέσιμη στο: <https://www.asylumineurope.org/reports/country/greece/reception-conditions/housing/conditions-reception-facilities>
- 87 Πρόγραμμα HELIOS (Hellenic Integration Support for Beneficiaries of International Protection). Παρέχει μαθήματα ένταξης και συνεισφέρει στα έξοδα ενοικίασης έως και για δώδεκα μήνες για τα άτομα που πρέπει να αποχωρήσουν από κάποιο κατάλυμα. Στην πράξη, λιγότεροι από το 2% όλων των ανθρώπων που έχουν εγγραφεί στο HELIOS από το 2019 έλαβαν επιδότηση ενοικίου. Για να ωφεληθούν από το πρόγραμμα HELIOS, οι άνθρωποι πρέπει να έχουν υψηλό επίπεδο ανεξαρτησίας και αυτάρκειας. Πρέπει να υποβάλουν ΑΦΜ, τραπεζικό λογαριασμό και να έχουν μισθωτήριο συμβόλαιο για να λάβουν υποστήριξη. Δεδομένου ότι το ελληνικό γραφειοκρατικό σύστημα είναι δαιδαλώδες, ιδιαίτερα για μη ελληνόφωνους ομιλητές, οι άνθρωποι αντιμετωπίζουν τεράστιες δυσκολίες στην εξεύρεση καταλύματος, την πληρωμή προκαταβολής και την εγγραφή στο HELIOS. Πέρα από το πρόγραμμα HELIOS που είναι διαθέσιμο μόνο για αναγνωρισμένους πρόσφυγες και πέρα από λίγες κατακερματισμένες πρωτοβουλίες δήμων και ΜΚΟ, δεν υπάρχει εναλλακτική κοινωνική στήριξη, ιδίως κατά το στάδιο της υποδοχής, το οποίο στην Ελλάδα μπορεί να διαρκέσει έως και τρία χρόνια.
- 88 Eurostat, 6 Νοεμβρίου 2020, 'Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex', Διαθέσιμο στο: https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_asyappctzm&lang=en
- 89 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σεπτέμβριος 2020, 'Migration and Asylum Package: New Pact on Migration and Asylum documents adopted on 23 September 2020', Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/publications/migration-and-asylum-package-new-pact-migration-and-asylum-documents-adopted-23-september-2020_en
- 90 Διεθνής Επιτροπή Διάσωσης (IRC), 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'A Europe that Protects: How does the New EU Pact Measure Up?', Δήλωση της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/eu-pact>
- 91 Ειδικότερα, υπήρξαν θετικές προτάσεις μεταρρύθμισης του συστήματος του Δουβλίνου, σχέδια ενίσχυσης των οικογενειακών δεσμών με έναν διευρυμένο ορισμό της οικογένειας (για να συμπεριλάβει αδέρφια και ένα ευρύ φάσμα μελών της οικογένειας στην περίπτωση ασυνόδευτων παιδιών) και θέσπισης νέων κριτηρίων, όπως τα εκπαιδευτικά διπλώματα, κατά την ανάθεση αρμοδιοτήτων εξέτασης αιτήσεων ασύλου μεταξύ κρατών μελών. Υπήρξε επίσης ευπρόσδεκτη και εποικοδομητική εστίαση στην πραγματικότητα ότι η μετανάστευση είναι απαραίτητη και θετική για την Ευρώπη, καθώς και ότι ήταν ξεκάθαρα η κατάλληλη στιγμή σε σχέση με το νέο σχέδιο δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη, που δημοσιεύτηκε αργότερα, το Νοέμβριο του 2020. Επιπλέον, μετά από πολλές αναφορές παράνομων επαναπροωθήσεων ανθρώπων που αναζητούν προστασία από διάφορες χώρες, όπως Ελλάδα, Ουγγαρία, Κροατία και Μάλτα, το Σύμφωνο πρότεινε να θέσει τις χώρες της ΕΕ με εξωτερικά σύνορα υπό πιο στενή παρακολούθηση για να διασφαλίσει ότι σέβονται το δικαίωμα αναζήτησης ασύλου και δεν παραβιάζουν τη νομοθεσία ή τα δικαιώματα των ανθρώπων σε κίνηση.
- 92 EU Observer, 28 Οκτωβρίου 2020, 'Confusion over Frontex's Greek pushback investigation', EU Observer Online, Διαθέσιμο στο: <https://euobserver.com/migration/149888>
- 93 Human Rights Watch (HRW), 29 Οκτωβρίου 2020, 'Violent Pushbacks on Croatia Border Require EU Action', Δελτίο HRW, Διαθέσιμο στο: <https://www.hrw.org/news/2020/10/29/violent-pushbacks-croatia-border-require-eu-action>
- 94 The Guardian, 19 Μαΐου 2020, 'Exclusive: 12 die as Malta uses private ships to push migrants back to Libya', Άρθρο online, Διαθέσιμο στο: <https://www.theguardian.com/global-development/2020/may/19/exclusive-12-die-as-malta-uses-private-ships-to-push-migrants-back-to-libya>
- 95 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'Migration: A European taskforce to resolve emergency situation on Lesbos', Δελτίο Τύπου, Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1728
- 96 Διεθνής Επιτροπή Διάσωσης (IRC), 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'EU Pact could mean more camps on Europe's borders – not less, warns IRC', Δελτίο τύπου της IRC, Διαθέσιμο στο: <https://eu.rescue.org/press-release/eu-pact-could-mean-more-camps-europes-borders-not-less-warns-irc>
- 97 Όλα τα άτομα που εισέρχονται σε κράτος μέλος της ΕΕ χωρίς να πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων που αποβιβάζονται στο έδαφος κράτους μέλους ύστερα από επιχείρηση έρευνας και διάσωσης, θα υποβάλλονται σε «προκαταρκτικό έλεγχο πριν την είσοδο» (pre-entry screening), ο οποίος θα περιλαμβάνει ταυτοποίηση, υγειονομικό έλεγχο εκτός αν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν ότι δεν είναι απαραίτητος, καθώς και ελέγχους ασφαλείας και καταχώρισης στο Eurodac. Στη συνέχεια, λαμβάνεται απόφαση σχετικά με τρία ενδεχόμενα: α) άμεση διαδικασία επιστροφής του ατόμου, εφόσον αποφασιστεί ότι δεν έχει δικαίωμα παραμονής και δεν αιτείται άσυλο ή β) εκκίνηση ταχείας διαδικασίας ή διαδικασίας στα σύνορα ή γ) διεξαγωγή της πλήρους διαδικασίας ασύλου. Ο προκαταρκτικός έλεγχος πριν την είσοδο διενεργείται εντός πέντε ημερών, σε σημεία «που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα ή κοντά σε αυτά.»
- 98 Refugee Support Aegean (RSA), 1 Δεκεμβρίου 2020, 'Μόρια 2: Στο έλεος του χειμώνα οι εγκλωβισμένοι πρόσφυγες', Δημοσίευμα RSA, Διαθέσιμο στο: <https://rsaegean.org/el/moria-2-sto-eleos-tou-cheimona-oi-egklovismenoi-prosfyges/>

- 99 Refugee Support Aegean (RSA), Οκτώβριος 2020, 'Παρατηρήσεις της RSA επί της Αναθεωρημένης Πρότασης Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις διαδικασίες ασύλου COM(2020) 611', Δημοσίευμα RSA, Διαθέσιμο στο: https://rsaagean.org/wp-content/uploads/2020/10/RSA_%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_APR.pdf
- 100 Παρόλο που η διαδικασία στα σύνορα είναι υποχρεωτική μόνο για μια συγκεκριμένη κατηγορία αιτημάτων ασύλου, τα οποία υποβάλλονται από υπηκόους χωρών με ποσοστό αναγνώρισης κάτω του 20%, πιθανότατα θα υπάρχει παρόλα αυτά υψηλός αριθμός αιτούντων.
- 101 Refugee Support Aegean (RSA), Οκτώβριος 2020, 'Παρατηρήσεις της RSA επί της Πρότασης Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον έλεγχο στα εξωτερικά σύνορα COM(2020) 612', Δημοσίευμα RSA, Διαθέσιμο στο: https://rsaagean.org/wp-content/uploads/2020/10/RSA_%CE%A0%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_Screening.pdf
- 102 Refugee Support Aegean (RSA), 30 Οκτωβρίου 2020, 'Νέο Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου: παλιές συνταγές με επικίνδυνα υλικά θεσμοθετούν παρεκκλίσεις από τη νομιμότητα και υπονομεύουν το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα των προσφύγων', Δημοσίευμα RSA, Διαθέσιμο στο: <https://rsaagean.org/el/neo-symfono-metanastefsis-kai-asyλου/>
- 103 Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και Oxfam, Ιούλιος 2020, 'Diminished, Derogated, Denied: How the right to asylum in Greece is undermined by the lack of EU responsibility sharing', Κοινή έκθεση οργανώσεων, Διαθέσιμη στο: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621011/bp-diminished-derogated-denied-greece-refugees-020720-en.pdf>
- 104 Οδηγία 2013/32/EK σχετικά με κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας και Οδηγία 2013/33/EK σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία
- 105 Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 17 Σεπτεμβρίου 2020, 'Debates - The need for an immediate and humanitarian EU response to the current situation in the refugee camp in Moria', Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2020-09-17-ITM-009_EN.html
- 106 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'Τροποποιημένη πρόταση για τη θέσπιση κοινής διαδικασίας διεθνούς προστασίας στην Ένωση COM (2020) 611', Διαθέσιμη στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0611&from=EN>
- 107 The National Herald, 6 Μαΐου 2020, 'Koumoutsakos Proposes Emergency Flexibility Clauses for European Migration and Asylum Agreement', άρθρο online, Διαθέσιμο στο: https://www.thenationalherald.com/greece_politics/arthro/koumoutsakos_proposes_emergency_flexibility_clauses_for_european_migration_and_asylum_agreement-397467/
- 108 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'Πρόταση για την αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσης και ανωτέρας βίας στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου COM (2020) 613', Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020PC0613&from=EN>
- 109 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE), Ιούλιος 2019, 'Return Policy: Desperately seeking evidence and balance', Υπόμνημα ECRE, Διαθέσιμο στο: <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2019/07/Policy-Note-19.pdf>
- 110 Τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ διαθέτουν ευέλικτες επιλογές επίδειξης αλληλεγγύης αλλά έχουν τη νομική υποχρέωση να συμβάλουν «στη δίκαιη κατανομή των ευθυνών» - με βάση εν μέρει το ΑΕΠ και εν μέρει τον πληθυσμό τους. Οι επιλογές συμπεριλαμβάνουν την ανάληψη προσφάτως αφιχθέντων υπηκόων τρίτων χωρών, τις «χορηγίες» επιστροφών όπου διασφαλίζεται εκ μέρους άλλων κρατών μελών η επιστροφή αιτούντων με αρνητική απόφαση ασύλου, ή την παροχή άμεσης επιχειρησιακής συνδρομής.
- 111 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'Πρόταση για τη διαχείριση του ασύλου και της μετανάστευσης [Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης] COM (2020) 610', Διαθέσιμη στο: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2a12bbba-ff62-11ea-b31a-01aa75ed71a1.0021.02/DOC_1&format=PDF
- 112 Κατά την παρουσίαση του Συμφώνου στην Επιτροπή LIBE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στις 24 Σεπτεμβρίου 2020.
- 113 Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 23 Σεπτεμβρίου 2020, 'Asylum and Migration Management Regulation (AMR): Proposal for a Regulation on asylum and migration management', Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/proposal-regulation-asylum-migration_en-1.pdf
- 114 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες και τους Εξόριστους (ECRE), 6 Οκτωβρίου 2020, 'Joint Statement: The Pact on Migration and Asylum: to provide a fresh start and avoid past mistakes, risky elements need to be addressed and positive aspects need to be expanded', Κοινή Δήλωση ECRE, Διαθέσιμη στο: <https://www.ecre.org/the-pact-on-migration-and-asylum-to-provide-a-fresh-start-and-avoid-past-mistakes-risky-elements-need-to-be-addressed-and-positive-aspects-need-to-be-expanded/>
- 115 Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), 30 Νοεμβρίου 2020, 'Voluntary scheme for the relocation from Greece to other European countries', Διαδικτυακός τόπος ΔΟΜ, Γραφείο Ελλάδας, Διαθέσιμο στο: https://greece.iom.int/sites/default/files/201204_0.pdf
- 116 UN Children's Fund (UNICEF), 20 Σεπτεμβρίου 2020, 'UN agencies hail milestone as over 1000 asylum seekers relocated from Greece so far this year through EU initiative', Δελτίο Τύπου UNICEF, Διαθέσιμο στο: <https://www.unicef.org/press-releases/un-agencies-hail-milestone-over-1000-asylum-seekers-relocated-greece-so-far-year>

“

Το σημαντικότερο που μου έμαθε η ψυχολόγος μου είναι να κάνω κουράγιο - ο τρόπος με τον οποίο μου μιλάει, με κάνει να αισθάνομαι άνετα, να αντιμετωπίζω τη ζωή.”

Hassan, 46χρονος από τη Συρία.
ΒΙΑΛ, Χίος, Οκτώβριος 2020.

Brussels

Square de Meeûs 5-6
1000 Brussels
Belgium

<https://eu.rescue.org/>
<https://eu.rescue.org/hellas-en>
+32 (0) 2 511 43 00
@RESCUE_EU